

LA PARAULA CRISTIANA

M. DE MONTOLIU	Gaudí	3
	L'Art i la Moral (Rèplica a Carles Soldevilla)	6
JOAN BERGÓS	En Gaudí i la seva obra	16
J. M. BELLIDO	Ramon Turró	22
LLUIS BERTRAN I PIJOAN	Els Jocs Florals (continuació)	27
JOAQUIM BALCELLS	Entorn de l'elegia llatina (acabament)	35
CHRISTOPHER SPRIGG	L'Església ritualista	51
J. CALVERAS, S. J.	Il·lustracions lingüístiques	56

LLIBRES I REVISTES: **Judicis d'obres:** Gesta Comitum Barcinonensium (74), Dulcis Amicitia de Mn. Jaume Colell (79), Analecta Sacra Tarraconensis (81), Impromptus i Quadrets de F. de B. Salesas (82), La Rondalla Catalana (83), Col·lecció Sant Jordi (83), Les hores lliures de J. Freixas (83), Contes a l'Alhòli de L. Rouquier (84), Antoni Gaudí (84). **Reproduccions i extractes d'articles** de L. de Grandmaison (85), Jean Morienvall (87), J. Pons i Marquès (87), Joan Ojelund (88), Revista de Catalunya (88) Jaume Colell (89), Ramon Aïó (90), Cultura Valenciana (90), La Revista dels Llibres (91). **LES IDEES I ELS FETS.** Vida religiosa i moral: Instruccions als catòlics mexicans (92), Pastoral sobre la immodèstia (94), **Moviment internacional:** El terror blanc (93), La desfeta d'Abd-el-Krim (95).

(Amb llicència eclesiàstica)

HUECOGRABADO DE SANTIAGO MUMBRÚ

Edicions pel modern procediment de
Huecograbado
de postals, catàlegs, làmines per a calendaris, cromos, pai-pais, secants, &

GRAN ASSORTIT

en Recordatoris per a funeral / Estamperia de Primera Comunió
Estamperia Santoral

ESPECIALITAT EN TREBALLS GRAFICS PER ENCARRECS

Carrer Abdon Terrades, 1 al 9 (Gràcia: Final del carrer del Bruc)
Teléfon 581 G. / Barcelona

EL ARTE CRISTIANO

FUNDADA EN 1880

Vayreda, Bassols, Casabó i C.^a
Olot (Girona)

Estatuària religiosa en cartró-fusta, amb privilegi exclusiu i favorescuda per decret de la Sagrada Congregació de Ritus i Indulgències de 1.er d'abril de 1887. — Medalles d'Or i Diplomes de Mèrit extraordinari en les Exposicions universals i nacionals de Barcelona, Chicago, Londres, Lugo; Diploma d'Honor i Medalla d'Or en la de Saragossa; Gran Premi en la Exposició universal de Buenos Aires, únic premi concedit a les imatges, etc.

Es remeten catàlegs i altres dades

LISOL

**EL MILLOR DESINFECTANT. INDISPENSABLE A LA
HIGIENE / AGRICULTURA / RAMADERIA**

Demàni's el fullotó «EL LISOL EN AGRICULTURA» que enviem gratis. - De venda en principals droguers i en la fàbrica

VALLÈS GERMANS / / C. Massini, 79, Barcelona (Sans)

LA PARAULA CRISTIANA

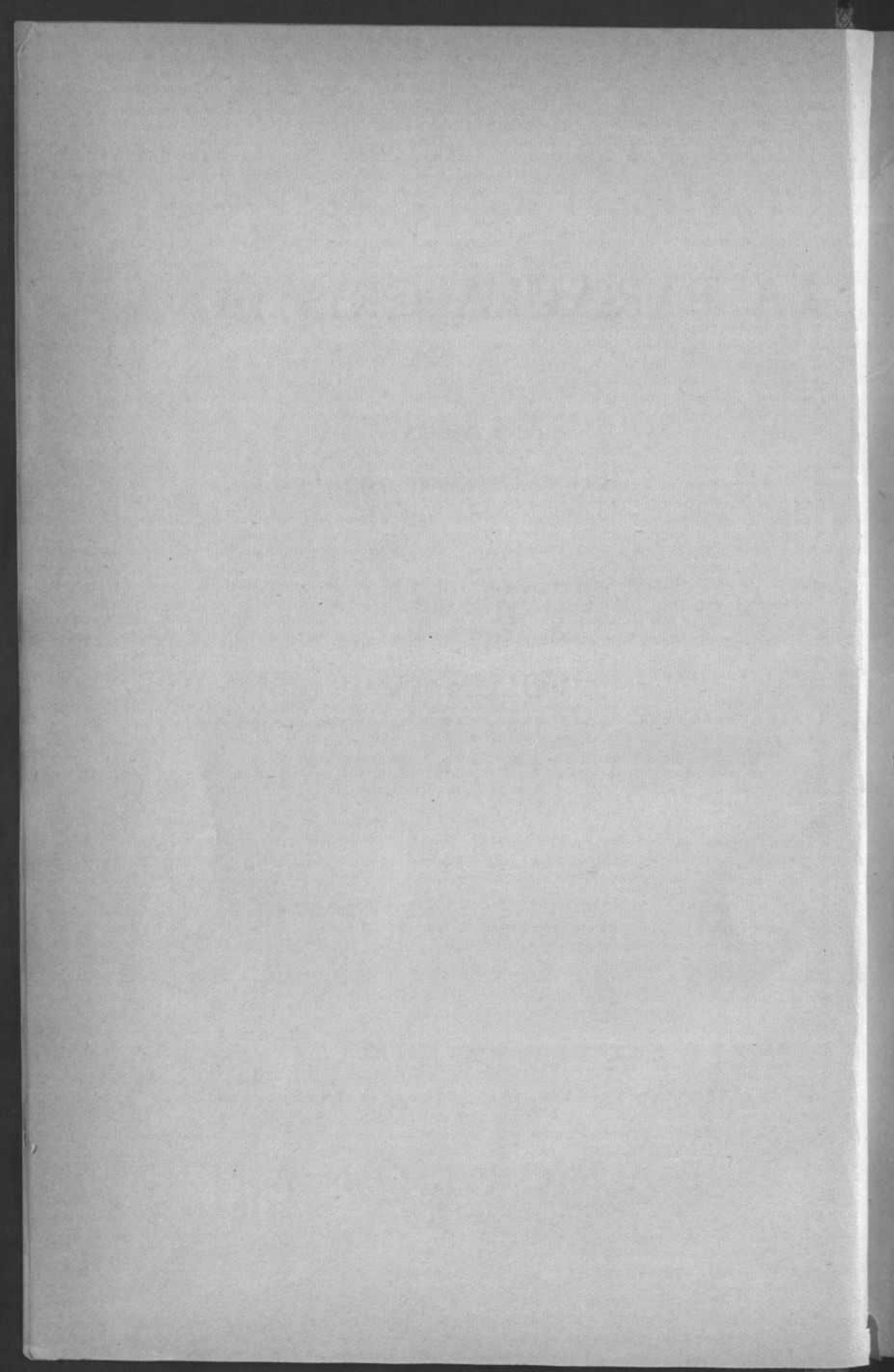
ANY SEGON

JULIOL - DESEMBRE 1926

VOLUM IV

BARCELONA

INDEX

INDEX

INDEX

DEL VOLUM IV

(JULIOL A DESEMBRE DE 1926)

Pàgina

EDITORIALS

GAUDÍ	3
LLIBERTAT	97
FONT ROMEU	193
SANT FRANCESC	289
MORAL I HIPOCRÉSIA	385
JESUCRIST REI	481

ESTUDIS

ALEGRE, JOAN	
Els límits educatius de l'Escola	525
BALCELLS, JOAQUIM	
Entorn de l'elegia llatina	35
BELLIDO, JESÚS M.	
Ramon Turró	22
BELLPUIG, TOMAS	
Un bisbe català fill d'Orense	199
L'Estat docent i l'Església docent	521
BENET, RAFAEL	
Joan Llimona	219
BERGÓS, JOAN	
En Gaudí i la seva obra	16 i 211
BERTRAN I PIJOAN, LLUÍS	
Els Jocs Florals	27, 113, 233, 352 i 424
BLASI, FRANCESC DE P.	
El 28è. Congrés Eucarístic Internacional	342 i 410
BORDOY, PERE M.	
Les grans expansions del monaquisme en la vida secular	100
CALVERAS, J.	
Il·lustracions lingüístiques	56
CAMPANY, AURELI	
La paremia en "Lo Somni" de Bernat Metge	119
CAPDEVILA, JOSEP M.	
Marginals	134, 228 i 417
El ritme en la poesia de J. Alcover	325
Sant Francesc a la Plana de Vich	510
CARDÓ, CARLES	
L'Església i l'"Action Française"	484
DWELSHAUVERS, GEORGES	
El P. Peillaube	202
GEIS, CAMIL	
Les rondalles de Nadal	544
MANYA, JOAN B.	
L'espiritisme contemporani	400

MONEVA I PUYOL, JOAN	
Problemes pedagògics	319
Joguines	530
MONTOLIU, M. DE	
L'Art i la Moral	6
TOMAS, JOAQUIM	
La mística de Verdaguer en sos "Idil·lis i cants místics"	388
VOLTAS, PERE	
La conversió i Sant Francesc	292

CRONIQUE DE L'ESTRANGER

ARIENTI, AUGUST (Roma)	
L'element religiós de la política feixista italiana	442
BUCAILLE, VÍCTOR (París)	
Sota el sol de Déu	147
Com està la qüestió de les Congregacions	357
Un gran esforç religiós	533
RAMON ARRUFAT, A. (Jerusalem)	
La Palestina en la postguerra	139
Política sionista	243
SPRIGG, CHRISTOPHER (Londres)	
L'església ritualista	51
La religió d'Anglaterra	451

LES BELLES LLETRES

CANT VI DEL PURGATORI (Divina Comèdia); traducció d'A. Rubió i Lluch	253
LA VIGÍLIA DE SANTA AGNES (de Lord Tennyson), traducció de Josep M. de Garganta	259
UNA CORRESPONDENCIA (de Salvat-Papasseit a López-Picó), per Octavi Saltor	455
SCINTILLAE FIDEI (poemes) de J. M. López-Picó	541

LLIBRES & REVISTES

Els Llibres

Religió i moral : Teologia : Estudis religiosos

ANALECTA SACRA TARRACONENSIA, per C.	81
CAMÍ, del Marquès de Balanzó, per A. R. M.	85
L'ESPERIT DE SANT FRANCESC I EL TERÇ ORDE, del Dr. Dietrich von Hildebrand, per L.	161
D. THOMAE AQUINATIS O, P. SUMMA THEOLOGICA IN BREVIOREM FORMAM REDACTA USUI SEMINARIORUM AP-TATA, de Johannes Lattini, per C. C.	260
EL GENESI, traducció de Dom Bonav. Ubach, per C. C.	261
EL CONTINGUT ASCETIC DE L'EVANGELI, del Dr. Alfons Ribó, per C.	466
SERMONS DE SANT AGUSTÍ, traducció de Joaquim Balcells, per J. L. M.	560

Literatura i Lingüística

IMPROMPTUS I QUADRETS, de F. de B. Salesas, per C.	82
LA RONDALLA CATALANA, per J. M. C.	83

LES HORES LLIURES, de J. Freixas Freixas, per L.	83
CONTES A L'ALHOLI, de L. Rouquier, per L.	84
BENAUANÇA, de Joan Arús, per M. Manent	159
ESPLAIS de J. Horta i Cunill, per M. Manent	160
ELS NOSTRES CLASSICS, per P. Boigas	461
OFRENA RURAL, de Guerau de Liost, per M. Manent	547
JUBILEU, de J.-M. López-Picó, per M. Manent	549
EGLOGUES i ALTRES POEMES, de Joan M. ^a Feixas, per Octavi Saltor	551
EXALTACIONS I PAISATGES, de E. Bosch i Viola, per Josep Maria	
Capdevila	554

Arts

ANTONI GAUDÍ (la seva vida; les seves obres; la seva mort), de l'Editorial Poliglota, per L.	84
ELS BELLS INDRETS DE LA COMARCA OLOTINA, per J. L.	465
ESCORNALBOU, de J. Serra-Vilaró, per J.-F. R.	466
MONESTIR DE SANT JOAN DE LES ABADESSES, de Joan Danés	
i Vernedas, per J.-F. R.	467
ASOCIACIÓN DE ARQUITECTOS DE CATALUÑA (anuari de 1926),	
per J.-F. R.	467
LA CATEDRAL DE BARCELONA, de Feliu Elías, per J.-F. R.	467
ANTONI PUIG GAIKALT, de Joan Sacs, per J.-F. R.	468
RAFAEL BENET, de J. M. López-Picó, per J.-F. R.	468
FRANCESC VAYREDA, de Josep M. ^a Capdevila, per J.-F. R.	469
JOAQUIM SUNYER, de Josep M. ^a Junoy, per J.-F. R.	469

Filosofia i Dret

LES POINTS FONDAMENTAUX DE LA PHILOSOPHIE THOMISTE, de Guido Mattiussi, per C. C.	260
LA FAMILIA SEGUN EL DERECHO NATURAL Y CRISTIANO, del Dr. Isidre Gomà, per C.	366

Història

GESTA COMITUM BARCHINONENSIIUM, per F. Valls i Taberner	74
ELS ESTUDIS DEL PROF. KEHR SOBRE ELS ARXIVS I SOBRE ELS DOCUMENTS PONTIFICIS A CATALUNYA, per F. Valls	
i Taberner	155
GUIFRÉ I, d'A. Rovira i Virgili, per F. Valls i Taberner	558
JAUME I, de Ferran Soldevila, per F. Valls i Taberner	559

Ciència

CIRURGIA DE L'ÚLCERA GASTRO-DUODENAL, del Dr. E. Ribas	
i Ribas, per A. V.	464
EL PSICO-ANALISI : APLICACIONS PRACTIQUES DEL PSICO-ANALISI, del Dr. E. Mira, per Amadeu Vila	555
IMMUNITAT I VACUNOTERAPIA PREVENTIVA, del Dr. Pere Domingo, per Pere Pujol	557

Vària

DULCIS AMICITIA (epistolari del Dr. Torras i Bages a Mossèn Jaume Collell), per L.	79
ORFEO CATALA DE BUENOS AIRES, per L.	159
L'HOMME BEN EDUCAT, de Myself, per J. M. C.	161

HORES VIATGERES, de "Gaziel", per Josep M. Capdevila	459
RESUM DE COMPTABILITAT, de X. Rühnel, per J. A.	465

LES REVISTES

ANTONIANUM (Roma, núm. d'abril 1926)	
<i>Del confessional de fra Martí Bordet, O. F. M., mallorquí autor desconegut del segle XV</i> , pel P. Livari Oliger, O. F. M. ...	164
ARCHIVO IBERO-AMERICANO (Any 1926)	
<i>L'escriptor fra Francesc Eiximenis a València</i> , per fra Andreu Ivars, i altres	163
BALTIMORE CATHOLIC REVIEW (Baltimore)	
<i>La persecució religiosa a Mèxic</i> , per Michael J. Curley	370
BOLLETÍ DE LA SOCIETAT ARQUEOLÓGICA LULIANA (Palma de Mallorca, núm. de febrer-març 1926)	
<i>Don Joan Alcover</i> , per Joan Pons i Marquès	87
BUTLLETÍ DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE LLEIDA (Lleida, núm. d'abril-juny de 1926)	
<i>Enric Arderiu</i> , per Joan Moneva i Puyol	264
BULLETIN DE LA CLASSE DES BEAUX-ARTS, de l'Académie Royale de Belgique" (Bruselles, tom. VII, núm. 6)	
<i>Un document català referent a un Sant Jordi pintat per Joan Van Eick</i>	165
CIUTAT (Manresa, núm. de juliol de 1926)	
<i>Sant Francesc de Sales i Quevedo</i> , per Fidel S. Riu i Dalmau ...	471
CRITERION (Barcelona, núm. de juliol-desembre 1926)	
<i>Per una major eficàcia de la filosofia cristiana</i> , pel P. Miquel d'Esplugues	561
CRITERION (Barcelona, núm. de juliol-desembre 1926)	
<i>L'obra filosòfica de Ramon Turró</i> , per Joan Tusquets	567
ETUDES (París, núm. de 20 juny 1926)	
<i>La vida i la religió de Shakespeare</i> , per Léonce de Grandmaison	85
ETUDES (París, núm. de novembre 1926)	
<i>La resistència a la tirania</i> , per Paul Dudoy	563
GAZETA DE VICH (Vich, núm. de 27 maig 1926)	
<i>Una predicció de Balmes respecte de Rússia</i> , per Jaume Collell	89
LA VIE CATHOLIQUE (París, núm. de 15 maig 1926)	
<i>La novella catòlica</i> , per Jean Morienvall	87
LA VIE CATHOLIQUE (París, núm. de 17 juliol 1926)	
<i>Al país de la música sagrada</i> , per Georges Dwelshauvers	165
LA VIE CATHOLIQUE (París, núm. de 18 setembre 1926)	
<i>L'alta cultura catòlica a Catalunya</i> , per Maxime Mathieu	470
MERCURE DE FRANCE (París, núm. d'1 de setembre de 1926)	
<i>La decadència de la Psico-anàlisi en la literatura anglesa</i> , per J. B. Beresford	367
FENDICONTI DELLA PONT. ACCADEMIA ROMANA DI ARCHEOLOGIA (Roma, any III, 1925)	
<i>Origen i caràcter primitiu de les "Estacions" litúrgiques de Roma</i> , per Mons. J. P. Kirsch	265
REVISTA DE CATALUNYA (Barcelona, 1926)	
<i>Enquesta de Catalunya-Ciutat</i>	88
REVISTA INTERNACIONAL DE LES SOCIETATS SECRETES (Leipzig; anuari per a 1926)	
<i>Els maçons que hi ha al món</i>	367
REVUE DE L'AMÉRIQUE LATINE (París)	
<i>El panhispanisme</i> , per Jacinto López	267
REVUE BLEUE (París, núm. de 15 maig 1926)	
<i>Un nou socialisme a Suècia</i> , per Ivan Oljelund	88
VIDA LLEIDATANA (Lleida, núm. de 15 juny 1926)	
<i>Carta pobla de Lleida</i> , per Ramon Aigé	90
VITA E PENSIERO (Milà, núm. d'octubre 1926)	
<i>El bolxevisme decau?</i> per Vladimir Sobolewski	565

LES IDEES I ELS FETS

(Cròniques : glosses : comentaris)

VIDA RELIGIOSA I MORAL

Instruccions als catòlics mexicans	92
Pastoral dels Metropolitans espanyols sobre la immodèstia dels costums públics	92
Capitalisme, socialisme, treball i propietat (pastoral col·lectiva de l'episcopat austríac)	167
Els que esperen l'Evangeli	171
Centenari de Sant Lluís	272
La cremació de cadàvers	274
La persecució religiosa a Mèxic	274
La dona que es guanya el pa	274
La població d'Europa: la baixa de la natalitat	277
Les doctrines de l'Acció Francesa : Condemnació	373, 472 i 569
El Vaticà i la Societat de les Nacions	377
L'Església catòlica i el nacionalisme xinès	377
El P. Pius de Pietrelcina	378
Els llibres de Moscou	378
Les catàstrofes	379
Una enquesta sobre el dimoni	474
Consagració episcopal de sis sacerdots xinesos	570

CULTURA GENERAL

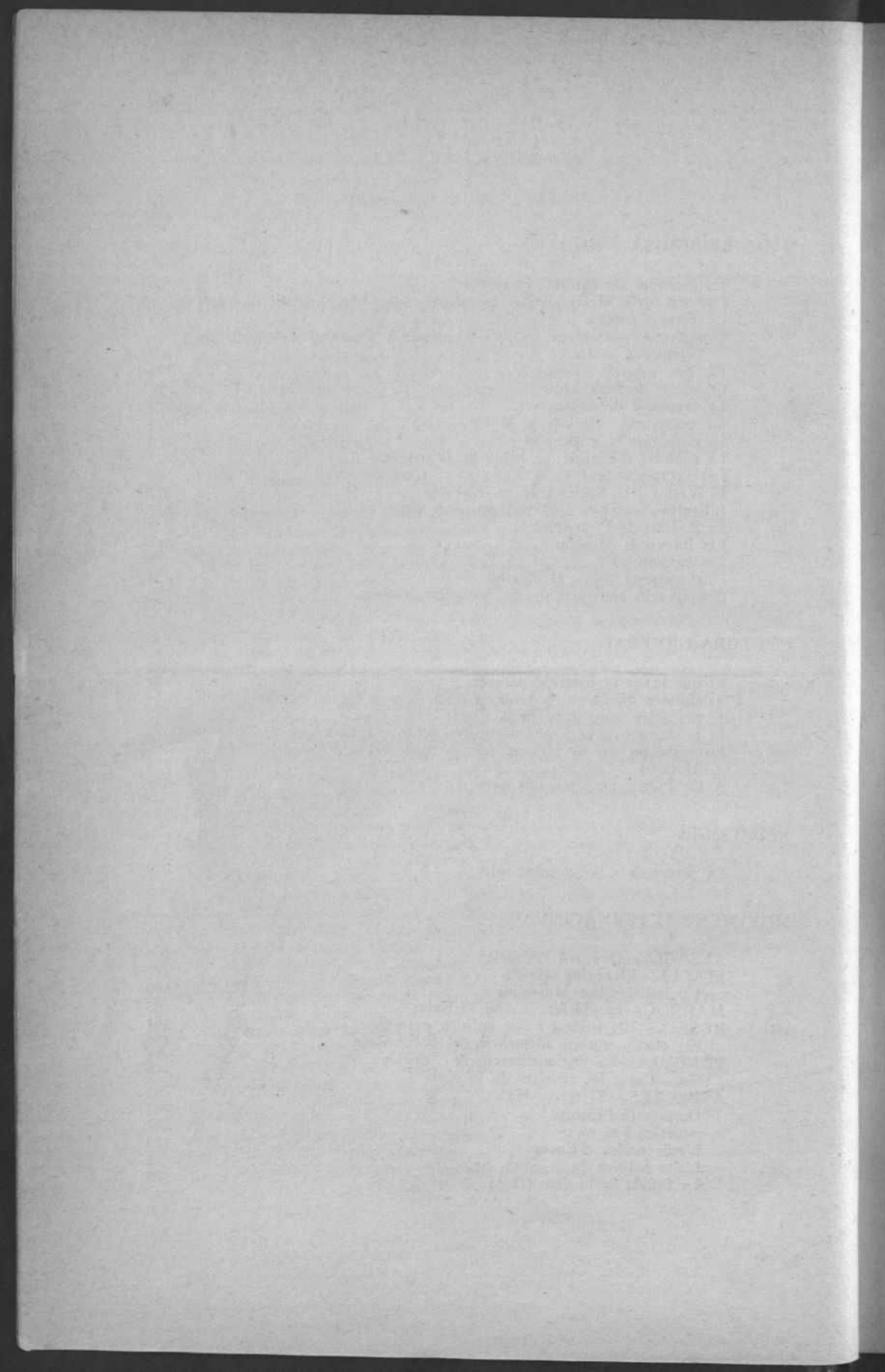
El que pensa la joventut europea	172
Traduttore, traditore (a propòsit d'un "lapsus" d'un escriptor francès sobre Sant Joan de la Creu)	380
El pensament de la joventut europea (enquesta de <i>Revue de Genève</i>)	475
L'entusiasme, sal de l'ànima (de la conferència d'Amadeu Vives a Mataró)	571
A En Puig i Ferrer, uns mots d'amic	572

PEDAGOGIA

La protecció a la joventut sana	279
--	-----

MOVIMENT INTERNACIONAL

ALSACIA.—Què vol l'Alsàcia?	190
ITALIA.—El règim feixista	187
Un judici sobre Mussolini	189
MARROC.—La desfeta d'Abd-El-Krim	95
RÚSSIA.—Els soviets i llur política exterior	381
Els partits russos adversaris del bolxevisme	476
TURQUIA.—La nacionalització de Turquia	287
XINA.—Entre les revoltes de la Xina	478
ASPECTES.—El terror blanc	93
Desarmarà l'Europa?	282
Amèrica i el món	285
L'esdevenidor d'Europa	573
L'alta política de la Santa Seu	575
La fallida de la democràcia	575

GAUDÍ

AQUEST home ha fet el gran departiment sense ni immutar-se de rostre, tan acostumat el tenia al contacte de la llum de Déu. La seva cara d'agonitzant, la seva cara de difunt, era idèntica a la seva cara de conversador en plena via ciutadana. La seva normalitat va bastar per a la salutació de la llum eterna. Cap esforç d'adaptació a les tremendes circumstàncies, cap tremolor d'esgarripança a la primera albada de l'eternitat, cap nou element de seriositat damunt la seva habitual jovialitat profunda d'home qui viu normalment submergit en la llum.

Les exemplaritats d'aquesta vida, qui sabria comptar-les? A part la seva obra d'artista, de la qual altres parlaran ací mateix, provem de recordar alguns traços de la seva exemplaritat moral. Provem de recordar-les i oferir-les als nostres lectors, amb veritables desigs d'imitació.

La llarga esperança. L'optimisme d'aquella ànima era inesgotable. Hom diria que entrellucava a través de les constellacions en les nits clares, a través de la boira en les nits oratjoses, el secret de Déu. Símbol i nodriment alhora d'aquesta llarga esperança d'En Gaudí fou el Temple de la Sagrada Família. Amb quina suau commiseració mirava els qui mostraven impaciències davant la lentitud de la seva creixença: Totes les grans Catedrals han estat i seran sempre obres de generacions. Cadascuna hi aporta el seu gust i la seva empremta artística i religiosa. Voler-la acabar a corre-cuita seria una falsificació. Ens arribà a dir una vegada que si un fort milionari generós hagués volgut donar d'un cop tot el necessari per acabar el Temple, ell no ho hauria acceptat. Un dia li insinuàrem tímidament una objecció. Antigament, li dèiem, que tot s'havia de fer a suor de braços, es comprèn que aquestes obres fossin lentes. Però avui hi ha màquines qui estalvien molta feina i molt de temps. Els ponts que els romans feien en anys, avui es fan en mesos. — Això, ens contestà, s'esdevé en allò que es fa mecànicament, en allò que és simple problema de força física. Però quan intervé el càlcul, el pensament, la inspiració, l'obra de l'esperit, la lentitud és la mateixa d'abans i de sempre. I un dels mals de l'hora present és que la

velocitat mecànica fa pruïja a l'esperit, el qual vol imitar-la i fer les coses de pressa. Per això es fan tants bunyols.---Tothom sap, altrament, que En Gaudí, encarregat de fer una obra en poc temps, respongué a l'amo qui la trobà massa complicada: ---No he tingut temps de fer-ho més senzill.---

Déu li ha deixat veure una torre acabada, la torre de Sant Bernabè. Si els pals no fossin vidus, s'hi hauria pogut posar una bandera, perquè talment aquella creu lluminosa, multicolor, àgil d'arquejaments orgànics, té ja una fisonomia i és un inici d'acompliment, una altitud assolida. En Gaudí l'ha vista brillar i ha anat a mirar-la de dalt estant.

Oh, quina lliçó per a nosaltres, per a tots els qui treballem en l'assoliment d'una perfecció, en la construcció d'un monument, d'una Universitat, d'un Temple! Acontentem-nos de veure una agulla que assenyala el cel i anem-nos-n'hi tranquil·lament, que d'altres muntaran altres agulles i d'altres inauguraran el Temple i hi cremaran el timiama del sacrifici i l'encens de la pregària, tot recordant-se dels qui amb dolor i suor i angoixa posaren les primeres i les segones i les terceres pedres.

La humilitat. Si Sant Francesc hagués estat Arquitecte, s'hauria assemblet molt a Gaudí. Perquè Sant Francesc quan les multituds l'acclamaven es comparava a la pedra o a la fusta de què són fetes les estàtues dels sants, la qual no sent cap gloriejament de les honors reuades a la persona representada. Podíeu lloar el Gran Temple a En Gaudí i ell us hi ajudava, i ni l'ombra més lleu de vanagloria no enterbolia aquell rostre sapientíssimament infantívol. Però provàveu de lloar l'Arquitecte i era un esclat d'ira o la punyida d'una ironia cruel la que instantàniament us glaçava la paraula a la boca. Més que un home modest, era un home humil, qui coneixia tot l'abast de la seva mesura humana, tal vegada sobrehumana, i per això mateix en coneixia tota la limitació i la procedència divina. La seva visió de les coses semblava angèlica. Un dia ens deia que ell no havia fet mai cap càlcul matemàtic per idear l'estabilitat dels seus bastiments. La veia. Tots els aspectes de la vida---car era home qui s'interessava per tot---se li presentaven amb simplicitat arquitectònica. Us esbalaïa parlant del gran camí que és el mar i de la gran frontera que és la terra, i de com la terra vol embrutar el mar amb riuades argiloses, i el mar s'aclareix aviat precipitant al fons el pòsit impur, símbol excels de l'ànima qui es clarifica d'influències enterbolidores. Un dia ens féu una exposició de la seva idea de la intel·lecció angèlica i de la humana, a base purament geomètrica, que ens deixà meravellats de la seva coincidència purament intuïtiva amb Sant Tomàs.

Podria semblar que ens hem desviat. No parlàvem de la seva hu-

mililitat? No ens hem desviat, no. Era humil perquè era un home angelical. Sols qui té l'enteniment simple i plegadís com un àngel és verament humil. L'home d'enteniment massa limitadament humà, massa enfarfegadament discursiu---el raciocini és moltes vegades fanfàrria---, té una ossificació mental, una rigidesa, una inadaptabilitat a plans de visió diferents dels seus, que li fa difícil, si no impossible, la rectificació. Sols els homes intel·lectualment forts tenen prou vigor mental per poder eixir de llurs motllos interns i adaptar-se als d'altri. L'home rústic acostuma a ésser l'home caparrut. La humilitat, el reconeixement de la pròpia limitació i dels plans de visió d'altri, és senyal del talent superior. Per ésser humil, cal saber-se ignorant, i això, naturalment---a part l'acció de la gràcia---només ho pot donar una saviesa que arribi fins a la coneixença dels propis límits.

La fe. No cal parlar de la religiosa, prou coneguda. Notem només de passada que els grans homes de Catalunya o són catòlics---catòlics qui creuen en les penes eternes de l'infern!---o se'n tornen a manera que la mort els crida. Aquesta fe de Gaudí s'estenia a tots els ordres. Creia en l'esdevenidor de tot el que estimava, i estimava molt. Era un persuadit de la predestinació. El gran predestinat de totes les èpoques era, per ell, el Mediterrani que amb la sal de les seves aigües havia ensaborit tot el funcionament de les seves facultats i dels seus sentits. D'aquí veia derivar tota la nostra tradició, la nostra cultura, el nostre esperit creador, el nostre horror a l'abstracció i a les boires nòrdiques, el nostre tomisme, el nostre Catolicisme, la nostra germania amb Itàlia i el nostre esdevenidor ple de glòria.

Aquesta fe li donà allò que no han tingut gaires: la fortitud de la caritat. Una vegada, estant en presó---car tothom sap que En Gaudí estigué empresonat---donà a un company de pena 25 pessetes per alliberar-lo. Agraït l'altre, li prometé de tornar-les-li a la primera avinentesa. En Gaudí li contestà:

—No. La caritat no es torna.

L'ART I LA MORAL

REPLICA A CARLES SOLDEVILA

QUAN en el "Breviari crític" que vaig dedicar a la darrera producció novel·lística de Carles Soldevila vaig creure'm obligat a fer retrets de caràcter moral a dues de les novel·les del recull (1), sabia ben bé que me les havia amb un dels escriptors més conscients que a l'hora present tenim a Catalunya, sabia que el meu car amic no és un de tantíssims escriptors qui, creient potser molt menys intensament que ell en la teoria de l'art per l'art o de la independència de l'art i de la moral, resulten en la pràctica uns perfectes indiferents en una qüestió tan greu com aquesta, per manca de certa espècie de sensibilitat que, no ja l'escriptor, sinó tot home com a home hauria de posseir. Jo prou sabia o endevinava que a Carles Soldevila, artista tan humà, no podia mancar tampoc aquest matís tan delicat de la sensibilitat humana. Perquè ço que en diem sensibilitat estètica no és al cap d'avall tota la sensibilitat que té de posseir l'artista complet. La sensibilitat moral entra en dosis més que regulars en la creació d'una obra integralment bella. La meva presumció resultà certa. Carles Soldevila reaccionà instantàniament a la fiblada de l'espinna que amb una franquesa un xic brusca li vaig clavar a la carn entre mig de les roses dels meus sincers elogis. La reacció fou, però, tan súbita que a mi mateix em deixà un poc sorprès. Al cap de ben pocs dies, en efecte, me dedicava un triple "Full de Dietari" a les columnes de "La Publicitat" (2), i m'escrivia una lletra en què gentilment m'agraïa no sols els elogis sinó els retrets, perquè, deia ell, que aquests serien per ell motiu per fixar una vegada més la seva actitud en aquest problema apassionant de les relacions entre la Moral i l'Art. El lector pot veure, doncs, que Carles Soldevila haurà d'ésser un interlocutor ideal en una polèmica d'aquesta espècie.

(1) "El Senyoret Lluís".

(2) "La Publicitat", dies 21, 22 i 23 de maig de 1926.

Els arguments que Soldevila esgrimeix a favor de la seva tesi de la independència de l'art i de la moral, són fonamentalment tots els emprats pels qui han triat la seva mateixa posició en aquest etern problema. L'art és l'art i la moral és la moral, per consegüent a l'artista no li han d'interessar, en sa funció d'artista, els conflictes possibles entre l'un i l'altra. Si la moral resulta malmesa, *tant pis* per ella. "Sigues artista i tira pel cantó que vulguis", diu Soldevila resumint la seva doctrina.

Jo crec que aquesta manera de raonar és d'un simplisme inacceptable i, en darrer terme, poc humà. És com si diguéssim: la Lògica és la Lògica i l'Art és l'Art; i d'aquesta tautologia pretenguéssim concloure que l'art no té cap lògica ni té res a veure amb ella, que l'art pot atemptar impunement contra totes les lleis de la lògica. "Non satis est pulchra esse poemata", va dir ja el gran preceptista llatí abans d'entrar a tractar de l'adequació lògica del llenguatge a les situacions i als personatges. Naturalment que si posem l'art i la moral com dues valors de la mateixa categoria i jerarquia, i si admetem l'absurd de poder-les dissociar i isolar com dues molècules d'una substància química, no hi ha més remei que admetre amb totes les conseqüències aquesta dualitat. Però no és aquest el nostre cas. La moral i l'art no tenen una mateixa jerarquia humana ni l'art pot pràcticament desentendre's de la moral, mal que puguem fer-ho en pura teoria. Cal en primer lloc rectificar el concepte que tenen de la moral, els qui pensen com Soldevila. La moral no és solament un conjunt de preceptes positius i negatius, formulats més o menys fixament i dictats per una determinada facultat de l'esperit per regir la nostra conducta i manera d'obrar interior i exterior. És més que això; la natura moral de l'home no és una part de l'home; és *tot* l'home; *tot*, en el sentit d'integritat i en el sentit d'universalitat. En la natura moral de l'home reposa tota l'activitat *específica* de l'home. L'home és home, en darrer terme, perquè és l'única entre totes les criatures en què Déu ha posat les nocions del bé i del mal i la facultat del lliure albir per seguir l'un o l'altre. Jeràrquicament la facultat de distingir el bé i el mal i de sentir l'imperatiu de seguir lliurement el bé, no és sols la principal, sinó la fonamental de l'home, destruïda la qual, les altres facultats, la lògica, l'estètica, etc. trontollen, es desintegren, perden llur raó d'ésser i es deshumanitzen per fer-se instrument d'interessos no pròpiament o almenys no íntegrament humans. Tot l'esperit de l'home es resum en el seu sentit moral, perquè aquest exigeix el concurs de la raó per discernir el bé i el mal i el del sentiment per sentir l'atracció, l'impuls imperatiu del bé. No hi ha ni pot haver-hi home moral sense intel·ligència i sentiment. En canvi, ni la raó ni el sentiment exigeixen essencialment el concurs de les

altres facultats; poden existir i de fet existeixen homes intelligents i homes sensibles en què la intelligència i el sentiment actuen sense el concurs del sentit moral, homes amorals, espiritualment, mutilats que s'han de classificar en rigor en la categoria dels monstres. La intelligència i el sentiment els trobem en forma rudimentària en els mateixos animals; però debades cercaríem fora de l'home el més lleu indici de ço que anomenem consciència, responsabilitat, lliure albir, deure, distinció del bé i del mal. Ah, no en dubtem, el sentit de pensar bé per obrar bé, això és, el sentit moral, és tot el preu de l'home. "Tota la nostra dignitat, diu Pascal, està en el pensament. Esforcem-nos, doncs, a pensar bé: heus aquí el principi de la moral". Això quant a l'aspecte de la integritat.

Quant a l'aspecte de la universalitat, observarem que l'home en tots els graus de civilització, àdhuc en l'estat de salvatgisme, es distingeix de la bèstia essencialment pel seu lliure albir de triar entre el bé i el mal i per l'imperatiu ètic consegüent. Treiem a l'home la facultat d'usar de la seva intelligència i de la seva raó en altra cosa que no sigui la susdita distinció entre el bé i el mal, i encara serà home; treiem-li la facultat de sentir la bellesa de les coses, i encara serà home; treiem-li, però, la seva facultat moral, i la seva degradació serà absoluta, definitiva; en aquest cas no sols deixa d'ésser home, sinó que baixa a un nivell inferior al de la bèstia. La fórmula nietzscheana: "Més enllà del bé i del mal" vol dir, en darrer terme, "més enllà, això és, més baix que la bèstia".

Així, doncs, humanament el conflicte entre l'art i la moral no és un mer conflicte entre termes antitètics d'igual valor, sinó el problema de donar forma en un cas determinat a la subordinació natural d'una de les facultats de l'home a ço que constitueix bàsicament i essencial l'específica dignitat de l'home. Mn. Alfons Ribó, en un substanciós article que sobre aquest mateix tema va publicar en *LA PARAULA CRISTIANA* del passat gener, escrivia a aquest propòsit aquestes paraules d'una admirable precisió: "Cal remarcar aquí que la perfecció humana consisteix en la coordinació harmònica de les seves facultats, i essent l'home un compost d'esperit i de matèria, la part inferior... s'ha de subordinar a la superior... L'emoció estètica produïda per la bellesa artística no pot consistir en una impressió sensitiva, amb exclusió de tot altre respecte; d'on es dedueix que sense sortir-nos de la condició pròpia de l'art, podrem arribar a la seva relació amb la moral".

Aquest problema ha preocupat sempre. Ha estat discutit des dels temps més remots de la civilització fins avui. I és notable observar que en tots els temps els més savis comentadors d'aquest problema, dintre

de la varietat i la diversitat de llurs solucions, han coincidit sempre en un punt: en el de reconèixer que en totes les manifestacions de l'art ha de salvar-se en una o altra forma el respecte al fons moral de l'home. Una de les notes característiques del gran art i de la gran literatura clàssica grecoromana era precisament aquest respecte. Jo podria multiplicar les cites per demostrar que la literatura i l'art dels antics clàssics ocupaven el pol oposat a aquest on els volen posar aquells qui creuen haver resolt el problema dient simplement: l'art és l'art i la moral és la moral. ¿Què era el *sensus humanitatis* que inspirava constantment els més representatius d'aquells grans escriptors, sinó un sentit eminentment, essencialment moral? M'acontentaré adduint unes cites d'Horaci i de Quintilià. El primer en la seva Epístola als Pisons veda al poeta dramàtic de posar en escena coses que fereixin massa vivament el sentit moral

Non tamen intus

Digna geri promes in scenam

I per posar exemples pràctics del seu precepte, escriu

Ne pueros coram populo Medea trucidet

Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus.

Ni la poesia lírica ni la narrativa, ni l'oratòria ni la dramàtica escapen entre els clàssics a aquesta llei del respecte a la natura moral de l'home. La cèlebre definició que Quintilià donà de l'orador: "Vi bonus dicendi peritus", pot aplicar-se en general a l'escriptor, que clàssicament definit hauria d'ésser "Vir bonus scribendi peritus". I aquesta definició clàssica la renovellà Fichte el segle passat quan en les seves notables conferències sobre l'Home de lletres o l'Escriptor, digué que havia d'ésser l'home més bò de la seva època. ¿Voleu res més eloqüent per fer veure el fons moral que hi havia en el concepte de l'art clàssic, que la definició que Aristòtil donà de la Tragèdia? Heus-la aquí: "La tragèdia és imitació d'una acció seriosa i completa que té una certa extensió, feta en llenguatge plaent, la qual tindrà formes diferents i separades, segons les seves diverses parts; que representa els personatges fent-los actuar i no servint-se de la narració, i per mitjà de la compassió i de la por opera la *Katharsis* (purgació, expiació, purificació) d'aquestes passions." (Ars. poet., 6).

És sabut que aquesta famosa definició donà lloc des de la Renaixença a grans controvèrsies entre els humanistes, i que fou al voltant de aquesta definició que girà l'activitat dels autors dramàtics dels països europeus dels segles XVII i XVIII. Fins a les darreries d'aquest, pot dir-se que tots els qui s'esforçaren a interpretar el sentit de la *Katharsis* aristotèlica coincidiren, en mig de totes llurs divergències, a donar-li

una interpretació moral que venia a complementar el sentit estètic de la tragèdia. Així l'humanista holandès Heinsius, un dels qui més directament inspirà els codificadors del classicisme francès, interpretà el pensament d'Aristòtil en el sentit de preceptuar una disciplina moral dels afectes de la por i de la compassió. La dramaturgia de Corneille no sortí mai dels límits imposats per la finalitat moral de la tragèdia, prescrita pel filòsof grec. Sols Racine amb una tragèdia com la seva *Fedra*, on la tumultuosa erupció dels instints és exposada amb indubitable simpatia, comença a assenyalar una orientació purament estètica de la tragèdia. Cal, però, fer constar que els definidors i els teòrics dels classicisme francès combateren constantment aquesta nova tragèdia de tipus amoral, que segons ells, era fruit de la influència "romàntica" del teatre espanyol. Fénélon i Dacier entre altres tronaren contra aquestes novetats, i es interessant veure com un segle més tard Rousseau i Voltaire reprenen, el primer les objeccions morals, i el segon les objeccions estètiques contra la tragèdia raciniana, que havien formulat els tractadistes del segle XVII. Una transacció entre el gust del públic, cada dia més afectat a la tragèdia nova, i la crítica moralista, fou per primer cop formulada per l'escola dels Estètics anglesos, el màxim representant de la qual fou Shaftesbury. Aquest erigeix en norma estètica l'instint moral que dona a la vida de cadascú la forma interna i la unitat harmònica que equilibra estèticament els instints egoistes i els altruistes i disciplina les passions sense ofegar-les. Aquesta escola que posa el fonament de tota la vida espiritual de l'home en una facultat moral innata o adquirida pogué amb les seves doctrines de la unitat moral del temperament, defensar el teatre de Shakespeare sota l'aspecte moral. La secular polèmica entaulada al voltant del text aristotèlic tingué la seva darrera etapa en els tractats i controvèrsies dels grans estètics alemanys Mendelssohn, Nicolai i Lessing. Segons aquest darrer, l'excitació de les passions és sols el fi immediat de la tragèdia; la seva última finalitat ha d'ésser llur purificació i millorament.

Amb el que fins ara hem dit creiem haver demostrat a bastament que l'art clàssic no es desentengué mai de la moral. La polèmica que al voltant d'un text d'Aristòtil omplí l'espai de tres segles en plena edat moderna, corrobora definitivament, com acabem de veure, aquesta afirmació.

Doncs, si els artistes i els escriptors pagans no s'atreviren mai a proposar la separació de l'art i de la moral en dues esferes independents, ¿no ens ha d'omplir de la més gran sorpresa veure que artistes i pensadors vivint en l'ambient espiritual del Cristianisme gosin proposar ço

que als antics grecs i romans amb una moral infinitament inferior a la cristiana, els hauria semblat la més monstruosa absurditat? ¿És que Jesús vingué a predicar als homes la sublima moral evangèlica, que per al cristià enclou tota la vida humana, perquè els cristians fossin menys escrupolosos que els pagans en el respecte a la moral? És concebible que un artista o escriptor pretengui ésser cristià i pugui al mateix temps arronçar les espatlles amb perfecta indiferència davant dels principis morals trepitjats en la seva obra? O jo no sé el que és el Cristianisme, o no es lícit al cristià professar la teoria de la independència absoluta de l'art i de la moral. Jo puc reconèixer sens inconvenient que els drets absoluts de la moral han d'ésser objecte d'una discreta atenuació en l'esfera de l'art. L'art és una representació de la vida. I si com a vida cau inexorablement dintre dels preceptes de la moral, com a representació escapa d'alguna manera a aquesta llei. Ço que és discutible no és la indissoluble i necessària relació entre l'art i la moral, sinó la forma d'aquesta relació en cada cas determinat. Però no hem de perdre de vista que la representació bella de la vida, malgrat del seu caràcter d'illusió, de cosa no existent, actua sempre, amb l'enorme força de suggestió de tota illusió bella, sobre l'esperit, sobre la mateixa vida, i que aquesta influència reflexa de l'obra d'art sobre la nostra vida moral ens obliga, en darrer terme, a posar l'obra d'art com un de tants factors d'influència directa i decisiva en la nostra conducta i en la modalitat moral de la nostra consciència individual.

Carles Soldevila sembla no fer gaire cabal d'aquest aspecte tan essencial, que per ell és, segons sembla, purament secundari i adventici. En la segona de les seves Glosses tracta de desfer-se d'aquesta petita nosa amb el mateix cop de mà displicent amb què ens esquivem una mosca. I esmenta a aquest propòsit unes paraules de Goethe sobre aquesta qüestió. Goethe afirmà en una conversa que cal no tenir por dels efectes que un llibre immoral pot produir, àdhuc tractant-se d'infants; i a l'observació que li féu Eckermann que, no obstant, bé procurem no dir davant dels infants paraules que creiem no deuen sentir, replicà Goethe: "Aquesta conducta és molt lloable; jo també procuro seguir-la; però crec que tals precaucions són perfectament inútils". Permeti l'amic Soldevila que li digui que aquestes paraules de Goethe em donen la raó a mi. Perquè ¿què significa que Goethe *teòricament* cregui que tals precaucions són inútils, si ell confessa no sols que *pràcticament* les segueix, ans encara que les creu molt lloables? ¿Què vol dir això sinó que a les preocupacions estètiques de Goethe s'imposaven amb la pressió d'un imperatiu categòric unes, diem-ne, "preocupacions" superiors, les

"preocupacions" morals? Cap força, cap raonament no pot desarrelar aquestes ineludibles "preocupacions" eternament arrapades a la consciència de tota criatura humana. I Déu havia posat una criatura humana sota la impassibilitat olímpica de l'Apol·lo de Weimar, igual que sota els parracs del més humil captaire. No tanquem els ulls a la realitat, amic Soldevila... L'art és una manifestació de la vida i, com aquesta, és també inexorablement limitat pel cercle de la moral. La comparació que fa Goethe de la influència immoral de l'obra d'art amb la de la mateixa vida no és pas justa, si hom la vol aplicar a l'autor. De la immoralitat de la vida dels altres jo no en sóc responsable; i els mals exemples de la vida són inevitables. Però d'una obra artística o literària que surti de les meves mans, jo en sóc responsable davant de Déu i de mi mateix; i sóc responsable també davant de Déu i de mi mateix de la influència bona o dolenta que pugui exercir la meua obra sobre els meus semblants. Cap teoria, cap poder diví ni humà és capaç de salvar-me d'aquesta tremenda responsabilitat. L'home que hagi educat intensament la seva sensibilitat moral té de reconèixer quanta raó tenia Sant Agustí quan en les seves *Confessions*, recordant la seva antiga passió pels espectacles teatrals, exclama: "Rapiebant me spectacula theatrica plena imaginibus miseriarum mearum et fomitibus ignis mei" (M'apassionaven els espectacles teatrals plens de les meves pròpies misèries i d'incentius del meu propi foc).

Vol dir tot això que des del punt de mira cristià no hi ha fórmula racional de solucionar els conflictes entre l'art i la moral? ¿Cal declarar, com Soldevila m'invita a fer-ho, que la novellística (l'art en general) és una activitat vedada o interdicta a les persones cristianes? No em veig per ara en la necessitat de fer tal declaració. El cristià pot ésser novellista i el novellista pot ésser cristià; el que no pot fer, segons la meua humil opinió, és pretendre ésser cristià i tractar amb esperit no cristià la matèria de les seves novel·les. La novellística és necessària a la humanitat com l'anatomia i la fisiologia, com la terapèutica i la cirurgia; com aquestes, ha de manipular les infinites manifestacions de la humana misèria. Però així com el cirurgià usa de procediments desinfectants en les operacions de mals contagiosos, perquè les misèries físiques no es propaguin, d'igual manera el novellista en la manipulació de les misèries morals té el deure de pendre precaucions per evitar el contagi d'aquelles. ¿Quin procediment emprarà? Això és qüestió de la seva sensibilitat estètica i de la seva sensibilitat moral. Un artista hàbil i íntegrament cristià trobarà sempre recursos per fer l'ús més discret i eficaç dels desinfectants.

Soldevila sembla atribuir-me la divisió dels temes literaris o artístics en lícits i il·lícits. Mai no ha estat aquest el meu criteri. Crec sincerament que tots els temes són lícits per al novel·lista. Entenem-nos. Quan dic temes vull dir arguments, això és, sèries d'actes humans tenint una certa unitat orgànica. No hi ha temes morals o immorals que un novel·lista no pugui tractar moralment, això és, amb finalitat moral i amb mitjans morals. L'art troba ben sovint la seva matèria en la immoralitat de la vida; emperò pot i deu saber donar forma bella a la matèria immoral i infondre un reflex de la Divinitat i una alta exemplaritat moral en la representació estètica de la misèria humana. El que sostinc és que hi ha episodis, actes, accions, detalls, escenes, la descripció de les quals, per llur especial naturalesa, és moralment vedada a la ploma de l'escriptor, màxim si és cristià, i al mateix temps innecessària i inútil per al desenvolupament del tema. Jo admeto sense escrúpol moral el tema de la novel·leta "El Senyoret Lluís". El que no admeto és que sigui moralment ni estèticament necessari entretenir-se, com fa l'autor, en la descripció minuciosa d'unes escenes, d'uns episodis, que el seu admirable talent hauria pogut deixar entendre al discret lector amb quatre paraules. I cregui Soldevila que la seva novel·leta n'hauria sortit guanyant, no sols moralment, sinó estèticament. Jo citaria mants passatges de novel·listes famosos, de Stendhal, de Tolstoi, de Valera, etc., que ens presenten les més elegants solucions del problema. Jo potser, com Soldevila em retreu, no hagi comprès, pobre de mi, la "íntima rel del conflicte" de la novel·leta "El Senyoret Lluís"; però si aquesta íntima rel és la que jo em penso haver-hi vist, crec que Soldevila hauria fet millor de deixar-la veure una mica més, de deixar una mica més al descobert aquest delicat aspecte psicològic donant-li una extensió més considerable en la seva exposició a costa de l'espai tan gran que ara ocupa la descripció d'actes purament fisiològics absolutament innecessaris i sense el més mínim interès. I perdoni l'amic Soldevila la meua impertinència de discutir la forma interna de la seva obra, perquè el tema de la nostra discussió m'obliga a desgrat meu a endinsar-me en aquest terreny.

"Al meu entendre, diu Soldevila, tota casuística aplicada a discernir la moralitat de les obres d'art, dóna resultats desconcertants". Observaré a això que en les objeccions morals que vaig oposar a dues de les novel·letes de Soldevila no es tracta de res que tingui a veure amb la casuística, o sia la part de la teologia moral que tracta dels casos de consciència; es tracta pura i exclusivament de l'aplicació a la seva obra de la simple i clara moral evangèlica. Jo tampoc dic a priori, com pretén

EN GAUDÍ I LA SEVA OBRA

I. L'HOME

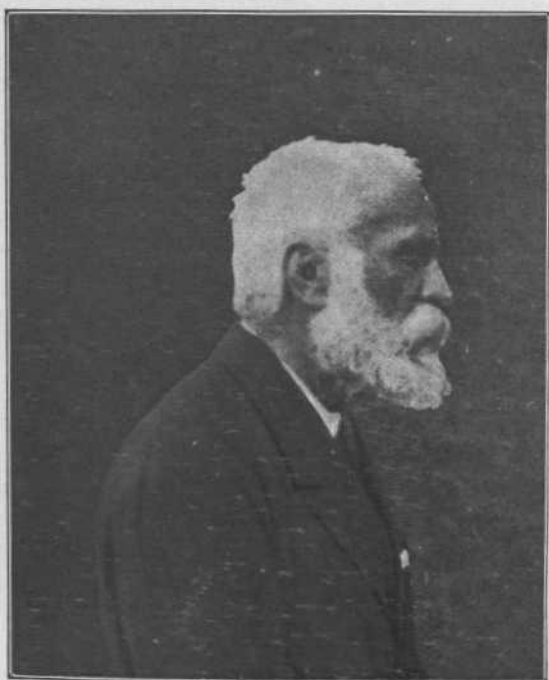
N'Antoni Gaudí i Cornet, de cognoms catalaníssims, tenia en traspassar 72 anys. Fill del Camp de Tarragona, de Reus, passà llargues temporades a un poblet proper, anomenat Riudoms, d'on pervenien sos pares, des del qual s'albira la Mediterrània al fons de la terra de color de closca d'ametlla clapada de garrofers i vinya com ell feia remarcar sovint. Son pare era calderer, treballava les formes directament a l'espai, i a això atribuïa en Gaudí les seves condicions excepcionals per al conreu de les arts plàstiques.

Malgrat d'ésser els seus progenitors de condició tan humil, el feren educar curosament als Escolapis de Reus i després li feren cursar els estudis d'Arquitectura quan totjust s'acabava de formar l'Escola de Barcelona instal·lada al casal de Llotja.

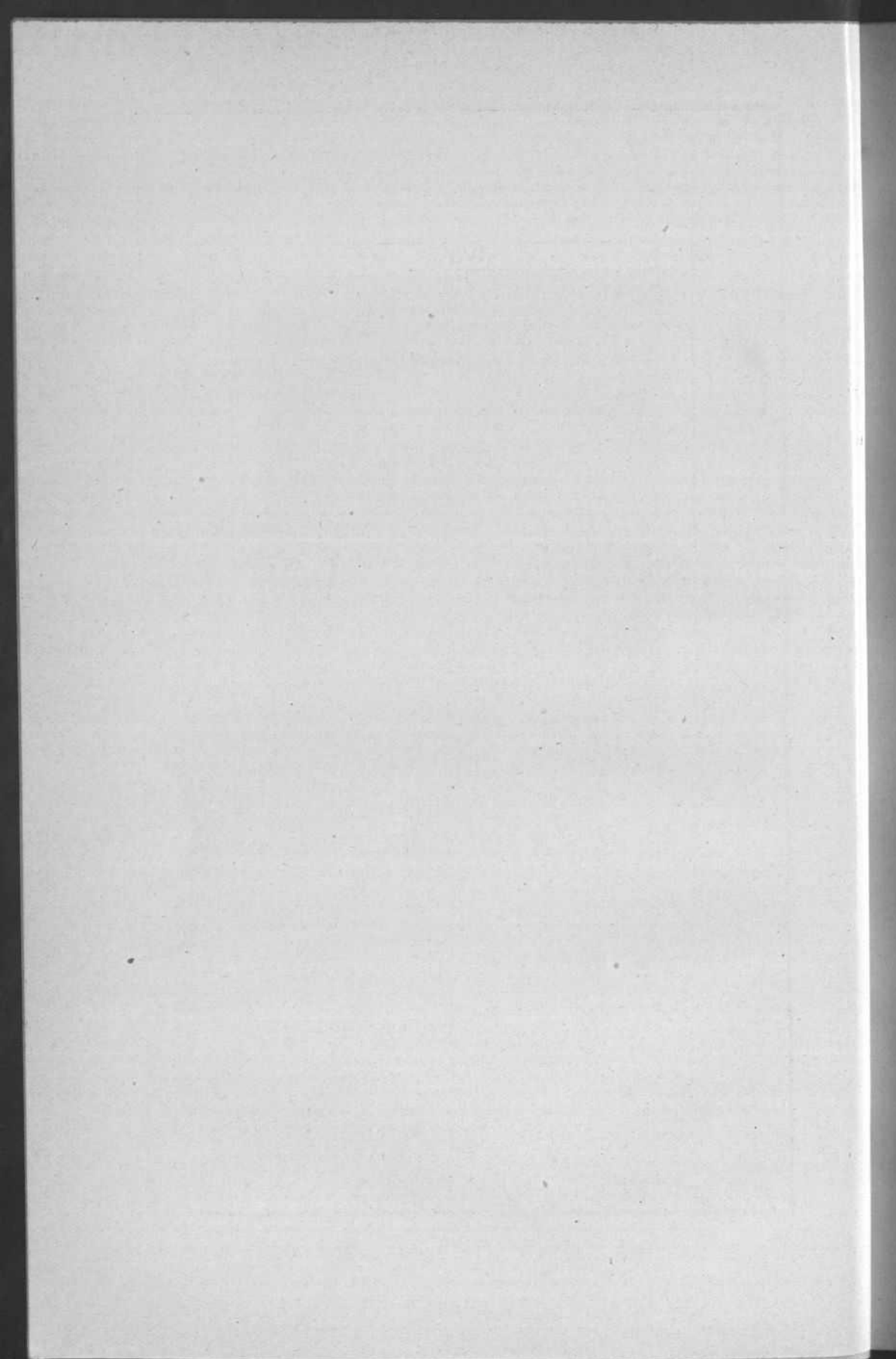
ESTUDIS.—Tot just començava als disset anys el curs de Geometria Analítica, que, malgrat son desig d'atenció per l'assignatura, una fonda preocupació l'arrossegava cap a la meditació de la Mecànica dels edificis arribant ja a entreveure les formes d'equilibri que més tard havia d'assajar i realitzar de faisó insospitada.

L'abstracció de l'ensenyament que rebia el repellia cada cop més, l'endinsava en les pròpies cavil·lacions sobre els grans moments de Construcció que ha tingut la humanitat, sobre els mitjans d'execució que feren possibles els enormes monuments de l'antiguitat, sobre l'estàtica dels edificis dels diversos istils... i només quan casualment el que s'explicava a classe tenia alguna relació amb aquestes cabòries tan arquitectòniques l'esperit d'en Gaudí romania a l'aula; altrament n'era ben lluny i això succeïa gairebé sempre. Ses preocupacions l'absorbien tan seriosament que per a solucionar-se les qüestions bàsiques que es proposava féu complets estudis d'Història i d'Economia.

Aquest procedir portà la conseqüència justíssima de les "carbasses" oficials abundoses que ell sempre acceptà com a completament merescu-

Antoni Gaudí

des. Una volta m'explicà en Gaudí la naturalitat amb què lògicament es guanyava els "suspensos" de Projectes. Com a exercici d'examen li manaren fer un "Proyecto de Puerta para un Cementerio", i com que no podia concebre una obra sense l'ambient propi que li'n fixés els elements, començà a dibuixar una avinguda d'accés al Cementiri amb un cotxe del qual baixava gent endolada, un fons de puntes de xiprers i un cel pàl·lid amb uns nuvolets grisos; així creava una llum i situació d'elements apropiada per a començar al bell mig la Porta demanada. En aquest punt les coses, el professor el repta dient-li que ho deixi puix no és així com es comencen els projectes; com que a En Gaudí no se li ocorria altre mode se n'anà, i era desaprovat malgrat d'ésser el consultor i corrector dels seus condeixebles.

Un altre cop, parlà de la indirecta obtenció de l'aprovat de la seva predilecta Mecànica. Mentre la carrera es perllongava a causa de les "carbasses", treballava de collaborador del Mestre d'Obres Fontseré que estava projectant la Cascada per al Parc de la Ciutadella, seguint les línies generals de la Cascada de Marsella; es trobà amb un esquema de dipòsit d'aigua per al servei que no s'hauria aguantat i féu un càlcul d'estàtica de conjunt del dipòsit i sos elements sostenidors. En Torras, que era amic íntim d'En Fontseré, veié un dia aquest estudi mecànic i demanà qui l'hi havia fet. Amb sorpresa s'assabenta que l'autor era un seu alumne que li passava desapercebut; a l'examen de Mecànica En Gaudí no estava al corrent del curs explicat per en Torras; però en Torras, que tenia un sentiment molt viu de la responsabilitat, l'aprovà, recordant el càlcul del dipòsit de la Cascada del Parc que és el que hi ha construït.

En començar d'ésser formada la Biblioteca especialitzada d'Arquitectura, començà en canvi en Gaudí el més obstinat escorcollament de llibres que jamai s'hagi vist a l'Escola d'Arquitectura, guiat per l'avidesa de conèixer més i més les construccions exemplars i sobretot estimulat per la set de solucionar les seves cabòries que llavors en gran nombre quedaven penjades d'un interrogant. I quan arribaren, en substitució dels gravats al cer, les primeres reproduccions fotogràfiques d'art greco-romà, llatí i bizantí, el seu ardor cresqué i molt sovint romaní sol hores i hores observant, comparant i assimilant aquell bé de Déu de meravelles que fins llavors havia tingut d'estudiar amb la recança de veure-les poc fidelment expressades.

QUALITATS.—En Gaudí ha estat, doncs, l'únic veritable mestre de sí mateix i això no pot succeir més que en homes dotats de qualitats excepcionals que efectivament ell posseïa en grau eminent i en gros nombre;

les més rellevants dots que sovint feien resplendir les seves alligadores converses són les següents:

L'esperit d'observació.—Una vegada el mestre d'en Gaudí noi explicava que les aus tenen les ales per a volar, i ell l'interrompé dient que les gallines de casa seva no podien volar i que només feien servir les ales per a córrer més de pressa; el mestre quedà sobtat sense saber què respondre en defensa de la seva afirmació massa elemental. En Gaudí tenia un esperit d'observació, ja de petit, que li donava un coneixement directe i just dels fets, que ben aviat li féu néixer una grossa desconfiança pels llibres dels quals prompte caçava les inexactituds, errors i falsedats; això ho expressava sovint dient que “en els llibres rarament es troba allò que es busca i quan s'hi troba, amb freqüència està malament”.

Degut a aquesta acuitat d'*intelligència* i intensitat d'atenció notabilíssimes posseïa un coneixement intuïtiu de la naturalesa i dels monuments arquitectònics en els quals sovint ha descobert finalitats oblidades que després han confirmat els estudis d'arqueòlegs i arxivers. Així per exemple, trobà quina era la veritable Capella del Sagrament de la Seu de Barcelona abans que l'anàlisi dels documents ho demostrés, i assignà el simbolisme just a la curiosa Capella alta de la Seu de Mallorca que després es deduí exactament de les dades de l'Arxiu de dita Seu.

La ferma visió i retentiva de formes.—Sovint quan en Gaudí s'explicava, li fallava la memòria de noms i de dates, sobretot en sos darrers temps i ell mateix ho remarcava (com remarcava sempre tot allò que l'humiliava), i afegia que en canvi Déu li havia donat una memòria imaginativa extraordinària de la qual cosa diàriament li donava gràcies. Efectivament quan examinava un plànol o una reproducció arquitectònica o escultòrica, totseguit ne copsava el conjunt, ne remarcava tots els elements i sos lligams i ho retenia i ho relacionava amb altres obres amb una notable precisió. Quan es debatia el cèlebre plet d'estètica de la façana i cibori de la Seu de Barcelona en què al projecte preferit pel Capítol Catedral les entitats culturals unànimement oposaren el fet per l'arquitecte Joan Martorell, desitjaven publicar-lo per fer palesa la seva superioritat, però dit projecte estava desat i només per a complir protocolàriament fou exposat un dia en l'aparador d'una botiga; en Gaudí que prenia part activa en la campanya anà a veure el projecte exposat, en féu un croquis i a casa seva dibuixà a escala amb tot detall la façana que fou publicada pel periòdic “La Renaixença” i pel Círcol Artístic de Sant Lluc i altres. Quan després es pogueren compulsar els dos dibuixos, l'original i el fet d'en Gaudí, no es trobà cap discrepància de valor ni cap oblit.

La passió vivíssima per la plasticitat.—Les arts plàstiques són el gran camp dilecte d'en Gaudí; ell en coneixia i estimava ardentment totes les feixes i conreus, els fons fèrtils i els planells eixuts, les bosquines i els arbusters, els planters i els caminals vorejats de flors. Per això els seus judicis sobre els grans artistes eren sempre justíssims, però en parlar dels grecs de Pericles i dels constructors llombards, en explicar-se sobre les obres i anècdotes de Sansovino i del Cellini (que afirmava eren els dos primers artistes del Renaixement) sobre el Tizià i el Greco i els arquitectes barrocs, tot ell s'encenia i més d'un cop havia vist sos ulls humitejar-se-li de rabejament.

L'austeritat.—Guanyada sòlidament i sempre en augment li donava un tremp moral vigorós exemplaríssim en la conducta i servador d'una rigorosa disciplina en ses recerques tècniques; aquest és el secret de la fermesa que els temes més barrocs prenien en ses mans. Es l'home més inflexible per a ses pròpies obres que he conegut i d'aquí li pervenia, no d'orgull, la manca absoluta de curiositat per saber què deien d'ell crítics i periodistes, puix jamai llegí res que parlés d'ell.

L'elevació de sentiments.—Totes les altíssimes qualitats lleugerament apuntades i les moltes altres que no poden enumerar-se dins el marc d'aquest estudi, estaven coronades per la més preciosa de les dots, per l'elevació de sentiments que fulgurava visiblement en son patriotisme i religiositat.

AMBIENT.—En Gaudí començà d'actuar quan encara un nefast romanticisme literari envaïa la crítica i influïa en les arts, que duia als pastitxos medievalistes, i després es trobà voltat de les aberracions modernistes que han acabat en els pastitxos renaixentistes d'avui; però ell tostemps s'ha fressat son camí que és la continuació del que han seguit els grans arquitectes mediterranis, i l'ha petjat segur de si mateix amb el front aureolat de llum velada per una gran humilitat. I en aquest camí s'ha donat les mans amb en Martorell i en Verdaguer, amb en Prat de la Riba i en Torras i Bages, amb en Maragall i amb tots els grans homes de la Renaixença catalana, amb els quals lligà altíssima amistat.

II. L'OBRA

En Gaudí treballà enormement fins al darrer dia de la seva vida normal, projectà un nombre considerable d'obres, en sa majoria executades; moltes d'elles de gran importància i de diversíssim programa.

Malgrat aquesta diversitat de tema, totes elles tenen un segell inconfusible que és la suma de son *tradicionalisme*, de sa *originalitat*, de son barroquisme i de son *tecnicisme innovador*.

En Gaudí ha estudiat i practicat amb devoció els istils bàsics sense caure jamai en la còpia epidèmica ni en la fador arqueològica, sinó trobant el cànon de cada un d'ells: aquest és el *tradicionalisme vivent* que se sent en totes les seves obres i que ha produït la meravella de la restauració de la Seu de Mallorca on és difícil de discernir elements gòtics nous dels autèntics, on s'han canviat de funció peces plateresques i barroques tot completant-les sens que sia possible de descobrir-ho fàcilment, que li ha permès crear la columnata dòrica arcaica del Parc Güell "com ho haurien fet els grecs d'una colònia mediterrània" (així digué un dia ell mateix), que li féu construir el casal medieval de Bellesguard tan profundament gòtic com actual, la casa d'estadants barroca del carrer de Casp tan parenta de les cases mallorquines, el palau d'un lliberal sentit venecià per al comte de Güell al carrer Nou de la Rambla, la caseta orientalista del carrer de Carolines i el gòtic inicial del Temple de la Sagrada Família enrobustit i superat per a ésser vist en l'abundosa llum pairal.

L'estudi profund de les formes arquitectòniques que l'ha portat sovint a importants descobertes de Geometria superior de l'espai, li donà un coneixement de les causes plàstiques, constructives i mecàniques que les han generades; així ell sovint refeia el procés "tornant a l'origen" que, com sovint deia, "és la veritable *originalitat*" compaginada amb el tradicionalisme de les seves obres. D'aquesta manera el dòric, gòtic i barroc de les seves obres, ho són fins al moll de l'os, però són el seu dòric, el seu gòtic, el seu barroc únics i inimitables.

Però en les construccions en què no volgué cenyir-se a cap istil determinat perquè les condicions de l'obra li exigien una forma més folgada i elàstica, en Gaudí ha fet un *barroc* personalíssim tantost senyoriol com el de casa Batlló, tantost fogós i exuberant com el de casa Milà, ambdues obres al Passeig de Gràcia; això és natural puix el barroc és l'istil més arrelat al país i ànima nostra ara, ja que és el lligam viu immediat amb el passat, perquè el neo-classicisme i el romanticisme són plats rescalfats que no nodreixen.

Aquest gran artista ha estat tan home del nostre temps, que ha sabut aprofitar tots els recursos de la indústria moderna, servir-se'n amb un esperit pràctic admirable; de més utilitzava, tan adequadament els materials de construcció i els elements arquitectònics que sense la més petita preocupació per a ésser-ho, el fan devenir un formidable *inno-*

vador tècnic, de tal manera que, encara que sigui una paradoxa, és l'arquitecte que més ha influït en sos contemporanis. Fou l'iniciador de la reacció contra l'ús dels terrats com a coberta única i el primer a construir-los seccionats i amb el ferro isolat; el primer a restablir els halls cupulars, avui cosa corrent; el restaurador de les columnes inclinades; l'instaurador de les portes de carrer calades; el que per primera volta a Barcelona emprà els Mouràs; que ha resolt graciosa i seriosament la ventilació i il·luminació graduables dels pisos; que ha trobat un sistema de campanes tubulars, una il·luminació elèctrica per a la Sagrada Família i un procediment de construcció de vidrieres emprat a la Seu Mallorquina que constitueixen les solucions tècniques més notables donades als més complexos problemes d'acústica i òptica arquitecturals; que ha resolt servint-se de l'emmotllat, de l'esquelet, de la fotografia múltiple i del compàs estereogràfic l'escultura monumental; l'únic al món que ha fet la síntesi d'estabilitat que li permet dotar el nostre gran Temple nacional d'amples naus amb doble coberta pètria sense recórrer al contrafort i als feixos de columnes.

JOAN BERGÓS

RAMON TURRÓ

(1854-1926)

ELS articles necrològics apareguts damunt les planes dels nostres quotidians i algunes publicacions volanderes han fet conèixer suficientment al nostre públic la història externa i l'anecdòtic de Ramon Turró. Per a fer un estudi crític serà de l'home de ciència i del filòsof que Turró fou, és encara massa d'hora. Crec que aquest treball crític no deixarà de fer-se, segurament al temps de la publicació de les obres completes, que els marmessors testamentaris i la Societat de Biologia han acordat de preparar i editar. Però el que sí pot afirmar-se, és que Ramon Turró ha deixat un profund rastre en la nostra vida científica, i que el seu esforç com a mestre, com a biòleg i com a filòsof és un gran honor per a la nostra terra i demostra, una vegada més, la capacitat nostra per a la ciència, tant l'especulativa com l'experimental. La seva intervenció en problemes sanitaris, especialment en l'epidèmia tífica de 1914, i les seves conferències crítiques sobre la filosofia kantiana, havien fet transcendir el seu nom fora dels medis estrictament biològics i científics especialitzats, cosa a Barcelona certament difícil d'assolir. També fou conegut i molt discutit fora de la Península, entre biòlegs i psicòlegs, encara que alguna vegada homes de primer ordre, especialment en bacteriologia, exposessin la doctrina turroniana, sense indicar la seva procedència. Per tots aquests motius, i per la devoció filial que per ell sentíem tots els que ens honorem dient-nos els seus deixebles (i són poquíssims els biòlegs residents a Barcelona que podrien rebutjar aquest títol) m'és gratíssim de dedicar als lectors de LA PARAULA CRISTIANA unes ratlles retreient el més interessant de la vida i de les doctrines de Ramon Turró.

Turró fou primer que tot un mestre: no tingué mai una situació oficial que li assegurés nombrosos alumnes, però formà molts esperits,

tant en ciència com en doctrina. Mai no cregué que la tècnica que coneixia i de la qual vivia en bona part, degué ésser ensenyada solament a mètges als deixebles que se li acostaven per aprendre-la. Mai no veié en l'alumne el futur competidor, i respectà, com pocs mestres, la personalitat i les iniciatives del deixeble. Començà la seva feina docent en el laboratori del professor Jaume Pi Sunyer, a la Facultat de Medicina del carrer del Carme: professà després a l'Acadèmia i Laboratori de Ciències mèdiques, i per últim des de la direcció del Laboratori Municipal, organitzant cursets de tècnica bacteriològica, i dirigint els joves en la recerca científica. Mort ben jove el doctor Jaume Pi Sunyer, no serà exagerat de dir que tots els metges i biòlegs barcelonins que tenen idees clares de Patologia general o de Fisiopatologia, a Ramon Turró les deuen. No hi havia altre centre, de 1897 a 1915, a Barcelona, on fos possible d'aprendre medicina científica, que la càtedra lliure de Turró. La seva rigidesa experimental, el seu menyspreu dels verbalismes característics de la doctrina letamendiana, influïren fortament en els seus deixebles, féu possible que entre aquests sorgissin remarcables experimentadors. El positivisme experimentalista de Claudi Bernard, ajuntat amb el rigor de les tècniques de Pasteur, han tingut en Ramon Turró llur apòstol més fervorós, a Catalunya. Són centenars els alumnes que ha tingut Turro: metges, naturalistes, veterinaris, farmacèutics i biòlegs en general. Mai, ni els darrers anys, no se li conegué fatiga en el seu treball docent: posà amor a alguns dels seus deixebles, i col·laborà amb molts d'ells. Es de dordre que la rígida organització de les nostres Universitats no hagi permès que actués des d'una càtedra oficial: el seu treball hauria estat més eficaç encara.

L'anàlisi de l'obra fisiològica, immunològica i sanitària de Ramon Turró escau més a una revista especialitzada. Tres han estat els punts que el nostre biografiat estudià especialment, en fisiologia. En la seva joventut publicà un llibre, en francès i en castellà, que li valgué certa notorietat en els medis doctes, sobre les teories regnants cap al 1885 pertocant a la circulació de la sang, en el qual feia la crítica de les idees de Marey, i posava en valor el factor perifèric en la circulació, tal com després ho han confirmat els experiments de Krogh, en la segona dècada del segle en què som. Té estudis molt interessants sobre l'equilibri del cos humà, i les donades sensorials de les quals és resultat, aprofitats per Magnus en el seu tractat sobre les estacions; i va fer un treball eficaç en les darreries del segle passat per imposar entre nosaltres l'ús dels preparats opoteràpics, en forma que bé podem anomenar-lo el primer endocrinòleg català. Els seus estudis sobre extrems renals i pan-

creàtics, i els duts a terme amb A. Pi Sunyer sobre fisiologia del pàncreas, són molt apreciables.

L'obra immunològica de Turró ha assolit gran difusió. Part d'ella ha estat feta en col·laboració amb A. Pi Sunyer, amb Pere González i amb Pere Domingo. La tesi turroniana és l'afirmació de la identitat entre les reaccions d'immunitat, natural o adquirida, i els processos de digestió, endo i exocel·lulars. La demostració del fet que les bacteriolisines es formen a tots els òrgans (concretament en els ronyons en els experiments fets per ambdós) la donaren primer que ningú Turró i Pi Sunyer. Els estudis sobre anafilàxia, amb González, aclariren bastant aquesta qüestió tan important com confusa. I els més recents sobre els ferments dels teixits, d'un valor teòric grandíssim, també han assolit justa anomèndada. Com la seva producció psicològica, els temes abans esmentats han estat objecte de moltes publicacions en llengües sàvies, i de llibres i reculls de lliçons molt divulgats.

Ja hem esmentat abans la intervenció de Turró en afers de sanitat pública, en circumstàncies a voltes ben difícils. Sempre fou un convençut de l'exactitud de les tesis acceptades pels higienistes, i alguna vegada, com per exemple en octubre de 1914, la confirmació que els fets donaren a les seves suggestions, fou esclatant.

L'aportació de Turró a la Psicologia és i serà molt discutida: té alguns precedents en els autors francesos de les primeries del vuitcents. Per Turró, ultra les aportacions dels sentits interns, que eren les úniques tingudes en compte pels psicòlegs, intervenen en els processos de formació del contingut psíquic, els estímuls nascuts en l'element més pregon dels plasmes i dels teixits, que tenen, cronològicament almenys, primacia, sobre els estímuls dels sentits clàssics o externs. Els "Orígens del coneixement", traduït a quatre idiomes, "La base tròfica de la intel·ligència", i altres llibres i articles sobre el mateix punt, són coneguts arreu, i desigualment valorats per les diverses escoles. Però una cosa hom pot afirmar: que constitueixen l'única aportació seriosa de les gents catalanes a la Psicologia, en el present i en el passat. L'anàlisi de la fam, general i parcial, fet per Turró, és remarcable per la seva agudesia. La base fisiològica de les afirmacions turronianes ha estat contradita apassionadament: recerques antigues i altres de recents fetes a l'escola de Pi i Sunyer, abonen la seva manera de veure. L'organisme té una subconsciència vaga de la riquesa en materials nutritius dels seus plasmes i teixits, i aquesta subconsciència determina els sentiments de fam i de set, àdhuc en absència de les terminacions nervioses dels òrgans als quals hom atribueix d'ésser la seu de les sensacions respectives. Es

tracta, doncs, d'una aportació biològica a la doctrina psicològica, que creiem que ha estat fecunda.

Turró, com a psicòleg, no deixa escola. Pocs són, per ara, els influïts, entre els psicòlegs purs, pel seu mode d'enfocar les qüestions. Mes els seus escrits resten, i creiem que han d'influir moltíssim en tota la producció psicològica ulterior, en les escoles més variades, car ha plantejat nous problemes, que ja no podran ésser eludits.

Turró filòsof: escau aquest nom al nostre mestre? Altres més competents ho discutiran, posaran en tela de judici la formació que rebé, el seu domini dels tecnicismes que la Filosofia té com totes les ciències, l'actualitat dels problemes que intentà resoldre, el valor dels seus resultats. Però no hi ha dubte que després de Balmes, a Catalunya, ha estat Turró, en els temps moderns, el qui més ha *filosofat*. Les seves crítiques de la doctrina kantiana, a voltes apassionades; el seu horror a tots els extremismes filosòfics, el valor que donava en tot moment a les aportacions de l'experiència científica, que el feia semblar filosòficament més positivista del que verament era, són característiques del seu ideari, que ara no podríem pas analitzar. Solament, abans de finir aquestes planes, volem donar alguns curts fragments d'un dels escrits en el qual Turró es manifesta més clar i concís en les seves conviccions filosòfiques: la contesta al discurs d'ingrés d'August Pi i Sunyer a la Reial Acadèmia de Medicina. Oïm-lo:

"...Yo creo que todas las representaciones que nos sugieren los sentidos corresponden a algo real... los estados de conciencia... no forman aquella serie flotante de que nos habla Stuart Mill, sino que están ligados a algo interior real, a lo que corresponden, como el color corresponde a algo exterior que en sí mismo es incoloro... Aquella concepción dualista de Aristóteles, el genio más excelso que ha honrado el linaje humano, será eternamente la concepción metafísica del buen sentido. Brilló en los tiempos medios, como una luz que fulgura, como San Anselmo y Santo Tomás, se eclipsó en el período febril del Renacimiento y hoy renace como el verbo divino que vuelve a ligar las series fenomenales a una realidad viva, desmintiendo que nuestra inteligencia viva sumida en un mundo de meras apariencias. Mas el dominio de estas grandes verdades inexperimentales o del orden *suprasensible* es muy distinto del de las verdades sensibles..."

Creiem que aquest paràgraf, que hem extractat, és suficient. Turró, el positivista científic, l'experimentador rigorós, creu la posició filosòfica més correcta, la metafísica del bon seny, com ens diu, aquella que accepta l'ordre suprasensible i sosté la realitat del món sensible o experimentable, amb independència del subjecte que l'observa. Una posició semblant adopta, per exemple, en el seu discurs de Salamanca, de 1923,

que ha estat publicat amb el títol de "La disciplina mental". Nosaltres hem preferit extractar el discurs de contesta al Dr. Pi i Sunyer, de 1910, per la diafanitat amb què en ell es transparenta el pensament de Turró.

Deixa Turró una llúida escola biològica: els companys seus de la Catalana de Filosofia no l'oblidaran segurament. Tot fa esperar que la crítica de l'obra turròniana, i la continuació de les seves recerques en tots els ordres no s'interrompran. Així el seu pas haurà estat fecund, i la nostra terra, que deu remerciar a Déu per haver-li donat un tan preclar home de ciència, podrà estar satisfeta si els deixebles completen i fan arribar a tots els estaments que en tenen fretura, les ensenyances del mestre que els alligonà.

J. M. BELLIDO

ELS JOCS FLORALS

CRITIQUES I ANECDOTES

(Continuació*)

VI. PUGNA DE TENDENCIES I ELEMENTS NOUS

La vigília de la data del Cinquantenari dels Jocs, dissabte, dia 2 de maig de 1908, deia en son editorial *La Veu de Catalunya*:

"En Miquel S. Oliver acaba d'escriure que la Institució dels Jocs Florals literàriament ha seguit la mateixa ratlla general del gust estètic a Catalunya, sense infringir-la ni contrariar-la. Fou trovadoresca i arpista, quan així ho imposà el romanticisme gòtic; fou tribunicia i declamatorià a l'entorn de la revolució de setembre; conreà el ruralisme, el romanç històric i alegoria comtal, de la mateixa manera que ara és neo-clàssica, parnasiana o sonetista."

A primera vista, res tan suau com aquest successiu pas de l'una tendència a l'altra; però si això mateix es considera bé, hom ja endevina que la trajectòria no fóra sense dolor. En efecte hem vist com els Jocs Florals eren atacats en son mateix començ; era lògic que aquelles escomeses que en un principi li venien de l'exterior, aviat esdevinguessin una lluita interior, perquè també aviat els Jocs havien esdevingut un patrimoni comú.

Totjust eren passats sis o set anys després de la restauració, que ja la pugna de tendències es fa resoltament pública. Es En Víctor Balaguer, un dels fundadors i acèrrim propagandista qui ens ho mos-

(*) Vegeu el número de juny de LA PARAULA CRISTIANA.

tra; puix que l'any 1866, ja empenia pel seu compte la ruta inaugurant una "Biblioteca Catalana d'Autors Antics i moderns", el primer llibre de la qual era un de seu de versos: *Recorts y esperansas*, on tracta amb aquell seu llenguatge abundós i retòric de les dues concepcions que divideixen la família dels Jocs.

"D'elles l'una marxa endavant, l'altra endarrera. Les dues invoquen els records d'ahir, l'una per oferir-los com relíquia santa a la contemplació beatífica de sos adeptes, l'altra per llançar-los com argument i com exemple al camp de la discussió. En l'una estan els savis i els doctors, en l'altra els soldats i els apòstols."

No sempre la pugna de tendències es manifestà enlairada en un superior terreny ideològic com el que revela el transcrit. A voltes es revelava en incidents anecdòtics i de qualitat inferior. Vegeu què diu *Lo Gay Saber* en el seu número 10, corresponent al dia 10 de maig de 1879:

"Es de plànyer i no podem menys de censurar amargament dos abusos que s'han comès enguany en coses de Jocs Florals i que poden contribuir al descrèdit d'aquests certàmens que amb tant d'esplendor començaren fa vint-i-un any. Ens referim a haver-se llegit en el dia de la festa, amb autorització del consistori, els primers accèssits, cosa reprovada pel costum i que de nostre record sols s'ha permès en dos casos excepcionals i justificats."

L'altre abús diu que és el relatiu a l'anunci en cartells públics i lectura de poesies premiades als Jocs en vetllades públiques, la qual cosa diu que rebaixa el to de la festa i perjudica els adjunts, donant quasi els mateixos drets a aquests que a aquells que no contribueixen en res al sosteniment de la festa.

I de fins a on arribava l'acuitat dels topaments és una colpidora constatació el discurs que a la presidència dels Jocs, l'any 1882, feia En Frederic Soler (Pitarra), ell, qui un dardelleig tan pertinaç els havia engegat de fora estant del clos floral, anys enrera. Diu que si en l'escut pairal s'ha de tapar l'or que va de barra a barra "amb sang de mos germans ¡que Déu me mati!", exclama.

Es clar que els "elements nous" havien d'ésser un constant fogar de bregues i discòrdies, perquè ningú no cedeix graciosament el lloc a ningú. I Ramon D. Perés, l'any 1884 (el següent al del vint-i-cinquè aniversari dels Jocs) escriu a *L'Avens* (els inspiradors del qual passen per innovadors i modernistes), parla de les veus que circulen sobre la decadència dels Jocs i diu que les lletres catalanes travessen un període de transició entre la "vella" i la "nova" literatura. Els iniciadors del Renaixement gairebé s'han esvaït; la segona generació, immediata

a aquells, ja no els segueix del tot i marca una certa tendència, un començ de pas, vers el modernisme; la darrera generació (la de *L'Avenç*) és la destinada a realitzar aquest pas.

Ben entès que aleshores com ara, una de les víctimes damunt la qual els de la dreta o els de l'esquerra s'acarnissaven era el Jurat qualificador. Pelay Briz ens deixa escrites aquestes ratlles, per exemple, en *La Il·lustració Catalana*, número corresponent al dia 15 d'abril de 1884, en l'article on parla de la restauració dels Jocs Florals:

"En realitat passen coses estranyes en els falls dels certàmens, com en totes

les coses en què hi concorren diferents parers, que per més estranyes que semblen s'expliquen fàcilment i es deuen dissimular certs contrasentits que d'altra manera no tindrien perdó. Per això ens guardarem bé de fer cap càrrec als mantenedors d'aquell any, persones totes de molt criteri i sobre tot d'indisputable bona fe."

Jocs Florals
(De Lo Xanguet per a l'any 1867)

Però hi ha casos típics que solen tenir un regust bastant personal, com, per exemple, el dels

Jocs de l'any 1899. El gran floraler, i eximí escriptor, indubtablement, Anicet Pagès i de Puig, havia, aquell any, tramès certa composició optant a la Flor Natural. No l'obtingué. El dia de la festa es posà a la porta del palau de Llotja i repartia a tothom la seva poesia, que no havia recibit, perquè tothom pogués comparar-la amb la premiada.

La fi del vuitcents i sobretot els començos del noucents assenyalaven una forta estrebada de renovació o canvi d'estètiques i de tècniques literàries. Els "joves" formaven una legió sonora. Damunt els vells hom l'ançava un obert denigrement. L'any 1905 s'esqueia una veritable explosió, amb seguit de sorolls escàndol (que promogué sobretot *El Poble Català*, setmanari, baluart dels "joves") tal, que fins i tot *Juventut*, que en fons coincidia amb els inconformistes, protestataris i "renovadors", se'n planyí. Una segona edició, en certs aspectes, es produí del cas Pagès i de Puig: *El Poble Català* publicava abans de la celebració

de la festa fragments de poemes per fer veure a l'opinió pública la manifesta, segons ells, injustícia i arbitrarietat del veredict. Tres membres del Jurat havien dimitit. Públicament havien manifestat el perquè de llur decisió davant la irreductible discrepància amb els "vells". En un article titulat "Salt endarrera" i signat M. de Montoliu, al mateix número d'*El Poble Català* hom parlava del retorn de les carrincloneries i patums i que els noms d'Alcover, Alomar i Carner "avançaran (en l'acte de la festa) com lluminoses evocacions de les Panathenees gregues, entre mig d'un negre seguici de *professó de la bona mort*". Afegeix que cal que els elements joves prenguin bona nota de l'esdevingut perquè comencin una campanya d'anorreament definitiu. Al número de la setmana següent publica, encara, *El Poble Català* una fantasia sobre l'"execució" dels Mestres en Gai Saber.

En la celebració de la festa es produeixen diferents avalots. Obtenia la Flor Natural Joan Alcover, primer i segon accèssit a la Flor, l'Alomar i En Carner. Sorgiren veus del públic reclamant que fossin llegits els accèssits, no ho aconseguiren. L'avalot es reproduí, amb barrejades i pintoresques manifestacions, en la lectura de l'Englantina, que havia estat atorgada a En Bori i Fontestà. L'opinió dels "joves" que acceptava de tot bon cor la més alta recompensa per a Joan Alcover, reclamava els altres dos premis per a les composicions de l'Alomar i En Carner. El procés crític que assenyalava Ramon D. Perés a *L'Avenç* en 1884, atenyia, vint anys després, un màxim de la corba. El motiu sobre "vells" i "joves" es descabdella indefinidament.

Ran d'una altre tomb de la lluita (les "normes") deia Josep Alemany i Borràs al número de 18 d'abril de 1915 d'*Il·lustració Catalana*:

"De joves i de vells, en el sentit en què es vol presentar aquestes paraules, n'hi ha de totes edats i n'hi ha hagut sempre i a tot arreu. Ara, precisament, fa una temporada que, pertocant a literatura catalana, semblen més vells els joves que els que passen de seixanta anys. Creiem que no hi ha necessitat d'exemples: n'hi ha prou amb saber que avui quasi podríem dir que no tenim humoristes. Ara fem... cultura (?)."

En successius capítols revindrem sobre el tema d'aquestes pugnes i dissidències, que en definitiva són indicadores d'una vitalitat pletòrica.

VII. ALGUNES FACECIES I DADES CURIOSSES

Un bonic llibre de literatura saborosa podria fer-se amb la matèria altrament vasta i barrejada d'aquest títol. Ací ens limitarem gairebé només a indicar el tema; però algunes coses creiem que, encara que sols sigui pel damunt, podem apuntar.

"Só premiat als Jocs Florals"... L'any 1865 el gran Verdaguer era per primera vegada premiat als Jocs. Vegeu el reconté que Mestre Jaume Collell en fa, al pròleg o introducció del llibre: *Dos Màrtirs de ma Pàtria*, de Mossèn Cinto, primer de la "Biblioteca d'autors vigatans", l'any 1907, pàgines XII-XIV. Transcrivim. Llegiu:

"Era per la fira de maig de l'any 1865. En aquella època, les fires de Vich eren encara les fires típiques de Catalunya, les que havia cantat en llengua castellana en Piferrer, i que jo més tard havia de celebrar com qui diu, *in perpetuum rei memoriam*, con qui trau una vista d'un monument que s'enderroca. Entre la turba de firetaires que omplien la gran plaça del Mercadal, no hi feien mai falta, ni per Santa Creu de maig ni per Sant Miquel de setembre, els llibreters de Barcelona que paraven les seves taules i sarrions de llibres vells i nous, sota les voltes que en dèiem de can Mussach, o sigui les de la banda de Ponent. M'estava jo regirant la parada del vell Llordach, quan se m'acosta amb aire trasmutat En Verdaguer, i em diu sense preàmbuls: "Só premiat als Jocs Florals". L'estreta de mà i l'enhorabona no vull dir-vos com foren. Ell quasi tremolava, amb aquella espècie de vibració dels llavis que era en ell característica en els moments d'intensa emoció.—Els Masferrer em diuen que he d'anar-hi, a la festa. —No faltava més, sinó que no hi anessis; i suposo que hi aniràs amb barretina.—Alguns m'aconsellen que em posi catxutxa.—De cap de les maneres, això seria disfressar-te, perquè tu mai n'has dut.—En efecte, En Verdaguer, que sempre anava ben endreçat, no portà mai, fins que s'ordenà, altra gorra al cap que la barretina, llevat de les hores d'uniforme escolar.

"L'endemà se n'anava a Barcelona aquell estudiant de Vich, amb la seva barretina moradenc i son bastonet de tortellatge a la mà, per rebre en la Sala del Concell de Cent una de les ovacions més hermoses i més ben guanyades que s'hagin vist en la festa dels Jocs Florals. Tornà de la capital com qui ve d'un llarg viatge; i li costava coordinar la relació de les impressions rebudes. El nom que a cada moment li venia als llavis, era el de Don Marian Aguiló. En tornava tan encisat, que li espurnejaven els ulls quan parlava de les abraçades de noble i franca germanor que li havia donat aquell gran mestre mallorquí, l'home que abans que En Mistral i abans que ningú, pogué dir d'En Cinto, *Tu Marcellus eris*."

Una pitarrada.—Això era als Jocs de l'any 1875. Frederic Soler, el

BARCELONA — JOCOS FLORALS DE 1877 — (Dibuix d' En Apel·les Mestres.)

Reproducció de La Llanterna de Nova York, número de juliol de 1877

JOAQUIM RUBIÓ I ORS (*Lo gaiter del Llobregat*),
forjador de la restauració dels Jocs

(D'una caricatura d'«El Tiburon», almanac per a 1866)

"JOCHS FLORALS DE CALL-ATENAS. - Premio al Poeta honrado"

(Caricatura presa d'«El Pájaro Azul», de 30 de novembre de 1861. Representa la figuració d'una paròdia que l'endemà mateix, es pot dir, dels primers Jocs ja es féu)

popularíssim "Pitarra", el mordaç debellador d'abans, ara assetjava els Jocs no per aterrar-los, sinó per vestir-se'n. En un sol any, els del 1875, obtenia: 2 premis ordinaris, 2 extraordinaris, 2 accèssits, 5 mencions honorífiques. No hi ha un cas parió.

Els Jocs de "L'Atlàntida".—Als Jocs de l'any 1877 era presentada la famosa visió poemàtica de Mossèn Jacint Verdaguer: *l'Atlàntida*. Era premiada amb un premi extraordinari. Recordem que el president del Jurat era En Ros d'Olano.

Els tres premis d'En Guimerà.—Era al mateix any 1877 que l'Angel Guimerà s'enduia tots tres Premis Extraordinaris, amb les composicions: *l'Any mil*, *Lo darrer Plant d'en Claris* i *Romiatge*. Es pot dir, doncs, que assenyalen època aquells Jocs. Podem suposar la sensació que aquestes coincidències causaren. Un curiós ressò, testimoni gràfic, en trobem a *La Llumanera* de Nova York, en el número 27, corresponent al mes de juliol del mateix any, i que reproduïm com a peça documental. No serà de més aclarir que el dibuix i llegenda "a una dona" que forma part del document gràfic, es refereix a la poesia d'aquest nom la qual obtingué un premi ofert pel Centre de Lectura de Reus, i de la qual era autor l'Anicet Pagès i de Puig.

Els tres accèssits d'En Carner.—Era llavors el jove que apuntava, l'any 1902, i als Jocs "extraordinaris" (més avall en parlarem) de Sant Martí del Canigó, obtenia els tres accèssits als tres Premis Ordinaris.

Josep Carner "ex-Mestre en Gai Saber".—Als Jocs de l'any 1910, Josep Carner guanyava la Flor Natural amb la seva poesia: *L'estranya amor*. En anys anteriors havia obtingut dos altres Premis Ordinaris, havia d'ésser nomenat "Mestre". Però aquella vegada Josep Carner s'havia transformat en *Olaguer Recó*, pseudònim. Es mogué un incident, car no era *el mateix* el guanyador dels tres premis. En Carner es va retirar. Però a la fi hom el proclamà en l'acte Mestre en Gai Saber.

A base de l'incident, aviat corregueren veus que deien que per un acord ulterior del Consistori o del Consell Directiu (les veus fantasioses no concretaven) i en virtut de les disposicions estatutàries, s'havia retirat el títol de Mestre a En Carner. La facècia va córrer amb fortuna: Josep Carner, *ex-Mestre en Gai Saber*. Durant bastant de temps va circular; al cap d'anys encara es comentava, i s'afegia que per generoses complaences era estat rehabilitat.

La cosa no passa d'una facècia. A partir dels Jocs de l'any 1910, el

nom d'En Carner figura ininterrompudament en la llista dels Mestres en Gai Saber als volums dels Jocs, publicació oficial de la Institució.

Quants Mestres en Gai Saber hi ha.—Fins a la data són, en 68 anys de Jocs, 38 Mestres, ço és assaber: Víctor Balaguer, Jeroni Rosselló, Joaquim Rubió i Ors, Marian Aguiló, Josep Lluís Pons i Gallarza, Adolf Blanc, F. Pelay Briz, Jaume Collell, Tomàs Forteza, F. Ubach i Vinyeta, Frederic Soler, Angel Guimerà, Damas Calvet, Jacint Verdager, Josep Franquesa i Gomis, R. Picó i Campamar, Enric Thos i Codina, Joaquim Riera i Bertran, Jacint Torres i Reyetó, Josep Martí i Folguera, Ferran Agulló, Anicet de Pagés i de Puig, Francesc Matheu, Guillem A. Tell i Lafont, Costa i Llobera, Joan Maragall, Artur Masrera, Apelles Mestres, Joan Alcover, Joan M. Guasch, Josep Carner, Llorenç Riber, Eduard Girbal i Jaume, Manuel Folch i Torres, Frederic Rahola, Josep M. Tous i Maroto, Anton Navarro, Ramon Garriga.

El primer proclamat fou En Víctor Balaguer, l'any 1861; el darrer proclamat és Ramon Garriga, aquest any 1926. El més antic que avui és viu—i que per molts anys—el canonge Collell.

Quantes composicions han estat trameses de l'any 1859 al 1926, als Jocs?—La quantitat és més que respectable. No en posseïm el càlcul a la unitat, però en xifres rodones podem assenyalar-lo a DISSET MIL.

El primer any (1859) se'n reberen 38. El segon any ja arribaren a un centenar. L'any que n'hi ha hagut més és el 1875, que se'n reberen 466. Era l'any que En "Pitarra" obtenia tants premis: influiria en el nombre extraordinari de composicions rebudes el doll exuberant que hi degué aviar En "Pitarra"?

El qui té més premis és En Francesc Ubach i Vinyeta, que entre Ordinaris i Extraordinaris en copsà fins a 17 (quatre dels primers, tretze dels altres).

El qui té més accèssits fins a la data, també és el mateix Ubach i Vinyeta, que en compta fins a 19. Tot plegat, doncs, un conjunt de 36 distincions.

On s'han celebrat els Jocs.—Normalment, *Als Jocs* han tingut tres escenaris diversos: el primer i primers foren a la Sala de Cent; l'any 1869 començaren a celebrar-se a Llotja; l'any 1912 es traslladaren al Palau de la Música Catalana. També se'n celebraren al Teatre Principal, al Liceu i a Belles Arts; sense els "extraordinaris" al Canigó, Tolsa, i els "en l'esperit".

LLUÍS BERTRAN I PIJOAN

(Seguirà).

ENTORN DE L'ELEGIA LLATINA

(AL MARGE DE TIBUL I PROPERCI, DE LA FUNDACIÓ
BERNAT METGE)

ALBI TIBUL I ELS AUTORS DEL CORPUS TIBULLIANUM. ELEGIES. *Text i traducció de Carles Magrinyà i Joan Mínguez.* Barcelona, Fundació Bernat Metge, 1925.

SEXT PROPERCI. ELEGIES. *Text establert pel Dr. Joaquim Balcells; traducció de Joan Mínguez.* Barcelona, Fundació Bernat Metge, 1925.

(Acabament) (1)

Quart. Gallus donà el primer exemple d'una sèrie d'elegies amoroses i personals adreçades a una sola estimada, elegies aplegades en un llibre i la unitat del qual la constitueix l'estimada. Abans de Gallus no es troba res de semblant ni a Grècia ni a Roma.

La influència de Gallus sobre els seus successors podem veure-la en el *propempticon* eròtic al qual Virgili al·ludeix en la Bucòlica X, versos 46-49 i que retrobem en Properci, I, 8; Tibul, I, 3, i Ovidi, *Amores*, II, 11-12. D'això en treu Jacoby la conseqüència que la major part dels *motius* de Tibul i Properci són ja en Gallus. Segons Jacoby, la Bucòlica X de Virgili és una paràfrasi de les elegies de Gallus. El moll de l'os de la tesi de Jacoby és ací. Miraré de fer-la entenedora i utilitzaré, honorant-me amb ella, la versió de Virgili feta pel nostre Mn. Riber.

Gallus, l'amic de Virgili,

...d'una amor no corresposta,
era tot llangorós.

Virgili prega a Aretusa que li inspiri un càntic al seu Gallus i "que el llegeixi Licòris", l'estimada seva:

...cantem l'amor sol·lícita
de Gallus, mentre les cabrides xates
escapen el tendrum de les vergelles.

Virgili tracta de consolar-lo. Tot el paisatge bucòlic plany l'amic: els penyals del Parnàs, del Pinde, el fontanal Aganippe, llorers, tamarells,

(1) Vegeu LA PARAULA CRISTIANA, juny de 1926.

la pineda de Mènal, el codolar del Liceu, entorn d'ell eren marrides les ovelles,

les ovelles marrides qui ens estimen

afegeix, i després

estima tu ton folc, diví poeta!

Els personatges familiars a la Bucòlica arriben a portar el seu consol a Gallus: el pastor, els lents bovers, Menalcas remull de pluja

de la collita de l'aglà, hivernenca.

I Apolló, i Silvà, cenyida la testa de canyaferla. i Pan

vermell de mores sangonoses d'èbol.

Gallus es plany de no ésser com ells pastor o vinyòvol, que el seu amor fos Filis o Amintas. Però Licòris, dona aspra per un altre amor, veu les neus alpines i el Rin glaçat, ell

Me n'iré a trescar món, i per la flauta
del pastor de Sicília, diré els versos
que he traslladats d'Euforió calcídic.

D'ara en avant Gallus viurà a les selves, escriurà els seus amors a l'es-corça dels arbres, però de sobte sent que la vida dels pastors no li serà metgia:

...No em plauen
ja ni les Hamadríades, ni els versos
tampoc me són plaents. Adéu, les selves!

Insisteix en què els seus patiments no poden vinciar-los la vida dels pastors ni dels caçadors, i termina:

L'amor ho vincla tot; també nosaltres
vinclem-nos a l'Amor.

Virgili reprèn ací la paraula posant fi als mots de l'amic:

ja n'hi ha bastament en ço que el vostre
poeta va cantar dementres seia
amb vímet vincladís trenant cistelles.

Encomana a les Musses que facin plaents les seves paraules a Gallus, l'amor del qual creix per estones, com en temps d'abril el pollancre empena la trèmola cimera.

En comentar el vers 46, que forma part del *propempticon* de Licòris, Servi diu que tots aquests versos són de les poesies de Gallus i, per això, presos els mots de Servi en un sentit ample a bastament, tenim, d'una part, que Gallus, per imitació d'Euforió, usa l'element mitològic a les seves elegies, i, d'altra, l'element bucòlic com es desprèn del sentit d'usar la flauta del pastor de Sicília, és a dir, Teòcrit, i, àdhuc, dels temes bucòlics posats en boca d'ell. La seva herència es mig-partí entre Tibul i Properci; el primer fent predominar l'element bucòlic, i el segon l'element mitològic.

Cinquè. Amb quins materials creà Gallus la elegia romana? Primer de tot amb l'epigrama eròtic, després amb els recursos de la comèdia àtica, de l'elegia narrativa mitològica i de la poesia bucòlica. L'epigrama és a la poesia alexandrina la forma ordinària per a la expressió de l'amor i de la poesia bàquica, i això ja en els primers inicis de la literatura hellenística, tradició que ja troba Callímac. Els temes de l'epigrama eròtic que, d'altra part, ha puat ja a la comèdia, es retroben novament a l'elegia literària que de l'epigrama no difereix sinó per les dimensions, amb tot i que sovint l'elegia sigui ben curta: l'epigrama I de Callímac té 8 díctics; Properci, en I, 22, té 5 díctics i en II, 11, únicament 3 díctics. Els epigrames de Catul podrien semblar elegies i són dissemblants d'aquestes únicament per la tècnica i per l'elaboració dels *motius* (1). En canvi, 68 de Catul, és una epístola escrita en díctics elegíacs. D'igual manera que l'epigrama hellenístic, l'elegia romana representa una situació eròtica, una disposició sentimental del poeta. L'epigrama 85 de Catul pren un motiu de la Comèdia (2), la qual no l'inventà; el motiu el reprèn Ovidi a *Amores* III, 11 (que erròniament separem en dues obres), el desenvolupa per mitjans retòrics i forma una elegia. Ovidi és el primer que amplificà en una elegia el tema epigramàtic de la mort de l'ocellet (3), com també el de l'amant que tracta d'oblidar les seves malaurances en el vi. El tema de l'*Anthologia Palatina*, 12, 49, el reprèn Properci a III, 17, s'el fa seu i el desenvolupa retòricament prenent elements de l'elegia narrativa mitològica i de la bu-

(1) Vegeu Catul, 3, 5, 6, 8, 70, 73, 77, 83 i 92, comparant-ho amb Ovidi *Amores* 2, 6; Properci II, 30; I, 9 (Tibul I, 8 i Horaci *carm.* I, 27); II, 5 (Horaci I, 25); Ovidi *Amores* 2, 16; Properci III, 17; 8; II, 34. Vegeu també Catul 72, 76, 99 i 107.

(2) Terenci, *Eunuchus*, 72. Podria afegir a Jacoby, que el tema és més extens—altrament, és tant humà!—pot veure's Anacreont, 89; *Antologia Palatina*, 5, 23.

(3) El tema serà epigramàtic, Catul, però, l'escriu en hendecasil·labs.

còlica. Si examinem l'elegia segona del llibre I de Tibul, sembla que no trobarem tan transparent la relació entre l'elegia i l'epigrama. Les situacions i els sentiments seran veritables, però, isoladament, cada element de l'obra podria referir-se a una escena de comèdia, un epigrama, un fragment bucòlic. Això és degut a una diferència de tècnica amb Properci, diferència que prové del temperament de l'autor. Tibul s'allunya de l'epigrama i el tramunta per la força de la seva naturalesa i del seu geni i portat per la vigoria dels sentiments que l'omplen i forçant-nos a que de cap manera poguem pensar en l'intermediari d'una pseudo-elegia alexandrina per tal que ho assolís (1).

L'elegia romana, diversificada per la individualitat de cada un dels seus representants, és més pura, més alta de to que els epigrames, perquè per a Tibul i Properci allò no era un joc sinó l'expressió d'emocions ben sinceres. Per la forma, aquesta elegia és més a la vora de l'antiga elegia jònica que no pas de l'elegia narrativa alexandrina, i el mateix pot dir-se, fins a una certa mida, del contingut. Podem, doncs, admetre que l'elegia romana retorna en alguna mida a l'antiga elegia de Mimnerm (2). L'antiga forma, però, és plena d'un contingut nou: impressions preses de la vida real i temes presos a la literatura grega, sobretot a la comèdia i a l'epigrama, àdhuc a la poesia mitològica i a la bucòlica. La creació és, doncs, original; originalitat, però, que és dèbil perquè recolza sobre el conjunt dels motius i aquests són grecs.

Jacoby termina: Gallus, qui dona al gènere elegiac aquest aspecte original, publicà les seves obres devés el 39 o el 40 a. J. C.; Properci porta el gènere a la perfecció. Ligdam és l'últim i usa del seu enginy per una forma que ja envelleix.

* * *

(1) No podria admetre que la menor transparència en Tibul de l'epigrama com a llavor de l'elegia és deguda a una major vigoria de sentiment i de temperament. El que hi ha en Tibul és major cura retòrica, més tècnica. Cada elegia és terminada, acabada; en Properci, més apassionat, hi ha més tost una improvisació. D'altra part, en aquesta elegia de Tibul jo segueixo veient, tradicionalment, un plany a la porta, παρακλαυσιβύρον de to hellenistic, exornat, allargassat amb altres temes que, amb tot, crec ben bé sincers al poeta.

(2) Wilamowitz-Moellendorf, *Sappho und Simonides*, Berlin, 1913, p. 276 i segs., (repetició, amb alguns canvis, d'un article publicat en 1912), manté que en el llibre de Cintia Properci imita Mimnerm. No sols utilitza, al seu objecte, els fragments de Mimnerm, ans també Hermesianax i els poetes de l'època d'August, als qui força el sentit sovint fins a trobar els motius de Mimnerm, represos per Properci. Examinant aquest treball de Wilamowitz, admirable d'altra part, D. B. Durham (*American Journal of Philology*, 1916, p. 194 i segs.), diu que, omissió feta de l'amor considerat com un tema general, dels deu temes que trobem als fragments de Mimnerm, tant sols tres es retroben a Properci: la infidelitat, la disbauxa i la tristor de la vida. Els dos últims són poc freqüents i secundaris a Properci i, en canvi, tenen més relleu en Tibul.

La qüestió, en les seves línies generals, ha romàs ací. És evident, car no hi ha cap prova positiva en contra, que l'elegia romana no pogué prendre el seu to personal de l'ellenística, perquè aquesta, pel què podem esbrinar fins avui, era narrativa. Hi ha gran nombre de *motius* de l'elegia romana que semblen pouats a la literatura grega i d'això en dedueixen els filòlegs que aquest gènere no és absolutament original, conseqüència que em sembla lleugera, perquè per semblant procediment cerquem l'originalitat en els detalls i no en el conjunt de la composició. És aquesta una qüestió que interessa al mètode general d'exègesi dels poetes llatins (1). Aquesta exègesi és sovint una dissecació; alguns redueixen així la tasca d'un poeta a una marqueteria, artificiositat de centó literari, legítima, si volem, en certs poetes i en certes obres, com seria ara d'Ausoni, però orba quan es tracta d'un Properci, la lectura del qual deixarà en un lector sa una impressió de frescor i personalitat original: ací i allà de l'obra, de Properci i de Tibul, trobarem una font grega (o romana, puix què sabem de tants poetes perduts per a nosaltres que els precediren?), però assimilada pel poeta, feta seva, pastada amb la sang dels seus propis records i sentiments. El prologuista de l'edició Bernat Metge de Properci, recorda com Broeckhuisen remarcava que l'elegia 7 del llibre IV és imitada de l'episodi de la Iliada en què l'ombra de Patrocle apareix a Aquil·les, afegeix, però (i d'això parlaré més avall), que segueix també la perduda elegia de Calvus a la mort de Quintília, i després que en la imitació d'Homer no fa sinó vestir els seus sentiments propis. Exacte. Afegiré que, aprofitat el tema homèric directament o indirectament, fa l'efecte que el mateix Properci ho oblida portat pel record dolorós de l'amor ja mort en aquella nit "que el son era com suspès dels funerals de la seva amor".

Cal fer notar que en la primitiva elegia grega, inclòs l'amorosa com la de Mimnerm, trobem un cert to personal, però no un to personal líric com en Safo, per exemple, sinó amb tendències parennètiques, d'exortació, com és exortació el lirisme de Teognis i Focílides. És molt a la vora del tipus romà aquesta elegia greu, sentenciosa, passionada gairebé a ratllar amb l'eloqüència, i, amb tot, si cerquéssim la seva influència, cal que la cerquem rastrejant penosament: jo no diria que Properci imità Mimnerm, més tost que Properci fou un lector de Mimnerm; era potser un dels seus guiatges espirituals, "en amor, diu, valen més els versos de Mimnerm que els d'Homer" (2). Hem vist abans Properci usar d'un tema d'Homer; què en resulta d'això?, el més natural: són

(1) Vegeu sobre això Rothstein al *Philologus*, 1900, p. 441 i segs.

(2) I, 9, 11.

multitud de lectures, records sovint imprecisos que vénen a la memòria del poeta romà; motius, imatges preses, per què no?, ací i allà barreïades amb coses pròpies, i aplicades al propi estat d'ànima, al propi moment passional, però espontàniament com art que fixa el record de les seves hores de passió, de sentiment.

Ens interessa conèixer la trajectòria evolutiva del sentiment literari elegíac a Roma, com neix i quan neix amb caràcters propis i, per últim, com es fixà en Tibul i Properci. A aquest objecte crec jo que no ens podem perdre en el laberint exegetíc encarcerat i eixut dels filòlegs; basta llegir sense prejudicis cercant, no els detalls, ans bé el to general de les composicions. Afegim, demés, que ens cal de tenir una idea ben clara que per a un literat antic, la història científica de la literatura no existia, que no són pas lectors d'un sol llibre, que per a ell un cultivador d'un gènere és un poeta que escriu en els metres propis d'aquell gènere; per a ell el to general de la composició és ben lliure, i que en aquesta llibertat rau la possibilitat que el poeta geni faci una creació, o si més no, alguna cosa nova: uns vells motllos amb un contingut nou. És aquesta una virtut *clàssica*, això crec és una de les joies humanes del que anomenem classicisme; la literatura no és *estàtica*, ja feta, pura, impecable, harmoniosa en el primer model, ans bé és *dinàmica*, sempre creadora com la mateixa natura, fent-se i renovant-se en cada instant, en cada *clàssic*. Unicament els literats de decadència no tenen aquesta virtut, aquesta força de renovellament. Quan apareix i domina la idea del *estaticisme* a l'antiguitat, i això ho faran els mestres de retòrica més que ningú, la literatura esdevé eixorca i són els petits noms de literats grans fabricants de mots sense sentir la llengua, arreplegadors d'un passat que no senten sinó per vestir la seva nuesa.

La florida poètica de l'època d'August ha nascut de la revolució literària acomplida a l'època anterior. El díctic elegíac és ja d'antic usat a Roma, però on pren alè és a l'escola dels poetes *nous*. Catul és d'ells el més conegut i voldria que vegéssiu com en ell l'elegia, o, si voleu, la composició en díctics elegíacs, no és cap composició de to i contingut fixe. Ho veurem en dos composicions de caràcter essencialment divers: "La cabellera de Berenice" (66) i l'Elegia a Manli (68). En la primera pot dir-se que Catul tradueix Cal·límac. Ho diu en la composició anterior, també en díctics, mena de prefaci adreçat a Ortalus (v. 15-16)

...Ortale, mitto

Haec expressa tibi carmina Battidae

"Ortalus, t'envio aquests versos traduïts del fill de Battus" i de fet

els pocs fragments de Callímac que en resten confirmen que *expressa*, com ell diu, val tant com traducció, malgrat aquesta sigui una traducció una mica lliure; però una traducció, no una imitació. Aquesta elegia és típicament alexandrina, és essencialment narrativa; el poeta no pren la paraula des del primer vers: és la Cabellera qui parla. Sovint es diu que és un epigrama, jo no ho sé veure; un epigrama és expressió d'un moment, té alguna cosa de momentani i d'improvisat, i ací el desenvolupament té prou importància per veure una elegia semblant a les altres de Callímac que formen part dels orígens, *Acontios* i *Quidipes*, per exemple, que ens ha arribat prou completa per fer-nos càrrec del seu caràcter.

De l'elegia adreçada a Manli, en diu Jacoby una epístola, i per ésser tal, no compta per ell en cercar els orígens del subjectivisme de l'elegia romana: la causa és el to que pren el poeta contestant una epístola del seu amic; aquest to de contestació el té fins al vers 40, després l'elegia canvia i és pròpiament una elegia tal com la concep Jacoby, i l'adreça a l'amic: "aquest poema, fet amb el què podia, és un present que t'ofereixo" (1). Ara, si la composició cal dividir-la en dues fent arribar la primera fins al vers 40, tal com volen la major part dels editors i com és gairebé segur, la primera, 68ª serà si es vol una epístola a Manli escrita en díctics elegíacs i la segona, 68b, una elegia adreçada a Albi "en pac dels seus nombrosos favors" (2). Dividida, el to divers d'ambdues confirmaria el que hem vist suara: la elegia per Catul no es cap composició de tò i contingut fixe. Fent-ne una sola elegia tal com ha sigut trasmesa per la tradició manuscrita no es una narració únicament, ans bé, al costat de la narració dels amors de Laodamia el poeta diu els seus propis sentiments: amor i malaurances. Manli, demana al poeta versos que el consolín per la mort de l'aimada. Catul contesta desde Verona: "Em plau me diguis el teu amic, i em demanis els presents de les Muses i de Venus, però, per tal que no et siguin desconegudes les meves malaurances, Manli, i perquè no creguis refuso els deures de la hospitalitat, veies on les onades de la fortuna m'han sumergit a mí mateix, i així no demanaràs presents de felicitat d'un malaurat" (3). En la seva minyonia gaudí de l'amor i dels versos, però el dolor per la mort del germà li prengué tot això, àdhuc les infidelitats de Lèsbia (això últim ho diu indirectament): la mort del germà truncà tots els seus plaers, "junt amb tu fou sepultada tota la nostra casa,

(1) Vers 151.

(2) Vers 152.

(3) Versos 9-14.

juntament amb tu moriren totes les nostres alegries" (1). No pot oferir-li res, no té amb ell els seus papers, tot resta a Roma, allà és el seu domicili, allà ha passat la vida; insisteix que no té res amb què satisfèr-lo.

Ve ara el canvi. El poeta no pot deixar en l'oblit els tavors que deu a AHi (2) i que l'aranya que teixeix al sostre la seva tela tènue no cobreixi amb la seva tasca el nom abandonat d'AHi. Altre temps l'amor l'hi havia portat el plor. AHi, però, li portà el seu ajut; fou per ell la seva amistat com al cim d'una muntanya un rierol cristallí que brolla de les roques plenes de molsa, baixa per la vall i, travessant el camí, porta alleujament al caminant las i ple de suor quan la calor pesant fendeix els camps recremats, o com el vent favorable l'alenada del qual sent el nauxer llençat en mig de la turbonada, quan ja prega a Castor i Pollux (3). AHi li donà alhora estada i amiga. Recorda, ací, la furtiva entrada de la seva aimada a la casa i aleshores això suscita el tema alexandrí (4); d'igual manera Laodàmia entrà a la casa de Protesilau; abans, però, que un hivern succeís un altre hivern, fugí la felicitat perquè l'amat degué partir per Troia, la ciutat tomba d'Europa i d'Asia, la que serva les cendres de tants herois i de tantes gestes. Troia suggereix al poeta el record del germà mort allà i aleshores repeteix el seu plany, "junt amb tu fou sepultada tota la nostra casa", etc.

Catul torna, doncs, a sí mateix, però, retornant, en parlar de Troia i el germà, a Protesilau i Laodàmia, al dolor d'aquesta, sobre el qual insisteix breument, i anant a raure gairebé sense transició al propi amor del poeta: la seva estimada era semblant a Laodàmia quan vingué a ell. Parla de com és el seu amor i clou el poema fent vots per AHi i l'estimada d'aquest, la casa que els cobricellà i l'amiga "que estimo més que a mi mateix, llum meva, la vida de la qual em fa dolç el viure".

Rest a clar com el poeta torna sovint a la exposició dels seus sentiments personals, que emmarca amb la narració mitològica. Treieu el tema de la mort del germà i trobareu una elegia de Properci, clar és, a part l'absència de la fuga i de la passió d'aquest. El fons del poema catullià pot distribuir-se així: I-10, de Manli; II-18, de l'amor de Ca-

(1) Versos 22-23.

(2) Els editors que volen una sola composició canvien *Manlius* de la 1.ª part, per *Manius* suposant-lo *praenomen* de *Allius* que es troba en la 2.ª part.

(3) Aquest tema líric, que podem retrobar en altres literatures sense provocar cap religament amb Catul, és possible que sigui, com tants altres, un dels *communes loci* ensenyats a les escoles de retòrica. Potser algun dia parlaré de l'ensenyança de la retòrica a Roma.

(4) Recordeu, ara, els procediments de Properci.

tul; 19-26, de la mort del germà; 27-40, els sentiment de Catul; 41-50, de Al·li; 51-56, de l'amor de Catul; 57-72, de Al·li i de l'amor de Catul; 73-86, de Laodàmia; 87-90, de Troia; 91-100, del germà de Catul; 101-104, de Troia; 105-130, de Laodàmia; 131-148, de l'amor de Catul; 149-160, de Al·li i de l'amor de Catul. Resum: dels 160 versos de la composició, 38 versos corresponen a la narració mitològica, els altres als distints sentiment personals del poeta.

Crec que en aquesta composició l'aparent desordre és una barreja del to mèlic i de la narració elegíaca alexandrina. Però aquest to mèlic no ha nascut directament de l'antic lirisme grec, ans és possible que hagi nascut de manera natural tot escrivint els epigrames amorosos curulls de sentiments personals on tant reïx Catul. No serà tampoc fora de lloc recordar ací el profund sentiment líric de tants epigrames funeraris, alguns, com el del sepulcre d'Aurelia Filemati, escrits en distics elegíacs (1). Veureu com aquest to influirà després sobre Properci, tant sovint tocat de la idea de la mort, pensament que li és refugi del dolor. Si és vol veure la influència de l'epigrama funerari sobre Properci, vegi's l'elegia 7 del llibre III, l'*epicedium* de Petus, i compari's amb alguns epigrames de l'*Antologia Palatina*. Demés, en aquesta elegia es comença per un blasme del diner, plany per la cobejança que porta a morir en mars llunyanes a tants malaurats. Tema que el veiem repetit per Tibul i que ja és a la poesia grega, com pot veure's en l'epigrama 7,586 de l'*Anthologia Palatina*.

L'epigrama no produí per allargament l'elegia, com podria semblar d'alguns epigrames catul·lians, en el fons petites elegies, o certes elegies de Properci semblants de dimensions a epigrames, més tost el to amorós i personal alhora de l'epigrama eròtic provocà, ajudà a la formació de l'elegia llatina, com ho féu l'epigrama funerari en algunes altres i determinades elegies. D'altra part, les escoles de retòrica no havien encara arribat a ésser l'esforç reïxit de mantindre els gèneres literaris dins unes normes de seguici immutables, roderes al camí a la fi intransitable, com els anomenats "camins fondos" dels nostres camps, mena de barranc polsós sense horitzons. Els elegíacs llatins no veien aquestes roderes, per això, àdhuc de la lírica mèlica, prengueren inspiració si el to els plaïa; vegeu Horaci, l'oda 7 del llibre III i imagineu-la en distics elegíacs; vegeu després la "Predicció de Nereu" (I, 13) i compareu-la amb certs procediments de Properci. Si cerquéssim el to bucòlic de Tibul, caldria no perdre de vista el seu temperament personal,

(1) Buecheler, *Carmina Epigraphica*, II, p. 441. Contemporani d'aquest és el de M. Cecili, escrit en saturnis.

ni la lectura de la literatura idíllica, la influència de la qual és ja d'abans iniciada a Roma com una de les provatures de l'escola del poetes *noui*, i de la qual en roman encara una mostra en la *Lydia* de Valeri Cató. Aquesta composició és pel metre una bucòlica; mudeu-lo, però, imagineu-la en distics i tothom diria que és una elegia de to semblant a les de Tibul. No diré que Valeri Cató influí sobre Tibul, com no diré que les reminiscències de Virgili en Tibul es deguin al mateix; són coincidències en el to bucòlic degudes a tendències espirituals semblants. Teòcrit arriba a Roma al ensems dels altres alexandrins, i arriba a l'hora oportuna en què una civilització refinada fa sentir als homes d'esperit el gust pel camp. De com el sent a la seva obra Valeri Cató, "l'únic que sap llegir i fer poetes", poc en sabem, però sí podem veure-ho en Virgili i en Tibul; al primer, personatges i paisatge i l'ànima mateixa del poeta fan un tot, d'ací la impressió de veritat sòbria que ens fa; el segon, sent el camp, és veritat, però el seu camp és una decoració pictòrica on es mouen els homes. Sovint, ací i allà de la poesia llatina, també s'han trobat, fora de Virgili, imitacions de Teòcrit, algun tema, alguna frase, però el que no s'ha fet, i la tasca fora fecunda de resultats, és escatir fins a quin punt la expressió patètica de l'amor pròpia de Teòcrit és retrobada çà i llà dels elegíacs.

No cal, doncs, cercar en Gallus la creació de l'element bucòlic a l'elegia, element que fos la part d'herència de Tibul. No és possible veure, mitjançant Virgili, el to bucòlic de l'obra de Gallus sense forçar la interpretació de l'obra virgiliana. Amb naturalitat, de la bucòlica X únicament podem deduir el que el mateix Virgili diu: Virgili veu el seu amic desesperat per la traïció de Licòris i tracta d'oferir-li, en l'hora del dolor, un testimoni de simpatia, potser un consol. Gallus i Virgili—i això és el què vol dir Virgili—han seguit camins diversos, el poeta bucòlic canta els amors dels seus pastors; ell, però, l'autor, resta al marge de les passions que pinta; en canvi, els amors del poeta elegíac no són imaginats, abrusen el cor del poeta. Virgili es plany que Gallus no cultivi el mateix gènere d'ell i s'imagina Gallus pastor de bucòlica company d'ell. Bé coneix, però, que això és únicament il·lusió d'amic, perquè Gallus torna als seus amors reals, vinclat pel seu amor. Això és tot el que diu Virgili. Com deduir el to bucòlic de les elegies de Gallus, si més tost deuriem deduir la conseqüència contrària?

El lirisme elegíac ha nascut, segons crec, no súbitament en l'obra d'un poeta, com una nova Minerva tota armada ja, i si reïx en l'obra de Tibul i és la característica del gènere a Roma, és perquè d'abans havia estat objecte d'una sèrie de provatures no sistemàtiques. Una de les mon-

joies és, al meu juí, la composició 68 de Catul de què us he parlat; l'altra, sospito que és una composició de l'amic dilecte de Catul, Licini Calvus.

I ara, jo també, malgrat em manqui autoritat, parlaré d'una obra de la qual gairebé res no roman (1); és per això que he dit sospito.

Veiam si reixiré a fer-vos unànimes amb la meva sospita.

No voldria prendre les coses massa de lluny, però cal que parli de l'home per si l'ànima d'aquest ens és un ajut en descobrir el caràcter de l'obra. Val a dir ara que la pèrdua de l'obra de Calvus—oracions i poesies—cal plànyer-la com una de les més greus de la literatura llatina.

Pertanyia al grup de poetes anomenats *noui*, com Catul i Cinna. Amic dilectíssim del poeta de Lèsbia, de la seva mateixa edat (Catul nat el 82 a. J. C., morí devés el 52; Calvus, nat el mateix any, morí el 47). coincidien de gustos i d'amistats. Vegeu dues anècdotes dites per Catul. En pac d'uns favors, Calvus havia rebut d'un client seu, Sulla de nom, un garbell d'obres de pèssims poetes, i Calvus, platxeriosament, les remet a Catul; aquest, llavors, li envia uns versos hendecasíl·labs amb l'amenaça d'una ofrena igual, car si no l'estimés més que als seus ulls, l'odiaria amb odi vatinià (2). En la composició 50—hendecasíl·labs també—explica com un dia que tingueren d'oci convingueren passar-lo escrivint juguesques: "Cada un dels dos es divertia escrivint versets, ara en un metre, ara en un altre, responent-nos mútuament en mig de platxeries i vi". Calvus estigué tant deliciosament plaga, que en trobar-se a casa seva Catul enyorà la bella estona i no pogué ni menjar ni dormir, i es girava pel llit esperant la nova llum i tornar a veure l'amic, aconseguí a la fi el son quan ja era mig mort de cansanci, però féu aquests versos, diu, per fer-li conèixer la seva pena.

Per aquesta amistat, afinitat de gustos i tendències literàries, tal vegada per no ésser dissemblants de mèrit, l'antiguitat aparella sempre els seus noms: Horaci, a la sàtira 10 (vers 19) del llibre I; Properci, en l'elegia 25 (vers 4) del llibre II; Ovidi, en l'elegia 9 (vers 62) del llibre III dels *Amors*; Plini el jove, a l'epístola 16 del llibre I; en uns versos de Senti Augurinus citats pel mateix Plini (IV, 27, 4); Aulus Geli que els fa parions d'Anacreont per la fluïdesa dels versos (*Nits Atiques* XIX, 9, 7); d'altres encara, malgrat siguin menys explícits. Plini

(1) Els fragments de Calvus han estat publicats en les següents edicions: Weichert, *Poetarum Latinorum reliquiae*, Leipzig, 1830, p. 131-146; Lachmann al final de la seva edició de Catul, Berlin, 1829; L. Müller, també a la edició de Catul, Leipzig, 1892; E. Baehrens, *Fragmenta poetarum Romanorum* Leipzig, 188, p. 320-322; F. Plessis, *Calvus, édition complète des fragments et des témoignages, étude biographique et littéraire*, Paris 1898. Estudis sobre Calvus: Plessis, l'obra citada; C. Pascal, *Poeti e personaggi catulliani*, Cattania, 1910, p. 1-46.

(2) 14.

els atribueix les mateixes excel·lències, "suaus" i "lleus", però "de vegades durs". Ambdós són *docti*, qualificatiu que és gairebé una ironia en boca de Ciceró (1), però que és elogi dit per Ovidi (2), car vol dir cultura literària, talent poètic, domini de la tècnica, àdhuc gràcia. Pel demés, *docti* eren els poetes d'amor: "Agradeu-vos, minyons, de les Píerides i dels *doctes* poetes", diu Tibul (3); i Calvus, com Catul, fou un poeta d'amor, la glòria dels quals, i no cap altra, ambicionà Propèr-ci (4).

A jutjar pels fragments i pel que es pot deduir de les dades escasses de l'antiguitat, escrigué uns coliams en els quals simulava una venda als encants de certes persones que li eren odioses i un pregoner que anava cridant-los pel seu nom i vantava irònicament llurs qualitats; hendecasílabs, petites composicions, *nugae*, obres de circumstàncies; epigrames sentimentals; un epitalami; un poema en estrofes glicòniques; un *epyllion* per nom, "Io" i poesies en díctics elegíacs. Gran part d'aquestes obres eren poesies lleugeres, *versus minuti* (5), altres eren composicions més serioses i ja de majors dimensions.

Part dels fragments són de les seves oracions al fòrum, i traeixen l'orador d'estil contingut, àtic.

Sens dubte, les poesies deuriem portar el segell de la personalitat de Calvus, que és molt complexa. Un aspecte d'ell l'hem vist en la descripció del dia d'oci feta per Catul. Veïam l'altre: tota la vida nodria gran odi per Ciceró, odi marcat en cada moment de les múltiples direccions del seu esperit. Aquesta enemistat tenia un origen íntim. Rapor-ta Plutarc en la seva vida de Ciceró (IX) que quan aquest era pretor—any 66—fou acusat de defraudació el pare de Calvus, Macer Licini, i, mercès a l'energia del pretor, condemnat per unanimitat. Valeri Màxim (6), afegeix a això que en sospitar quin seria el resultat del judici, Macer Licini es llevà ell mateix la vida. Calvus era aleshores de setze anys i servà inesborrable el record de la deshonrança paterna i l'odi a l'home que no volgué salvar-lo. Llarg temps apassionat i ple de vigoria, menut de cos com era, lluità contra Ciceró per la supremàcia al Fòrum. Un dia atacava amb gran ardor a Vatini, partidari poc honorable de

(1) *Orator*, 161.

(2) *Amores*, III, 9, 62.

(3) I, 4, 61. Els poetes deien a les seves estimades, *doctae puellae*: "Puix que Febus et fa, a tu preferentment, el do del seu cant, i Calliopea, de grat, el de la lira aònia, de les teves dolces enraonies no és absent ni una sola de les gràcies, ni cap de totes aquelles coses que Venus i Minerva preen", diu Propèr-ci (I, 2, 27-30) de Cintia amb el què defineix en que consistia la *doctrina* de les *puellae*.

(4) II, 34.

(5) Qualificatiu que els dóna Senti Augurinus citat per Plini el Jove, IV, 27.

(6) IX, 12, 7.

Cèsar, el qual era acusat de frau electoral i d'haver usat sense dret de la força pública; reixí tant l'eloqüència vehement de Calvus, que l'acusat exclamà en mig de la causa: "Uus prego; perquè ell és tant eloqüent ¿cal que em condemneu?" Escoltant-lo un home del poble, cridà: "Grans Déus! i com parla bé aquest tap!" (1).

Plini el Vell diu (2) que Calvus, a l'objecte de mantindre íntegres les seves facultats i dominar el vici, portava junt a les carns unes plaques de plom. Aquest detall ens fa veure un home que passa la seva curta vida pugnant per la glòria, sense ometre res per tal d'arribar-hi: la lluita amb els enemics potents, la lluita contra les inclinacions de la pròpia naturalesa.

Jo no sabria ara separar en la meua imaginació l'home del poeta, i vulgues que no, m'imagino que les perdudes poesies devien emmirallar el tremp d'ànima de l'autor.

Plessis diu així de la poesia de Calvus:

"La musa de Calvus, tan lliure com la del seu amic Catul, complaent-se també en l'epigrama, amb tot, degué devindre cada vegada més severa i més noble. *L'ingens animus* que li atribueix Sèneca el retòric, pot ben bé tindre aquesta significació, com creu Weichert, i si la seva paraula en el fòrum era *gravis et sancta* (Quintilià X, 1, 115), és difícil deixar de creure que la seva poesia tingué en molts llocs aquestes dues qualitats, alguna cosa de seriosa gravetat i de puresa que li donava autoritat i imposava respecte. Alguns versos dels que romanen confirmen aquesta nobilitat i posseeixen major amplitud i simplicitat que no pas els de Catul" (3).

Ovidi (4) ha qualificat la poesia de Calvus de subtil i deu dir-ho dels seus epigrames sentimentals de tipus semblant als de Catul. Per a Antoni Julianus, el retòric d'Aulus Gelli (5), en un i altre poeta hi ha la fluïda delicadesa d'Anacreont. Plini diu que les poesies de Senti Augurinus que imità Calvus i Catul, i que podent-les controlar en aquest, és possible estendre el judici a Calvus: "tenen molta de finesa, molta de sublimitat, molta de gràcia, molta de tendresa, molta de dolçor, molta de fel" (6). A aquestes qualitats, jo afegiria que en l'elegia a la mort de la seva estimada Quintília, hi havia una fonda emoció.

Sols una subtil i fonda emoció en la complanta del poeta desolat per la mort de l'estimada, podia desvetllar l'emoció amical de Catul,

(1) Catul, 53, 5. El mot llatí és *salaputtium*, mot difícilíssim en el significat del qual gairebé ningú és d'acord.

(2) *Història Natural*, XXXIV, 18, 166.

(3) Obra citada, p. 59.

(4) *Tristes* II, 431.

(5) Lloc citat.

(6) Lloc citat.

com un ressò: "Si els sepulcres muts poden trobar, Calvus, alguna cosa de dolçor o d'agradabilitat en l'enyorança amb què revivim els nostres antics amors i plorem els afectes un dia perduts, segurament Quintília no és tan afligida de la seva mort prematura, com és joiosa pel teu amor" (1).

Aquesta epigrama de Catul fou escrita, sens dubte, en conèixer l'elegia de Calvus, i respon a l'emoció que li produí el dolor del poeta amic; és com un comentari a l'elegia i—no crec pecà d'imaginació—si veig l'explicació següent: Quintília morta és encara joiosa de l'amor per ella que el poeta expressa en la seva elegia.

La figura de Quintília, per a nosaltres una mica vaga, és plena de melancolia; *misera*, li diu Properci; morí jove i era tot l'amor de Calvus, que la perdé quan ell tenia vint-i-vuit anys. El nom romà que portava a diferència dels pseudònims grecs de Lèsbia, Cíntia i Dèlia, treuen tota sospita d'amor il·legítim; demés, que una cita del gramàtic Diomedes, *Calvus ad uxorem* (2), indica clarament que Quintília era la esposa legítima de Calvus. Per entreveure una mica com devia ésser aquesta dona, cal no oblidar el que he dit de Calvus, sever i noble d'esperit, ardorós de glòria; enamorat, servant per l'estimada morta l'amor dels bells dies. Si l'enyorament d'ella li feia vessar llàgrimes, és perquè el record d'ella era el record de la felicitat que ja no tornaria. La dona romana de la bona societat ja no era l'antiga dona sense instrucció, plena d'ombra en el recó de la casa sense més horitzons que la llana i les tasques domèstiques, feixugues i fosques, lluny del món del marit; les guerres, de bona part del segle segon i de tot el primer, deixant les llars sense els homes, portaren el luxe i els divorcis, també, però, la instrucció; és així com Tul·liola, la filla de Ciceró, és *puella culta*. Quintília, dona instruída, devia ésser l'amiga que vivia en els sentiments i pensaments del marit, descans i apoi de Calvus en la lluita aferrissada per la glòria: per això l'enyora quan ja és morta i li serveix l'antic amor.

Si hi havia en l'elegia a la mort de Quintília ornaments de mites, ho ignorem. En l'emoció del record de l'estimada morta, si hi havia una part narrativa com a les elegies de Properci, els mites devien fugir davant dels sentiments, com fugen mites i retòrica en Ovidi quan recorda la seva filla Perilla tan llunyana (3).

He parlat abans de la influència que pogué tindre l'epigrama funerari en el tó personal de l'elegia llatina. Llegiu en Properci la 21 del llibre I: un epitafi a Gallus soldat mort a la guerra de Perusa; la 18

(1) 96.

(2) I, 376 de la edició de Keil.

(3) Tristes III, 7.

del llibre III, *Epicedium* de Marcel, menys espontani, ple de llocs comuns de retòrica, traslluint-se la composició de circumstàncies, obligada gairebé; en canvi, al mateix llibre III, elegia 7, record del jove Petus, amic mort tràgicament a la mar, unes de les poesies més reïxides de Properci; l'*epicedium* de Cornelià (IV, 11), la "reina de les elegies", plena de llocs comuns de la poesia sepulcral; per últim, l'elegia a la mort de Cíntia (IV, 7) plena de dolorós sentiment de renunciament i alhora de revolta.

De l'elegia de Calvus a la mort de Quintília, únicament posseïm dos versos i encara un d'ells mutilat. Tots dos han estat servats per Carisi (1); el primer és un final de pentàmetre dactílic, o un començament d'exàmetre:

...cum iam fulua cinis fuero (2).

El segon és un pentàmetre:

Forsitan hoc etiam gaudeat ipsa cinis (3).

Sembla que siguin paraules de la mateixa morta: en el primer fragment el verb és a la primera persona, i el segon sembla aquell la parafrasis del qual és al passatge citat de Catul.

Diuen alguns que d'aquesta elegia és imitació l'elegia de Properci a la mort de Cíntia. La raó donada és que en l'elegia de Properci com en la de Calvus, l'ombra de la morta s'apareix al poeta i li parla. És ben poc el que podem dir de l'elegia de Calvus: és possible que el seu tema l'hagués aprofitat Properci, no res menys de les paraules en boca de Quintília no pot seguir-se cap conclusió, segons crec, perquè no tenim més dades que la forma de primera persona i les paraules en boca del mort és tradició a l'epigrama funerari de Roma com ja ho havia estat a Grècia des del segle V (4), àdhuc a Properci en les elegies funeràries més jàunt referides, hi han, excepte en l'*epicedium* de Marcel, paraules en boca del mort. D'altra part, el desenvolupament de l'elegia a Cíntia és tot propercià.

Segurament l'elegia de Calvus a Quintília ha pogut ésser influïda per l'epigrama funerari, el fet és que en ella el poeta hi posà la profunda i dolorosa emoció del seu amor: féu una elegia personal. Eran els seus sentiments i el seu caràcter que el dugueren a aquest resultat. Ad-

(1) I, 101 de la edició de Keil.

(2) "Quan jo hauré devingut ja fosca cendra".

(3) "Tal vegada també d'això la mateixa cendra hagi joia".

(4) K. V. Geffcken, *Neue Jahrbücher*, 1918, p. 88.

huc el sentiment individualista que s'acusa a Roma ja de temps i motivat per circumstàncies històriques de tota mena, és una de les moltes causes secretes, inconscients en el poeta, segurament, però que afegida a les altres—influències literàries, sentiments personals profunds i sincers i llibertat de to dins dels gèneres literaris—produïren el nou contingut de l'elegia, saba nova amb prou vigoria per fer dels elegíacs llatins rivals de mèrit amb els grecs i a fer dir a Quintilià, tan sever amb els seus: *elegea quoque graecos prouocamus*.

JOAQUIM BALCELLS

Professor a la Universitat de Barcelona

CRONIQUE DE L'ESTRANGER

L'ESGLÉSIA RITUALISTA

L'EXAMEN d'aquella part de l'Església Protestant anglesa que és coneguda amb el nom de "High Church" o Església Ritualista, presenta, segons la meua opinió, tantes dificultats a l'estranger i està tan immediatament relacionat amb l'esdevenidor de l'Església Catòlica a Anglaterra, que he cregut interessant de dedicar-hi aquesta crònica.

El fet que aquest examen desorienti el foraster, no fa gens estrany si hom pensa que àdhuc els mateixos catòlics anglesos estan en desacord sobre la significació i el valor de l'Església Ritualista. Molts seglars i sacerdots opinen que aquest fort moviment és un senyal de la gràcia, l'inici d'un desvetllament d'Anglaterra dels errors del Protestantisme, i que el seu atansament ha d'ésser acollit amb gentilesa, així com les seves exageracions amb caritat.

Per altra banda, existeix un gran partit, del qual el P. Roper és probablement l'orador més actiu, que sosté que el Ritualisme no és sinó un recurs del diable, per culpa del qual milers de cristians que es sotmetrien normalment a Roma, se n'abstenen davant la falsa imitació de la veritat que se'ls ofereix.

A això els partidaris del Ritualisme repliquen que la fe és un do de Déu, i que aquells que el reben no és probable que es vegin enganyats per falses imitacions, i, finalment, assenyalen les estadístiques de convertits en les quals apareixen amb un elevat percentatge els que foren Ritualistes o de l'Alta Església o Anglo-catòlics o altres noms que hom dona a aquest moviment. I així van descabdellant-se els arguments, i així anirien descabdellant-se sempre, a manca d'alguna opinió ben autoritzada, sobre el fet del Ritualisme: car és probable que a totes dues bandes hi hagi una mica de veritat.

Ara com ara, el meu propòsit no és de "precipitar-me allà on els àngels caminarien amb por", com diu Shakespeare, i d'embolcallar-me entre aquests interminables arguments, sinó de puntualitzar l'estat de coses al moment en què escric. Primer de tot, em cal aclarir un punt sobre el qual trobo molts amics estrangers desorientats per les informacions més o menys garbellades al volt d'afers com les "conversacions" de Malines. Em cal concretar d'una manera ben precisa que, humanament parlant, no hi ha la més lleu possibilitat—almenys durant molts segles—d'una submissió de tota l'Església Protestant a Roma. L'Església que té per lema el "semper eadem", certament pot esperar, però. li caldrà esperar fins que l'edifici protestant s'esfondri del tot i no en

quedi pedra sobre pedra, i aleshores li caldrà reconstruir-lo des dels fonaments.

Havent aclarit aquest punt, podem tornar a la posició actual del Protestantisme. Cal recordar que l'Església Protestant és una Església d'Estat, que el rei és encara nominalment el seu Cap suprem damunt la terra, i que, per tant, no pot establir-se cap canvi en la seva constitució sense la sanció del Parlament, el qual pot ésser constituït a base d'una majoria de metodistes o congregacionalistes o agnòstics o ateus o, àdhuc, catòlics! Certament, això implicava que quatre o cinc anys enrera els bisbes fossin nomenats pel que era aleshores Primer Ministre, David Lloyd George, qui, essent un metodista gal·licà, no creu ni poc ni molt en la institució de l'episcopat. Davant d'això no cal estranyar-se que es sentin un xic anguniosos àdhuc els protestants més convençuts, i recentment fou creat un cos extra-oficial, anomenat Assemblea Eclesiàstica, elegit conjuntament per clergues i seglars, per tal de discutir les qüestions relacionades amb l'Església d'Anglaterra. Però hom ha recordat sovint a aquesta assemblea que les seves decisions no tenen cap autoritat, i que el màxim que pot fer és recomanar-les al Parlament. Una qüestió candent durant aquests últims mesos ha estat la de la revisió del *Breviari*. El *Breviari* o *Llibre d'Oracions* pot dir-se que conté tota la rúbrica de l'Església d'Anglaterra, i, com sia que fou compost durant el segle XVII, és natural que, per raó de les creences sempre canviants del Protestantisme, ja resulti completament antiquat. Així, doncs, l'assemblea Eclesiàstica es proposà de revisar-lo. Dissortament, els dos partits principals de l'Església d'Anglaterra oblidaren que cadascun voldria revisar-lo a la seva manera. Per exemple, els de l'Església lliberal, menats per homes com el degà Inge i el bisbe de Birmingham, que no creuen en els miracles bíblics, i per altres líders que neguen la divinitat de Nostre Senyor, reclamaven, naturalment, que hom suprimís aquelles clàusules del credo atanasia segons les quals seran damnats els que no creguin aquelles coses, i ho reclamaven amb major motiu, car aquests membres d'una Església que temps enrera negà l'existència del Purgatori, es mostren ara molt escèptics sobre l'existència de l'infern. Per altra banda, els homes de l'Església Ritualista, que celebren la "missa", vestits generalment amb capa pluvial, fent bell ús d'encens i amb no menys de cinc làmpares enceses, trobarien agradable que la rúbrica oficial continguéss una lleu estructura de la cerimònia de la comunió, la qual els fos possible de transformar en una "missa". (Cal fer-los justícia, dient que aquests esguarden les heretgies del partit oposat amb un xic de la repulsió que es mereixen.) També hi ha un petit partit independent que—en un país on és venut obertament a les tendes tot allò necessari a les pràctiques neo-malthusianes, i on és permès de parlar sobre aquests temes molt més del que convindria, així a la tribuna com en els llibres—s'escandalitza davant aquells mots de la cerimònia del matrimoni protestant amb els quals es recorda que l'objecte del tàlem nupcial no és la satisfacció de la carn, sinó la procreació dels fills.

Sembla que ni la mateixa nació no podria posar d'acord aquests

partits contrincants. No obstant, penso que el resultat probable serà la supressió de les afirmacions més positives del Protestantisme, com les clàusules condemnatòries del credo atanasia; però caldrà veure si els ritualistes tenen prou força per obtenir alguna forma de cerimònia de la comunió que els satisfaci. Encara que reïxin, no veig que això pugui alterar la posició general. Molts anglo-catòlics creuen en la transubstanciació, la missa, la confessió oral i les oracions pels difunts, i mai no poden esperar de veure acceptables aquestes coses per la gran massa dels seglars de l'Església anglesa, ni de veure-les ratificades pel Parlament. Certament, un sacerdot anglo-catòlic pot seguir practicant-les mentre la seva congregació, o una petita part d'ella, li ho permeti, ja que el seu bisbe no pot fer altra cosa sinó amenaçar-lo amb una llarga i costosa acció legal, que és possible que no guanyés i que, en tot cas, promouria escàndol en llur Església. Però tots els ritualistes hauran de comprendre, més tard o més d'hora, que llur esperança de tornar l'"Església d'Anglaterra com fou establerta per la llei", a la que ells creuen que fou la seva posició medieval, no és més que un somni buit. Car aquests homes militants de l'Església lliberal i de l'Església Ritualista, dels quals hom parla tant, són, com a màxim, un milió. Darrera llur hi ha els rengles dels protestants anglesos corrents, que són desarticulats, descurosos, que àdhuc ni es molesten a pendre part a l'elecció de l'Assemblea Eclesiàstica, que creuen vagament en Déu, en la moralitat i en l'ordre, i lleument en les virtuts cristianes més socials, que tenen la fe de qui ha estat educat en una atmosfera protestant, però a qui no s'ha acudit mai de pensar si es tracta d'una religió veritable o falsa, que per dogmes tenen prejudicis—prejudicis contra el Catolicisme, l'ascetisme, la pietat i el clericalisme—però que, malgrat tot això, no permetrien que el Parlament prengué cap acord encaminat a catolicitzar l'Església o a sotmetre's a Roma integralment. I quan l'anglo-catòlic s'adona d'aquestes coses, no pot sinó escollir entre tornar al Protestantisme o empendre el camí de Roma.

Així, doncs, després d'aquest necessari preàmbul, hom pot definir les futures relacions de l'anglo-catolicisme amb el veritable catolicisme de la següent manera: el partit anglo-catòlic, que és ja el més vívid i actiu, probablement ho anirà esdevenint cada dia més, i farà tot el que pugui per alleujar el seu terrible isolament dins una Església de protestants tebis. Mirarà de posar-se en comunicació amb Roma sense sotmetre's a Roma, festejarà l'Església Ortodoxa grega o els "Vells Catòlics" holandesos o les estranyes esglésies nestorianes, per tal que pugui ésser reconeguda la validesa de les seves ordres. Però intentaria debades la unió de l'Església oficial amb la catòlica: els que n'admeten la possibilitat és o bé perquè són protestants i no es donen compte que l'Església catòlica no transigeix, o bé perquè són catòlics i no comprenen que l'Església d'Anglaterra no és una Església sinó una amalgama heterogènia. Puc dir això més lliurement, donat el meu caràcter de seglar, perquè no podré ésser suspecte d'una actitud que, de manera ben absurda, ha estat atribuïda als nostres sacerdots: la resistència a col·laborar a la unió perquè saben que una de les primeres coses demanades

seria la substitució de l'actual jerarquia catòlica per la jerarquia dels protestants convertits! Els anglo-catòlics tampoc no poden sotmetre's a Roma en tant que collectivitat, perquè no tenen cap, ni organització i, per tant, no poden negociar ni actuar amb caràcter collectiu. Tot el que pot esdevenir-se és una traslació lenta d'anglo-catòlics cap a Roma fins que s'esgoti el moviment anglo-catòlic, o bé fins que es convenci que és tolerable la seva absurda posició dins el Protestantisme. I és un deure dels catòlics anglesos procurar que en la ment dels anglo-catòlics no romangui cap illusió sobre un possible canvi de l'actitud de l'Església en el que es refereix a llurs ordres o a llur independència. Recordo que, en certa ocasió, durant les primeres etapes d'aquest moviment, vaig presentar als Jesuïtes, dins llur famosa església de Farm-Street, un grup de clergues anglo-catòlics que desitjaven examinar la possibilitat d'ingressar en l'Església catòlica. El jesuïta que parlà, amb la clara lògica que els és peculiar, va pendre per tema aquell text evangèlic que diu: "Si no fóssiu orbs no hi hauria pecat en vosaltres; però dieu: hi veig, i romanen en pecat", i els digué que si algú d'ells creia en la veritat de les ensenyances de l'Església, cada dia que passava en la seva vivia en pecat; i sense cap al·lusió a les bel·leses o a les tendreses del Catolicisme, va acabar així el seu discurs. En aquella avinentesa vaig considerar-lo aspre i impolític, car tots aquells clergues, casats, i alguns d'ells amb infants, si entraven a l'Església havien d'abandonar llurs amics i tots llurs avantatges temporals, i ingressar en un món de forasters. Educats només pel sacerdoci, els hauria estat impossible d'esdevenir sacerdots; avesats a un ingrés regular i suficient, no tindrien manera de guanyar-lo: el clergue convertit cal que soporti les queixes silencioses o cridaneres de la muller i els fills, així com la més crua pobresa, si vol entrar en una Església on no serà més que un principiant humil. No obstant, una llarga experiència ha palesat que aquell jesuïta, mort anys ha, no s'errava gens. El catòlic no ha de suscitar, a base d'una intenció benevolent, cap mena d'illusòries esperances: cal més aviat que les seves paraules actuïn com un doll d'aigua freda per tal que tornin als altres el sentit de la realitat.

Temo que la meua exposició de la posició actual de l'Església d'Anglaterra en relació amb el Catolicisme s'assembla molt a un laberint sense clau de guiatge. Però no puc fer altra cosa sinó assegurar el llegidor que les complicacions no són pas meves, sinó característiques de la complexitat mental, l'amor a la transigència i el "laissez faire" del meu deliciós país.

* * *

Suposo que, a causa de l'atur de la nostra premsa, Catalunya s'informa tant com nosaltres sobre la vaga general que tingué lloc darrerament. No sé, però, si ha estat fidelment reportada l'actitud de l'Església catòlica i la de les altres esglésies durant el conflicte. Cas que no ho hagi estat, vaig a resumir-la breument. Durant la primera setmana de vaga, tothom es girà, naturalment, vers les esglésies cristianes en cerca de guiatge. Després de moltes consultes a totes les personalitats eclesiàs-

tiques, llevat de les catòliques que refusaren de respondre, l'Arquebisbe de Canterbury va publicar un manifest en el qual dclarava que calia fer tres coses:

Primera. El Govern havia de continuar les negociacions sobre la vaga del carbó (cosa que es negava a fer mentre no es donés la vaga per acabada);

Segona. Les *Trade Unions* llavors havien de donar l'ordre d'acabament de la vaga; i

Tercera. Havia de garantir-se un subsidi que permetés als miners de tornar al treball en espera que les negociacions reeixissin.

Uns pocs clergues protestants van escriure al *Times*, que aleshores publicava edicions d'una sola fulla, dient que dissentien d'aquest manifest, però generalment hom admeté, amb un cert desdeny, que aquella era l'actitud "cristiana". Aleshores, el primer diumenge després de la declaració de la vaga, S. E. el Cardenal Bourne, Arquebisbe de Westminster, va fer la següent declaració:

"Els moments que a travéssem són d'un caràcter excepcional, i l'actual vaga és d'una naturalesa completament diferent de les altres que l'han precedida. Es necessari que els catòlics tinguin ben presents els principis morals que van implicats en la qüestió:

Primer. No existeix cap justificació per una vaga d'aquest caràcter. Es un repte directe a l'autoritat legítimament constituïda i, sense cap raó escaient, produeix immenses molèsties i danys a milions dels nostres compatricis. Es, per tant, un pecat contra la obediència que devem a Déu, font de tota autoritat, i contra la caritat i amor germanívol que devem al proïsme.

Segon. Tothom està obligat a sostenir i ajudar el Govern, que és l'autoritat del país llegítimament constituïda i representa, en la seva esfera peculiar, la mateixa autoritat de Déu.

Tercer. Com sia que només Déu pot menar els governants i els governats cap a una entesa assenyada i eficaç, és deure de tothom de pregar fervorosament i contínua, demanant el Seu guiatge, per tal que sigui ben pròxim el dia en què aquest dissortat conflicte s'acabi en una justa pau."

Aquest punt de vista, per bé que el discutissin uns pocs diputats laboristes catòlics, fou corejat per altres líders del Catolicisme arreu del país, i va produir una gran sorpresa, majorment per raó que a Anglaterra l'Església ha estat sovint acusada de tendències laboristes.

El discurs de l'arquebisbe protestant de Cantorbery no va ésser publicat per la *British Gazette*, organ interí del Govern, ni fou permès que el dongués la *Companyia Britànica de Radiotelefonía*, que aleshores es trobava sota el control oficial. En canvi, la mateixa nit que fou pronunciat el discurs del Cardenal Bourne, va ésser tramès per ràdio a tot el país. Així, assistirem al fet absurd que el Govern, representant del rei, que és el Cap de l'Església Protestant oficial, censurava allò que hom considerava el punt de vista de tot el sacerdoci d'aquesta Església, exposat per boca del seu Primat.

CHRISTOPHER SPRIGG

IL·LUSTRACIONS LINGÜISTIQUES

FORMES REGIDES SENSE PRÉPOSICIO DEL PRONOM DE TERCERA PERSONA

III. MODELS DE FORMES

Amb el noble afany de trobar pel datiu plural del pronom de tercera persona una forma diferenciada de l'acusatiu admissible en el llenguatge literari català, que el posés en aquest punt al nivell de les altres llengües literàries, emprenguérem un treball de recerca directa sobre el sistema de pronoms, tant en els diferents indrets del domini lingüístic nostre (1), com en les edicions més crítiques de textos y documents antics, després d'aprofitar les dades aplegades per d'altres investigadors (2). Ara, acabada la recerca, ens trobem que traspassaria l'extensió i el caràcter dels articles, que poden cabre en aquesta revista, la tasca complementària de catalogar i sistematitzar totes les troballes, estudiar-les a la llum dels principis orientadors exposats en la nostra obra "La reconstrucció", fer la tria de les solucions més avinents al novell llenguatge literari, presentar-les ortografiades i relacionades amb tot el sistema de pronoms a punt ja d'ésser introduïdes en la pràctica dels escriptors, i desfer finalment els retrets que algunes de les solucions podrien provocar

(1) Aprofitem aquesta avinentesa per donar les gràcies a totes les persones que ens han ajudat en la recerca omplint diligentment i atenta els interrogatoris tramesos. Aquests anaven redactats en tal manera, que obligaven a dir la mateixa forma en diversos indrets i combinacions. La constància de les respostes no deixa cap dubte, que la forma fidelment repetida és realment la que fan servir en la conversa les persones interrogades. Formes que surten incidentalment, no arriben a donar seguretat, si no és quan vénen prou repetides en interrogatoris d'altres persones i regions.

Els llocs d'on hem pogut tenir així informació directa són: CATALUNYA: *Província de Lleida*: Esterri, Seu d'Urgell, Talarn (Tremp), Organyà, Os de Balaguer, Corbins, Lleida, Miralcamp, Borges Blanques, Torà i Maldà; *Província de Girona*: Verges (Empordà), Girona, Olot, Santa Coloma de Farnès, La Bisbal, Lloret de Mar; *Prov. de Barcelona*: Berga, Samedor, Sant Quirze, Manresa, Torelló, Manlleu, Plana de Vich, Barcelona, Vilafranca del Penedès; *Província de Tarragona*: Altafulla, Montferri, Valls, Roquetes, La Galera, Ulldecona.

València: Catí, Càlig, Villarreal, Burriana; València (ciutat i horta); Altea i Alcoi.

Mallorca: Manacor, Petra, Campos i Palma.

(2) Pel rossellonès hem aprofitat l'estudi d'En Pierre Fouché, *Morphologie Historique du Roussillonais*, (1924). Hem consultat també el *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, tom IX, pàgs. 11-36, 49-63.

en aquells que tinguin altres principis de reconstrucció del llenguatge. Ho farem a bastament, si a Déu plau, en un estudi extens que pensem de publicar. Ara, per no deixar en l'aire aquesta qüestió en les planes d'aquesta revista, on es va començar a remoure, donarem resumits els principals models de pronoms de tercera persona que hem aplegat amb algunes observacions només com d'acompanyament.

a) Model valencià

En diem valencià del model de formes que posem primer, perquè, sense ésser l'exclusiu, és el predominant a Alacant, València i la plana de Castelló.

Formes soles.—La cosa més notadora del sistema valencià és la forma *lis* del datiu plural, invariable en totes les posicions davant i darrera del verb. Mn. Alcover registrà les dites següents, amb *lis* davant del verb: *no LIS convé allò a vostès* (Alacant); *aquí LIS ensenyaria la doctrina, jo LIS vaig dar allò* (Ibi); *no LIS dona res* (Alcoi); *els cavalls no LIS vaig voler vendre* (a to's germans) (Bolulla) (3). Darrera el verb podem presentar aquestes altres tretes del nostre interrogatori: *a les malaltes posa-LIS flors; carn no'n puc posar-LIS; posant-LIS molta, s'alegraran* (Alcoi). *Dona-LIS un duro; donant LIS vi, es posen malaltes; no convé donar-LIS* (València).

En valencià, com en el català de moltes encontrades, les formes de l'acusatiu plural són *els*, *'ls* o *los* pel masculí, i *les* pel femení. Amb això tenim una forma de datiu plural *lis*, perfectament diferenciada de totes les formes de l'acusatiu. Encara més, aquest sistema de formes del plural correspon exactament a les del singular, pel procediment regular d'una *s* afegida:

D. li.

Ac. el, lo ('l'). la.

D. lls.

Ac. els, los ('ls'), les.

Heus aquí un paradigma que pot satisfer molt bé al gramàtic més sistematitzador i enamorat de la simetria.

Cal afegir, com a última recomanació de la forma *lis* pel llenguatge literari, que té vitalitat en una bona extensió del domini dels tres dialectes principals de la nostra llengua. A Catalunya és viva la forma *lis* en tota la província de Tarragona i fins en el Penedès. A les Balears és corrent en tota Menorca i en alguns pobles de Mallorca (4). De València, ja ho hem dit ara mateix. Cap altra forma de les diferenciades té representació com aquesta en tots els tres dialectes principals. Si el llenguatge literari ben entès ha d'ésser un parlar general en tot el domini de la llengua, diferenciat tan poc com possible sigui dels parlars dialectals, entre les formes de datiu plural diferenciades de l'acusatiu, la forma *lis*,

(3) *Bolletí del Diccionari*, IX, p. 17.

(4) Mn. Alcover, la registra per tot Menorca, *Bolletí del Diccionari*, IX, p. 17; però no la dona com de Mallorca. No podem dubtar, però, que és viva a Manacor, i algunes altres poblacions de Mallorca, després de registrats els interrogatoris que ens en han vingut.

com a més general, ocupa el primer lloc en l'escala de preferència pel llenguatge literari.

Combinacions de datiu i acusatiu.—El sistema valencià de combinacions dobles de datiu i acusatiu de tercera persona, resulta net, senzill i sistemàtic, com no ho pot ésser més, perquè es fonamenta sobre les formes *li* i *lis* pel datiu, posades al davant sense cap canvi; com pot veure's en aquest paradigma tret dels nostres interrogatoris d'Alcoi, Altea, València i Villarreal.

Singular	Plural	Plural
1. li'l - li-lo.	6. lis lo.	11. li'l - li-lo.
2. li la.	7. lis la.	12. li la.
3. li'ls - li-los	8. lis los.	13. li'ls - li-los.
4. li les.	9. lis les.	14. li les.
5. li hu.	10. lis ho.	15. li hu.

Les formes *-li-lo*, *-li-los* de 1 i 3, s'usen darrera el verb, i preferentment després d'imperatiu i gerundi. Copiem de l'interrogatori d'Altea: *a Josep culliu-LI de l'arbre uns préssecs; cull-LI-LOS; no LI'LS colliré hui; no poc collir-LI'LS; collint-LI-LOS callarà.*

Les formes 11-15 són les mateixes del singular que en algunes contradites del regne de València passen al plural per analogia, la qual vé afavorida per la conveniència d'evitar l'encontre un xic aspre de *s* i *l* en *lis lo*, *lis la*, etc. El fet de posar *li* per *lis* en datiu plural, es repeteix sovint fora del valencià, en altres sistemes de combinacions.

Per fugir a la repetició un xic notadora de les síl·labes semblants *li*, *lo*, *li los*, *lis lo*, *lis la*, etc., hi ha les formes inverses *'l li*, *'ls li*, *'l lis*, *'ls lis*, quan el pronom acusatiu *lo*, *los* es pot reduir enclinant-se en la paraula precedent. Diuen així a Alcoi: *no'L LIS vullc donar* (un duro als xics), al costat de: *mai LIS L'han donat; no'LS LIS donem* (els rosegons als pobres), al costat de: *dóna-LIS-LOS*. A La Galera, prop de Tortosa, hem copsat una manera ben original de dissimular aquesta repetició: *mai LI volem comprar-LA* (la cinta a la nena); *LI vull comprar-LA*.

Altres variants comarcals hi ha interessants a l'estudi filològic, com *liu*, *liua*, per *li'l*, *li la*; *lis-e-hu* per *lis ho*, etc., que aquí no admeten més explicacions.

Altres combinacions.—La forma *lis* és invariable i està tancada per consonants davant i darrera; de més a més no té cap semblança amb la forma adverbial *hi*. Per això permet una gran netedat de combinacions amb les formes adverbials *hi*, *ne*, i no crea tampoc confusions amb altres combinacions de pronoms. Teòricament, amb la forma *lis* podrien formar-se totes aquestes:

1	NE	<i>me'n</i> dóna una dotzena	
	<i>l'en</i> dóna una dotzena	LIS EN dóna	doneu-NE-LIS
2	HI	<i>m'hi</i> posa els guants (al calaix)	
	<i>l'hi</i> posa els guants	LIS HI posa els guants	

tud expressiva, o una infracció immotivada de l'ús universal i constant en la llengua parlada o escrita.

A En Nebot pensem que li feia força no ésser *lis* la forma predilecta dels que volen parlar distingit, ni la més ordinària en la poca producció escrita de València. Que en aquesta predomina el model de formes, que anomenem complementàries, perquè surten en el parlar ordinari barrejades amb les altres en proporció molt inferior.

b) Model complementari

Formes soles.—Són les mateixes de l'acusatiu *els, los, les*, usades en les mateixes circumstàncies i amb les mateixes reduccions *l', 'l, 'ls*. Pel datiu masculí i femení val ordinàriament la forma *els, los*; però, incidentalment, si convé fer sobresortir el gènere femení de les persones o coses a qui el pronom fa referència, és usat també *les*.

D'ésser aquestes les úniques formes usades, el parlar de València restaria inferior, perquè no podria fer mai la distinció de datiu i acusatiu. Però és cosa notadora que l'ús de les formes no diferenciades *els, los, les*, en el parlar viu s'escau quasi únicament en aquells llocs, on el context mateix posa clar que es tracta de datiu. En cas de dubte sempre és a punt la forma *lis* diferenciada.

Es clar que si les formes *los, els, les* van al costat d'un substantiu acusatiu han d'ésser enteses d'un complement indirecte *doneu-los els rosegons*; si ja no es tracta d'un verb d'aquells que poden regir doble acusatiu; *ELS feu MARMESORS*. Doncs, en aquesta primera posició es troben les formes soles *los, els, les* amb ofici de datiu en els interrogatoris que tenim del parlar valencià (7).

Combinacions de datiu i acusatiu.—Trobant-se plegats dos pronoms febles, encara que siguin de la mateixa forma (no parlem dels adverbials *hi, ne*), és clar tot seguit que un d'ells ha de fer ofici de complement indirecte, i pel context es pot endevinar prou quin és: *ELS ELS donem*. Per això tampoc aleshores porta confusions l'ús de les formes *los, els, les* per datiu.

I el parlar de València també aquí les fa servir, fins a muntar un nou model de combinacions, que es troben també escampades per Catalunya oriental i occidental. Al davant va el datiu masculí o femení, segons sigui l'antecedent de referència, o senzill *los, els, les*, o reforçat amb una *e*, *los-e, els-e, les-e* per evitar l'encontre de *s* i *l*. Les formes següents són tretes dels interrogatoris de València i Catalunya (8):

(7) Heus aquí alguns exemples: *doneu-los* un duro (Alcoi, Altea, Villarreal); *compra-les* una nina (Alcoi, Burriana, Altea); *compra'ls* una nina a les xiques (Villarreal); *doneu-los* els rosegons (Alcoi, Altea, Burriana); *dona'ls* els rosegons (Villarreal); a les malaltes *fica-les* flors (Burriana); *posa-les* flors (Altea); a les dolentes *poseu-los* flors (Villarreal).

(8) Els pobles on es fa ús d'aquestes combinacions són: València: Alcoi, Burriana i Catí, que usen el datiu senzill *los lo, els la, les la*; però a València mateix usen la forma reforçada *els e la*, com en tots els llocs de Catalunya on se fan aquestes combinacions i són: Vilafranca del Penedès, Manresa, S. Quirze, Torelló, Manlleu, Berga, Torà, i Miralcamp, segons els nostres interrogatoris. Mn. Alcover, *Bolletí del Diccionari*, IX, pags. 51, 60, porta alguns altres llocs esporàdics dintre tot Catalunya. A les Balears no és conegut aquest patró complementari, ni el principal tampoc de València.

6.	los lo	los - e'l	
7.	{ els la	los - e la	els - e la
	{ les la	les - e la	
8.	els los 'ls los	los - e 'ls	els - e 'ls
9.	{	los - e les	els - e les
	{	les - e les	
10.	{ los ho 'lo ho		
	{ los hu 'ls hu	los e hu	els - e hu
	{ els hu		
	{ les hu		

D'un altre sistema complementari cal parlar aquí, les petjades del qual hem trobat escampades per València i Catalunya (9), i ens han fet pensar molt si eren o no restes de castellanisme. Les formes aplegades són aquestes:

Singular

- 1
- 2 se la.
- 3 se los.
- 4 se les.

Plural

- 6 se lo.
- 7 se la.
- 8 se los se'ls 's los.
- 9 se les.

És cert que en castellà les combinacions de datiu i acusatiu del pronom de tercera persona són: *se lo, se la, se los, se las*, i *se lo* neutre, igual pel singular i plural. Però d'aquest fet sol de la coincidència erròniament deduiríem que les formes nostres són un castellanisme, es a dir, que han nascut entre nosaltres per influx de les formes del castellà, contra de la tendència general de la morfologia de la nostra llengua. Avui és temptadora per fer sospitar un castellanisme, la coincidència d'una paraula o forma nostra popular amb alguna de castellana.

És un fet en la nostra morfologia, que no té el castellà escrit, la substitució de la forma *se* o *es* per *nos, us* àtons, tant si són reflexions, com si no ho són. Construccions com aquestes són corrents en la parla popular de Catalunya, València i Balears: *nens, que s'han portat els reis?*; *els reis s'han portat un cavall i una escopeta*;—*ES pensàvem que vindria avui*;—*ES visiteu?*;—*voleu fer això, si's plau?* (10)

Encara més, aquesta substitució es fa en les combinacions de datiu de primera o segona persona i acusatiu de tercera: *a vosaltres SE L'han presa*, per: *US L'han presa*; *a nosaltres SE L'han donada més gran*, per: *ENS L'han donada*. Doncs, seguint l'aplicació del *se* al datiu de tercera tindrem: *als nens SE L'han portat els reis aquest cavall*, en lloc de: *LIS L'han portat*, o *ELS-E l'han portat*. Tot dintre de l'unitat d'analogia de la morfologia catalana.

En castellà literari no hi ha res d'això: seria una gran incorrecció

(9) N'hem trobat alguns exemples barrejats amb altres combinacions a Altea, València i Burriana en el regne de València, a Roquetas, Organyà, Sampedor, Manresa, Manlleu, Sta. Coloma de Farnés i La Bisbal a Catalunya.

(10) *Bolletí del Diccionari*, IX, pàgs. 15, 16.

contra les lleis de l'espanyol dir, com ho fan alguns catalans, que calquen del seu parlar: *a nosotros se dieron una estampa; a vosotros se darán un premio; a nosotros se lo dará nuestro padre; a vosotros se lo quitará el maestro*; tot i essent ben dit, al pobre se lo dará la caridad del rico. El se lo castellà de la tercera persona, vé d'un *ge lo, ge la*, etc., antic, que valia tant per singular com per plural, i que, modernament, s'és tornat *se lo, se la*, etc., per raons que no acaben d'esbrinar els filòlegs (11).

D'un altra manera de substituir el *se* n'hem trobat alguns rastres, contrària a la castellana, és a dir, posant *se* per comptes de l'acusatiu i no del datiu: *Espero als cosins; si se los dius vindran:—espero a les ties; aneu i digue-se-les*. En castellà seria: *si se lo decís, decid-se-lo*. Els *rosegons dona's-lis* (als pobres), *de carn dona's-li poca*. En castellà seria: *dáselos, dale poca* (12). Aquí és clar que no hi influeix el castellà.

Més, doncs, que no pas un castellanisme, hem de veure en aquest fet un romanisme, és a dir, una tendència molt general en les llengües romàniques filles del llatí. Davant del verb, en el parlar dels grisons, es fa la substitució del *se* reflexiu per totes les tres persones del singular i plural. En el parlar Friul, només en les del plural. En la primera del plural es un fet general en Llombardia, Emília i fins a Roma en algunes dites. Res direm del provençal del sud i d'altres regions (13). En resum: a casa nostra seguim un corrent general del romanisme en la substitució de *se* per *nos, us, los*, que no ha entrat en el castellà culte. La coincidència en el cas del datiu de tercera persona *se lo*, etc., és eventual vinguda per un altre cantó. Cal tenir ben present aquest exemple, per no anar massa de pressa a refusar com a castellanismes, formes i paraules que coincideixen amb les castellanes.

Altres combinacions.—Si en les combinacions de dos pronoms hi entra la forma adverbial *ne*, que té sentit partitiu o separatiu, com que ella fa referència clara a la cosa participada o al lloc de separació, l'altre pronom, naturalment, s'ha d'entendre de la persona o cosa que en participa i s'en separa. I poc hi va que tingui forma de datiu diferenciada o d'acusatiu i datiu a la vegada. No és possible la confusió. Per això trobem també en la parla popular valenciana com a cosa corrent les formes *ELS EN, NE'LS* i *LES NE O LENS*, al costat de *LIS EN O LINS* i *NE LIS*. D'Alcoi és aquesta dita: *no'n puc posar-lis*, que dissimula la combinació. Advertirem més amunt, que l'adverbial *hi* a València és d'ús reduïdíssim; i no l'hem trobat en combinacions ordinàries. Allà mateix proposarem les combinacions teòriques que permet la forma *lis*, que són més clares que no pas les que donarien les formes *los* o *les*.

Tirant un esguard de conjunt al sistema valencià, amb el model principal i el complementari que en el parlar popular de cada poble i de cada persona van entrelaçats, trobem una gran netedat i simplici-

(11) Cf. *Manual de Gramática Histórica Española*, pàgs. 217, 218.

(12) Exemples n'hem trobat a Roquetes, Valls, Olot i Barcelona.

(13) *Grammaire des Langues Romanes*, III, *Syntaxe*, § 380.

tat de formes i combinacions, i al mateix temps una gran perfecció expressiva. El datiu diferenciat *lis* permet distingir sempre que calgui datiu i acusatiu. Les formes complementàries *los*, *les*, posades allà on no poden portar confusió, permeten de més a més distingir entre masculí i femení en el mateix datiu plural. Més no es pot desitjar, si no és una forma diferenciada pel mateix datiu femení, com la té el grec, i que no porti complicacions en punts d'igual importància. La trobarem tot seguit en els models reforçats.

c) Models de formes reforçades

Formes soles.—Començarem comprovant l'existència a Catalunya, Rosselló i Balears d'unes formes d'acusatiu plural reforçades, és a dir, d'unes formes que porten afegida una *e*, que a Mallorca i al Rosselló ve que és tònica després del verb. Les formes són *los-e*, *els-e*, *'ls-e*, *les-e*: *Aquestes guinavetes pose'ls-e dins el calaix*, diuen per la capital, per la muntanya i el pla occidental de Mallorca (14). A Catalunya es troba aquest reforçament sobretot en la província de Girona, de les Guílleries cap a la costa brava, on hi ha restes de l'article antic *sa*. Al Rosselló, no hi ha més formes de pronom acusatiu plural que *ELS-E*, *'LS-E*, que valen tant pel masculí com pel femení, i es fan tòniques darrera l'imperatiu. La forma *els-e*, *'ls-e*, també a Mallorca val per acusatiu masculí i femení, i per datiu també, com ho val la forma senzilla *els*, que és viva al costat de *los* i *les*. *Els-e*, *'ls-e*, és també *ets-e*, *'ts-e* en el parlar popular de les Balears (15).

L'ús de la forma *els* com a acusatiu tant masculí com femení, l'hem comprovat personalment a Girona i l'Empordà, i n'hi ha exemples en altres indrets de Catalunya i Mallorca. Cal tenir-ho present per les combinacions que tot seguit hem de proposar. Com a curiositat, perquè es vegi la varietat dels nostres parlars dialectals, al Pallars no hi ha més forma de pronom plural que *les*, reduït a *'ls* darrera vocal, i val per masculí i femení. A Mallorca també hi té alguna ressonància aquest ús.

Si volíem donar una ortografia corrent a aquestes formes reforçades, per quan sigui adient el conreu escrit del parlar popular, i ja seria hora de preocupar-se'n, seguint el sistema de sons i gràfies de l'Institut caldria representar-les així: *lose*, *elze*, *'lze*, *lese*, i així les escriurem d'aquí en avant, per simplificar.

La pràctica de reforçar amb una *e* les formes del pronom, s'esten també al de primera i segona persona. Hi ha comarques, on per comptes de *portar-NOS* diuen *porta'NZE*, i per *portar-VOS*, *porta'UZE*, i així mateix per *portar-LOS* diuen *porta'LZE*. Semblantment davant el verb: *ENZE veurem* (La Bisbal), *VUSE veurem demà* (Blanes) (16). La forma reforçada es redueix a *ZE* darrera imperatiu: *anem-ZE'N*, *anem-ZE'N*. Un fet semblant es troba en la vall inferior del Ròdan i a Bearn (17).

(14) *Bolletí del Diccionari*, IX, pàgs. 26, 20, 17, 13.

(15) *Bolletí del Diccionari*, IX, pàg. 18.

(16) *Bolletí del Diccionari*, IX, pàg. 15.

(17) *Grammaire des Langues Romanes*, III Syntaxe, § 380.

Si passem a les formes del datiu, responenent a aquests acusatius reforçats, hi ha per Catalunya, Rosselló i Balears unes formes diferenciades i reforçades, mitjançant l'addició d'una *i*: *losi*, *elzi*, *'lzi*, *lesi*. Prescindim ara de si aquest datiu prové o no de l'afegitó de l'adverbial *hi* a les formes de l'acusatiu; que encara hi ha dubtes i vacil·lacions en l'explicació d'aquestes formes entre les eminències filològiques. Del que no dubten tant En Meyer Lübke com En Fouché, és que aquestes formes i altres de semblants són ja actualment en el parlar viu una sola paraula amb fusió perfecta dels elements, siguin els que es vulguin, que l'han integrada (18). Formes semblants es troben fora d'Espanya, i En Lübke testimonia l'existència d'un *losi*, *leusi* i *lesi* en el parisenc popular, i en algun altre indret de Bèlgica i Alsàcia (19). Finalment, a Valls hem trobat encara un altra forma de datiu reforçat sobre el datiu *lis*, prou diferenciada d'ell mateix. És la forma *lisi*, que també té representació a l'estranger, en el provençal a Couserans (20).

Això posat, els nostres parlars dialectals presenten dos models ben definits: o tenen un sol datiu diferenciada i reforçat, *elzi*, que es fa *'lzi* darrera vocal, i val per masculí i femení; o usen un joc doble *losi*, *lesi*—el primer també torna *'lzi* darrera vocal—, segons que es tracti d'un datiu masculí o femení.

La forma doble es troba en els nostres interrogatoris d'Uldecona, Vilafranca, Maldà, Torà, Os de Balaguer, Tàrragona (Tremp), Organyà, Seu d'Urgell, Sampedor, Manresa, Olot, Lloret de Mar, Barcelona i a Mallorca, Campos i Manacor. A Vilafranca, Torà, Lloret i Barcelona existeix el sistema senzill de *elzi*. Aquest és el predominant en els altres interrogatoris de Catalunya, llevat de poques excepcions, com Roquetes, La Galera, Miralcamp i Borges Blanques, on no surt cap datiu reforçat. És també el sistema únic del Rosselló, i es troba a Menorca i Eivissa.

Combinacions de datiu i acusatiu.—Una combinació doble fonamentada sobre el datiu plural *elzi*, *'lzi* o *lesi*, l'hem trobada en extensió molt reduïda: Berga, Sampedor, Manlleu i La Bisbal. L'acusatiu ve representat per les formes reforçades *elze*, *lese*, o pel neutre *ho*. Heus aquí les formes aplegades:

6	(lis lo).		elzi ho.	'lzi ho.
7	(lis la).		elzi ho.	'lzi ho.
8	(lis los).	{	elze 'lsi.	'lzi ho.
			elze lesi.	
9	(lis les).		elzi ho.	'lzi ho.
10	(lis ho).		ho elzi.	elzi ho.

Tractant-se d'un datiu singular, les combinacions en aquests llocs són:

(18) *Grammaire des Langues Romanes, III Morphologie*, § 83. *Morphologie Historique du Roussillonnais* (1924), p. 37, 38, 41, 42, 43.

(19) *Gramm. des L. R., Morphologie*, § 83.

(20) J. Roujat, *Syntaxe Prov.*, p. 106.

1. (li lo).	el li.	ho li.	li ho.
2. (li la).	li.		se la.
3. (li los).	(els hi).		
4. (li les).	(les hi).		se les.
5. (li ho)		ho li.	li ho.

Però són molt més esteses les combinacions dobles fonamentades en un datiu plural complementari *los, els, les*, o bé *lose, else, lese*. D'aquest en la forma *lose la, lese les* en parlarem en les combinacions complementàries del valencià, escampades en aquesta forma per Catalunya també. Ara caldrà presentar un altre model, que substitueix l'acusatiu pel pronom neutre *ho*, pronunciat adès *ho*, adès *hu*. Allà on hi ha el doble joc *losi, lesi* és ordinari fer també la distinció *los ho, les ho*, segons que el datiu sigui masculí o femení; però allà on només surt el datiu *elzi*, les formes combinades són sempre *els ho, 'lz ho*.

Podríem fer aquest paradigma:

6. (lis lo)	els ho	'ls ho	els hu	'ls hu	{ los ho	los hu
					{ les ho	les hu
7. (lis la)	els ho	'ls ho	els hu	'ls hu	{ les ho	les hu
					{ les ho	les hu
8. (lis los)	els ho	'ls ho	els hu	'ls hu	{ les ho	les hu
					{ les ho	les hu
9. (lis les)	els ho	'ls ho	els hu	'ls hu	{ les ho	les hu
					{ les ho	les hu
10. (lis ho)	els ho	'ls ho	els hu	'ls hu	{ les ho	les hu
					{ les ho	les hu

El català occidental i el mallorquí té predilecció per aquestes combinacions; i les complementa pel datiu singular amb aquestes altres ben singulars:

I	II
1. la hi	le hi
2. la hi	le hi
3. los hi	los hi
4. les hi	les hi
5. la hi	le hi

El model I es troba a Uldecona, Horta de Lleyda, Tremp i Pallars. La pronúncia no distingeix gens en les combinacions 1, 2 i 5; sempre dóna una *a* clara. A Mallorca és corrent el model II, on es pronuncien igualment amb la vocal neutra tònica característica de Balears les formes 1, 2 i 5.

En el català oriental predomina un altre model que té representació a Mallorca. Podríem dir que no fa la combinació doble, sinó que posa solament el datiu i de vegades l'acusatiu. Així resulta en les combinacions amb datiu plural la forma sola *elzi*, o també *losi, lesi*, segons siguin uno o dos les formes fonamentals pel datiu plural. Amb el datiu sin-

gular totes les combinacions es tornen *li*, o es posa *los*, *les*, és a dir, l'acusatiu sol.

Indicis d'aquesta forma senzilla són el fet que a Organyà pronuncien amb *o* el *losi*, responnent a *lis-lo*, *lis-la*, etc., és a dir, si es tracta d'un datiu plural; però pronuncien amb *u* el *lus hi* equivalent a *li los*, és a dir, a acusatiu plural però amb datiu singular. Diuen, doncs: *els préssecs culliu LUS hi al nen; als pobres doneu-LOSI los rosegons*. Encara més, omplint personalment els interrogatoris, hem pogut comprovar que la pronúncia viva dona *lii*, en si *L'HI dius vindrà*: la qual suposa no una contracció de *lo + hi*, sinó un *li + hi*. Doncs, si la mateixa persona, en la mateixa combinació, pronúncia altres vegades *li*, es pot pensar que aleshores no fa una combinació doble. De la forma antiga *lo hi*, d'on se suposa venir aquesta contracció, no n'hem trobat, sinó un cas a Catí (Maestrat).

Podríem representar així aquest model:

1.	li o lo	6.	elzi	{	losi
					lesi
2.	li o la	7.	elzi	{	losi
					lesi
3.	li o els	8.	elzi	{	losi
					lesi
4.	li o les	9.	elzi	{	losi
					lesi
5.	li	10.	elzi	{	losi
					lesi

Finalment, prenent com a fonament la forma de l'acusatiu, i fent *hi* el datiu, podríem fer un últim model que explicaria algunes formes que de primer esguard sembla que surtin de to:

1.	lo hi	l'hi	6.	l'hi
2.		l'hi	7.	l'hi
3.	los hi	els hi	8.	los hi
4.	les hi	o els hi	9.	les hi
5.		l'hi	10.	(l'hi)

En 4 és notable que al Rosselló i a Girona sobretot no fan diferència entre acusatiu masculí i femení. Ja férem notar més amunt com per alguns indrets hi ha un *els* que val per acusatiu masculí i femení. Diuen, doncs: *les peres culliu-ELS HI*, igual que: *els préssecs culliu-ELS HI*. Pel rossellonès pensa En Fouché, que totes les combinacions s'han reduït a dues formes: *li*, si els dos elements són singulars, *elsi*, si un d'ells és plural, sense més distincions (21).

Altres combinacions.—No ignorem que l'argument més fort per rebutjar els datius diferenciats *elsi*, *losi*, *lesi* en el llenguatge literari es treu de les complicacions que porten i confusions que ocasionen, quan

(21) *Morphologie Historique*, p. 48, 49.

entra l'adverbial *hi* en combinació. No hi ha espai aquí per respondre amb deteniment a totes les dificultats que s'hi troben. Però creiem que de totes pot donar una satisfacció acceptable el paradigma següent de combinacions. Si alguna en resta, no deurà muntar tant com l'utilitat d'un datiu diferenciat.

1. LI NE *me'n* dóna una dotzena
li'n dóna o *n'hi* dóna *elsi'n* o *elzeni* dóna doneu-*n'elzi*, dóna-*nzi*
2. LI HI *m'hi* posa els guants (al calaix)
l'hi posa o *li hi* posa els guants *elsi hi* posa els guants
3. LI N'HI *me n'hi* posa al cistell
li n'hi posa *elsi n'hi* posa
4. ELS HI els llibres no *els hi* vull posar a l'armari

Semblants combinacions es podrien fer amb *losi*, *lesi*. *Elzi n'hi* ens els donen els interrogatoris d'Organyà, Sant Quirze de Manresa, Olot, Barcelona i Manacor. *Elzi'n* o *n'elzi* o *enzi* són corrents en els paradigmes on *elsi* es la forma fonamental. *Elseni*, *leseni* surten entre altres a Vilafranca i Sampedor. *Li hi* el dóna com a comprovat per Catalunya En Fouché (22). Nosaltres hem trobat, com acabem de dir, un *li hi* per *li ho* en la pronúncia viva. *Elsi hi* l'assegura haver-lo comprovat N'Anfos Par (23).

No ens vaga per presentar tot l'enfilall de formes que presenten a Catalunya i Mallorca les combinacions amb el partitiu *ne*. Són una curiositat interessantíssima pels estudis filològics.

Valguin per totes les mostres de Valls. Així com diuen: *dóna LI pa*, *dóna'LZI peres*, *poseu-LISI carn*, *porta-LIS sucre*, diuen també: *dóna-NI*, *dóna'NZI*, *poseu-NISI*, *porta-NIS*. És a dir, treuen la *l* i *li* posen una *n* al pronom datiu: *li*, *'lzi*, *lisi*, *lis*; *ni*, *'nzi*, o *enzi*, *nisi*, *nis*. Posem l'escriptura tal com se pronuncien, perquè en el sistema de l'Institut és difícil ortografiar aquestes formes populars. Una altra vegada insistim en la conveniència d'ortografiar les formes populars, però amb unitat de sistema transcriptiu, el mateix del llenguatge literari. I és una llàstima que en la fixació de l'actual no s'hi hagi tingut esguard.

d) Simultaneïtat de formes

Una observació farem al cap davall d'aquest seguit sec i llarg de variants de formes, perquè no sigui sens profit pràctic la molèstia de llegir-lo i d'escriure'l també; i és la simultaneïtat de dos o més models de formes en el parlar d'una mateixa regió, d'un mateix poble i fins d'una mateixa persona. De València hem presentat el model principal i les formes complementàries, que surten barrejades en un mateix interrogatori. Per fer-se'n cabal ben bé en copiarem ara uns exemples.

(Alcoi). Als xics doneu-los un duro.—Dóna-los-lo.—Mai *lis* l'han donat.—No'l *lis* vulle donar.—Vi no *lis* en dones molt a les xiques.—

(22) *Morphologie Historique*, p. 48.

(23) *Sintaxi Catalana*, p. 25.

No'n puc donar-*lis*.—No convé donar-*ne-lis*. Donant-*les* vi, es posen malaltes.

(València). Als pobres doneu-*lis* els rosegons.—Dóna-*li'ls*.—No *se'ls* donem. Si'ls *els* donem no tornaran.

(Burriana). A les xiques compra-*les* una nina.—Compra-*se-la*.—*Se la* compraran. Si *els la* comprem, callaran. Posa'ls poca carn als xics. Posa-*lins* poca. No'ls *en* pose poca.

Semblants exemples podríem copiar de Catalunya, i de Balears sobretot, on en poc espai es troben representacions de les formes de tot el domini lingüístic tret, com ja ho férem notar, de les formes *li lo, li la*, etc., i *elze'la, elze les*, etc.

Cal que s'adonin d'aquest fet, que ens ha sorprès fortament, els partidaris intransigents d'un llenguatge únic i fixat per tots els escrits, aquells sobretot que sota la paraula unitat de llenguatge confonen la generalització a tot arreu d'un mateix parlar escrit, amb l'esquematització de la llengua, fixant com a normal una sola forma per cada necessitat expressiva. Creuen que fixant un dialecte i imposant-lo a tothom tindrem un llenguatge uniformat. Però això de fixar un dialecte, tal com són tots els nostres dialectes vius, no donarà pas la simplificació de la forma única, si no es podant arbitràriament entre les moltes que cada dialecte i fins el parlar de cada persona fa servir continuament. Però, aleshores tindrem un esquema de llenguatge, no un perfeccionament de la llengua viva en la llengua literària. Què de cors estrets i intransigents en mig d'un zel veritable de la perfecció de la llengua, que produeix no distingir prou entre fixació, uniformació, unitat, unicitat i generalització del llenguatge literari! (24). Creiem amb tota sinceritat que aquesta confusió de conceptes està creant un estat crític al desenrotllament natural i harmònic del llenguatge nostre literari.

Per posar un exemple només de Catalunya, el cas més típic és el del parlar de Valls. Tres formes diferents pel datiu plural i totes tres diferenciades de l'acusatiu, alternen amistosament en la parla de la terra dels xiquets. *'lzi, lisi, lis*. Heus aquí els exemples aplegats per informació directa: *els xiquets, si LIS doneu un duro, estaran contents; compra-LISI una nina a les xiquetes; ja'LZI comprarem la nina; LIS podem comprar la nina; als pobres doneu-LISI los rosegons de pa; de carn dona'LZI poca als xiquets; posant-LISI molta, la fan malbé; donant-LIS vi, es posen malaltes*.

Si algú volia saber la regla que segueixen els de Valls en l'ús tan barrejat de tres formes per una mateixa necessitat d'expressió, no s'en pot donar d'altre que el bon gust i sentit de les orelles. *Lisi* va al començament i darrera consonant; *'lzi* darrera vocal; *lis* indiferentment, allà on millor cau. Es això una càrrega o una imperfecció? Diríem que no. Ho podria semblar a aquells que posats a escriure, i volent fer-ho d'una manera distingida, prescindeixen del sentit harmònic de la parla viva, i entren en un camp on tot ho fan artificialment, per regles apreses de memòria. Posats aquí, o troben una reglamentació fins a l'última

(24) Un anàlisi complet d'aquests conceptes pot veure's en la nostra obra "*La reconstrucció del llenguatge literari català*" 1925, nm. 49-52.

menuderia, de manera que unes taules gramaticals de doble entrada els diguin matemàticament la forma que cal emprar cada vegada, o, si això no troben, es veuen perduts i s'exclamen de la manca de fixació de la llengua i de l'indecisió de tantes formes per una mateixa cosa. L'ideal per aquesta gent, que no tenen res de productors artístics, seria un esperanto simplificat i matemàticament reglamentat del català. Per això troben tant d'èxit les fixacions en regla d'un llenguatge que en podríem dir comercial i d'oficina. Ara, els que senten en la producció literària l'alenada de l'inspiració i són bons per capir les harmonies musicals del llenguatge mateix, s'exclamen d'una simplificació massa reglamentada, que els priva de la varietat de recursos de la llengua viva i de la llibertat de combinació, segons les exigències de l'inspiració i del ritme. Als naturals de Valls, no els és cap entrebanc per parlar, la multiplicitat de tres datius a lliure ús; i si posats a escriure, ho feien seguint el sentit de la seva parla, ni pensament tindrien de queixar-se d'indecisió en el seu parlar.

En així, millor fora per la gent de pocs estudis de llengua, aprendre l'escriptura correcta del propi dialecte, perquè poguessin guiar-se tot escrivint pel sentit de la parla diària, que no pas haver d'aprendre i usar un parlar artificial, que no senten. I també hi guanyaria el llenguatge literari: perquè no caldria reduir-lo a una mena d'esperanto simplificat i matemàticament reglamentat, per amor de fer-lo de bon usar a tothom. El llenguatge literari és pel conreu més superior del pensament en la producció de caràcter general per tot el domini lingüístic; dels afers íntims, casolans i d'interès comarcal més propis són els parlars populars de cada regió (un 13-15). I en última instància, el conreu i enaltiment dels parlars populars, no és un entrebanc per la formació d'un bon llenguatge literari general, com n'hi ha que ho pensen, sinó tot el revés, és la base indispensable de la seva bona formació. Ho férem veure a bastament i ho repetírem sovint en la nostra obra (nn 88-91, 97, 98) i cal insistir-hi encara de tant en tant.

e) Model clàssic

Formes soles.—Per fer-se cabal de la situació del parlar clàssic en aquest punt, cal recordar un fet de l'italià i francès, que tocàrem en l'Il·lustració precedent (25). L'evolució romànica donà en aquestes dues llengües un datiu plural igual de l'acusatiu. *Li, gli*, per l'italià (datiu i acusatiu masculí, *le* acusatiu femení); *les*, pel francès (datiu i acusatiu masculins i femenins). Per les formes fortes en l'època primera literària comença d'estendre's un *loro, leur* derivat de *illorum*, que ja feia ofici de possessiu, i de mica en mica aquestes formes envaïren el camp del datiu feble, per fer-lo diferent de l'acusatiu. Reeixiren, finalment, en la llengua literària definitiva.

En català, l'evolució romànica havia donat pel datiu plural *los* que es reduïa a *'ls* invariablement després de vocal: *qui'ls, no'ls*, etc. Les formes de l'acusatiu masculí eren les mateixes, amb la mateixa reduc-

(25) *La Paraula Cristiana*, any II, maig, pgg. 432, 433.

ció: la forma femenina era *les*. Així trobem les coses fins a les darreries del segle XIII. Aleshores comença el conreu literari de la nostra llengua, i pel camí del provençal comença d'assajar-se un *lur* com a datiu diferenciat. N'hem trobat un cas en les *Gesta Comitum Barchinensium*, l'únic datiu plural que hi surt: la còpia del *Llibre Vert* feta després de 1345, porta *lur*, les altres més posteriors *los* (XVI, 16):

"e tolch *lur* molts castells e hac tribut d'ells."

Aquesta forma *lur* de datiu plural, En Fouché l'ha trobada tres vegades al Rosselló en els documents antics publicats per N'Alart i pertanyents al segle XIII (26).

"segons que *lur* serà vigarés" (1292-1294), p. 102.

"que'l balle lo'l *lur* dega liurar (ibid.).

"tota hora que per eyls *lur* sia request" (1925) p. 106.

La Crònica dels *Feyts del Rey En Jaume*, estampada per l'Aguiló en la Biblioteca Catalana, sobre la còpia que féu treure a Poblet l'Abat Pons de Copons l'any 1343 i avui es conserva a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, presenta com a formes ordinàries de datiu i acusatiu les tradicionals *los 'ls*. Però de tant en tant, surt un *lus* i més poques vegades un *lurs*. Les variants, que són de l'edició feta a València en 1557 i suposen un altre original, porten també *lus* i *lurs*, però no en els mateixos llocs de la còpia del Poblet. Alguna vegada *lus* fa ofici d'acusatiu (pàg. 193):

"e'l rey de Castella ha manat a sos homens que li ajuden, si mester *lus* ha".

Els *Documents per l'Història de la Cultura Catalana Mig-èval*, publicats per En Rubió, per tot el segle XIV i fins a les primeries del segle XV, ens presenten, alternant amb les formes tradicionals, *los 'ls*, les formes diferenciades *lurs* primer i més endavant *lus*.

El *Recull de Eximplis*, de la Biblioteca Catalana de l'Aguiló, estampat sobre un codi de començaments del segle XV, encara porta exemples prous de *lurs* i *lus*.

De mitjan segle XV cap endavant, no apareix més ni *lurs* ni *lus* en escrits literaris, i predomina exclusivament la forma tradicional *los 'ls*, però amb més poca regularitat de la reducció *'ls* darrera vocal. El *Tirant lo Blanch*, estampat a darreries del segle, ja no en té rastre.

Això ens fa suposar que a les darreries del segle XIII, per imitació del provençal, entrà en la nostra producció literària un *lur* amb ús de datiu, però tònic encara, que evolucionà cap a *lurs* i *lus*, cosa exclusiva del català. La sort no l'afavorí en la substitució de la forma *los 'ls* àtona, perquè no seria fàcil passar-lo a feble, sobretot si començà de pronunciar-se *llurs*. *Lus*, restant així, es confonia amb la pronúncia de *los*, fet també *lus* al segle XIV. A mitjans del segle XV van ésser deixades definitivament aquestes formes. En així el llenguatge literari

(26) *Morphologie Historique*, pàg. 37.

que en mans dels grans mestres clàssics com En Llull, Metge (27) i Eiximenis tingué un datiu diferenciat, si més no, com a complementari, per fer la distinció quan convenia; tirant ja cap a la decadència, restà sense datiu plural diferenciat, i inferior per això mateix al francès i italià literaris, i fins al mateix espanyol.

Altres combinacions.—Les combinacions més ordinàries de pronoms de datiu i acusatiu i adverbials *hi*, *ne* preses de la Crònica del Rei En Jaume, són així:

LI + LO

1.	lo li	6.	lo 'ls
2.	la li	7.	la 'ls
3.	li los o liu	8.	'ls los
4.	les li	9.	les los
5.	li ho	10.	los ho

LI + NE

li'n	los en
------	--------

LI + HI

'ls hi

f) Conclusió

Acabada la recerca, trobem que la parla viva ha subsanat les deficiències del llenguatge literari decadent, amb una riquesa ben sorprenent de solucions. En així les dites que posàrem al començament de l'Il·lustració anterior, i motivaren tot aquest estudi, tenen en la parla viva o antiga més d'una solució satisfactòria.

1. Dels nens et dic que *lis*, *elzi*, *losi*, *lus* fem menjar fort.
2. De les nenes et dic que *lis*, *elzi*, *lesi*, *lus* fem menjar fort.

(27) Tres manuscrits se conserven del *Somni* d'En Metge, un a l'Ateneu de Barcelona, el millor i més antic, un altre molt embastardit a la Biblioteca Nacional de París, i el tercer més modern i ple de corrupcions a la Universitat de Barcelona. Doncs bé, N'Anfos Par (*Sintaxi Catalana*, pág. 24), que ha tingut la paciència de fer el compte, ha trobat vint vegades la forma *lurs* pel datiu plural en el manuscrit de l'Ateneu, una sola *lus*, i moltes més *los* o *'ls*, que és la forma ordinària darrera vocal.

no creen que james *lurs* vengà (187).

ço que ara *lurs* plau ades *lurs* desplaurà (916).

estan *lurs* entorn (1069)

fuig *lurs* la sang e la força (2457)

ço que aquells *lurs* haurien lexat en *lurs* testaments (3478)

no 'ls ho pot soferir (2453) *lurs* marits *los* hauran girada la esquena e *los* hauran dita alcuna paraula despiasent (2487).

En el de la Biblioteca Nacional de París, *lurs* ja no s'hi troba ni una sola vegada, una sola, surt *lus*, i *los 'ls* són les formes corrents. El de la Universitat de Barcelona porta encara *lurs* dues vegades i una *lus*. És que la forma *lurs* al temps d'aquestes còpies anava desapareixent, o era ja cosa morta, i els copistes escrivien com aleshores parlaven fent una adaptació, més que una transcripció fidel de l'original. Per això els manuscrits no són bons testimonis sinó del parlar del temps de la còpia, i com que de manuscrits contemporanis dels mestres del classicisme s'en conserven pocs, no es tan fàcil com sembla saber quines formes ells feren servir.

3. Dels nens et dic que *els* fem menjar fort.
4. De les nenes et dic que *les* fem menjar fort.

De totes aquestes maneres és possible evitar la confusió. Als escriptors de seny i gust tocarà triar i estendre i fer prevaler les millors i més avinents al fi literari. I notem, per última vegada, que amb el doble sistema *losi, lesi*, i fins amb la forma *lis* i els complementaris *los, les* usats on no poden portar confusió, el nostre llenguatge literari, seria en aquest punt superior a totes les llengües literàries d'ara, i s'atancaria a la perfecció màxima del grec amb la distinció de gènere fins en el datiu plural. I essent les coses així, com realment ho són, no fóra una gran vergonya pels que treballem en la reconstrucció del llenguatge literari, si no sabíem aprofitar el tresor de les formes nostres, i al cap de les feines el deixàvem inferior a les altres llengües modernes sense un datiu plural diferenciat del pronom de tercera persona?

I el més trist és que hi som en camí, al pas que portem; si enlluernats per l'uniformació del llenguatge escrit, que tot d'una hem aconseguit per l'acceptació general d'un sistema ortogràfic i d'una gramàtica, i per por de trencar-la tot seguit, ens tancàvem en rodó i no permetíem als escriptors cap provatura de formes i paraules no registrades en les obres reglamentadores, ara generalment considerades com a oficials. I parlant d'intransigències, de cap de les maneres ens referim a l'autor eminent de les tals publicacions i altres obres populars, que han fet possible el fet de la uniformació de què tots n'estem joiosos. Com a persona de grans coneixements i de comprensió superior, ell és el primer de reconèixer que la seva obra ha estat una primera provatura i ben oportuna certament, quan més que coneixements pregonos de la llengua, la bona voluntat de produir en català dominava en la massa del poble i escriptors. Per això ell no té cap inconvenient, i personalment ens ho ha declarat, que qui ho pugui fer amb coneixement de causa, faci noves aportacions i provi noves formes, mentre respecti l'unitat d'ortografia, que és cosa ben diferent de l'uniformació i fixació definitiva de lèxic i gramàtica. No que l'ortografia actual no sigui encara perfectible en molts punts i no necessiti d'esmenes. Però per no posar confusions en la gent popular poc entesa en qüestions de gramàtica pràctica, les modificacions particulars s'han de deixar pel temps d'una revisió que es faci tota a l'hora i ben reglamentada, i tal que pugui passar de seguida i d'una vegada a la pràctica popular. Hi estem de plena conformitat. Per això des del començament de la nostra actuació hem adoptat l'ortografia de l'Institut, com a més general, tot i desitjant-hi molts milloraments, i la respectarem fins a l'hora de la revisió. Que perquè sigui encertada i definitiva treballem. Però que no vinguin les persones de segona i tercera mà, aquelles que no tenen coneixement d'allò que són les llengües vives i els problemes literaris, i cerquen solament per la pràctica les solucions més simplistes, que estalvien estudi

i treball; i creguts que som ja al cap d'avall de la tasca reconstructiva i tenim un llenguatge literari definitiu, mirin com a un atemptat a la unitat de la llengua i un cas d'indisciplina criticable la provatura de noves formes i l'introducció de noves paraules, baldament aquell qui les vulgui assajar les hagi raonades, com potser no ho foren algunes de les admeses en la primera reglamentació, feta com un primer assaig utilitari, i no com a cosa perfecta i definitiva. Portem només uns quants anys de producció intensa en tots els camps del llenguatge: i és un fet cert que una llengua literària ben formada en totes les terres és obra de segles, i necessita de la col·laboració i esforços de moltes persones enteses i de molts d'escriptors eminents.

J. CALVERAS, S. J.

LLIBRES & REVISTES

ELS LLIBRES

En aquesta secció es faran recensions crítiques de totes les obres que ens siguin trameses en doble exemplar.

L'EDICIÓ DE LES CRÒNIQUES CATALANES: "GESTA COMITUM BARCHINONENSIIUM".

L'aparició del volum de les *Gesta comitum Barchinonensium*, primer que ha sortit imprès de la col·lecció de les "Cròniques catalanes" que, sota la direcció de l'Institut d'Estudis Catalans, publica la FUNDACIÓ CONCEPCIÓ RABELL I CIVILS, VIDUA ROMAGUERA, representa, en el camp dels estudis de la nostra història un esdeveniment important. Aquest volum, d'esplèndida presentació tipogràfica, es extraordinàriament interessant quant als textos que dona a conèixer i molt valuós pel bell esforç d'erudició intel·ligent realitzat pels dos savis historiadors qui n'han fet la depurada i anotada edició, els Srs. Barrau-Dihigo i Massó-Torrens.

En veure aquest magnífic llibre, no podem menys de sentir joiosa emoció, plena de reconeixença i de lloança per a l'egregi patrici qui, en donar compliment a les generoses disposicions de la noble dama de la qual l'esmentada Fundació honora el nom, ha sabut, de manera tan encertada, estimular i protegir eficientment la publicació de les nostres antigues fonts històriques narratives. Vagin a ell i a tan excellent Fundació, les primeres paraules d'aquesta recensió, expressives de la felicitació entusiasta i alhora de la cordial admiració pel conjunt complex de l'obra cultural d'un mecenatge meritíssim.

La digna magnificència d'aquest volum impressiona molt agradablement. El seu format, el tipus de lletra, l'estructurada disposició de les pàgines, la qualitat i el to del paper, dona tot plegat una sensació de pulcritud, de perfecció i de bon gust exquisits. Hom fulleja el llibre i deixa reposar la vista damunt les seves planes amb veritable delectació, tot recordant aquelles acurades edicions setcentistes per l'estil de les "Memorias históricas de Barcelona" del Capmany, o entre altres més modernes, però no menys belles, les de les col·leccions històriques i diplomàtiques sortides de l'*Imprimerie Nationale* parisenca, com, per exemple, els reculls d'actes dels reis medievals francesos. A la manera de semblants models bibliogràfics, les prempses de la Casa de Caritat barcelonina ens ofereixen ara aquest exemplar de distingida i seriosa elegància.

Mereix especialment d'ésser posat de relleu el perfecte mètode científic dels editors i anotadors d'aquesta vella crònica, del text de la qual, en les diverses redaccions conegudes, ens en donen una correctíssima edició crítica, que acredita una vegada més llur sòlida preparació i llur competència rigorosa i demostra l'aprofundit estudi que han practicat respecte les diverses qüestions que una tal edició comporta. Els diferents problemes relatius a la classificació dels manuscrits, relació entre les diverses redaccions de la Crònica, època respectiva d'aquestes i valor de cada una d'elles, són exposats amb gran coneixement i precisió en els pròlegs qui precedeixen el text; dels quals, el referent a les dues redaccions llatines ha estat escrit per M. Barrau-Dihigo, i el qui tracta de la redacció cata-

lana pel Sr. Massó i Torrents. Veiem, ara, en resumit extracte, quines són llurs principals indicacions:

REDACCIÓ PRIMITIVA DEL TEXT LLATÍ.—Era, fins ara, inèdita; i sols ens havia estat conservada per un antic manuscrit (provinent del monestir de Ripoll) qui es troba avui a la Biblioteca Nacional de París, el qual va ésser escrit per diverses mans en els segles XII i XIII. La transcripció de les *Gesta* hi fou feta per set escriptors diferents, i encara posteriorment va ésser revisada i esmenada, amb distintes aportacions de correccions i notes varies que hi foren afegides en les interlinies o als marges del dit còdex.

Els vuit primers capítols (que foren consignats en l'esmentat manuscrit per tres escriptors distints) formen un bloc homogeni degut a un sol redactor, qui conceixia la *Brevis historia monasterii Rhipullensis* (acabada en 1147), havia consultat alguns documents i reportava principalment tradicions, de les que sembla, però, malhiar-se; era un contemporani de Ramon Berenguer IV, qui, més que no pas d'una relació de les gestes dels diversos comtes, es preocupa de compondre una genealogia de les dinasties comtals catalanes eixides de la casa de Barcelona-Urgell. La redacció d'aquest nucli originari de les *Gesta* ha d'estar situada aproximadament entre 1162-1184. "Molt concisos—diu M. Barrau—gairebé descarnats i, per afegidura, desproveïts de dates (no més hi figura la del saqueig de Barcelona en 985), aquests capítols I-VIII estan lluny d'ésser segurs; totes les llegendes, totes les equivocacions que s'han tirat en cara, amb justesa, a les *Gesta*, mentre no se'n tenia més que la redacció definitiva, es retroben aquí aproximadament."

L'escriptura dels capítols IX-XI, relatius als regnats d'Alfons I, Pere I (un i altre segon del mateix nom a Aragó) i Jaume I, és deguda als escriptors quart, cinquè, sisè i setè; els canvis de mà, en lloc d'ésser fortuits, representen la feina de diversos continuadors. Sobre els quatre fragments "gràficament autònoms, n'hi ha tres que tenen llur individualitat pròpia, més o menys accentuada." Són addicions successives, afegides a la composició primitiva de les *Gesta* a mesura que havien transcorregut els diversos regnats a què fan referència.

En el capítol IX, referent al regnat d'Alfons I de Catalunya, el reconté és basat sobre records personals o informacions orals recollides directament; els fets principals hi són agrupats per matèries (com en el capítol V, amb el qual aquest s'enllaça, venint a ésser-ne la continuació natural), però, entremig, algunes curtes mencions hi han estat "disseminades un xic a l'atzar, tant, que, a primera vista, l'exposició sembla confusa. Aquesta, de més, no sempre és precisa: en lloc de detalls explícits ens ofereix algun cop expressions vagues que amaguen, segons tota aparença, una documentació deficient. En fi, s'hi han comès errors", i alguna de les indicacions que conté sembla dubtosa. L'època probable de la redacció d'aquest capítol seria entre 1200-1208.

El capítol X (relatiu al regnat de Pere I de Catalunya) i el començament del XI han estat consignats en el manuscrit pels escriptors cinquè i sisè; "el primer s'atura al moment que Jaume I és confiat a la guarda dels Templers, el sisè (la intervenció del qual és gairebé nul·la) anota la fi de la regència del comte Sanç i la menor edat política de Jaume. Es obra, el conjunt d'aquests paràgrafs, d'un nou redactor qui treballava no molt abans de 1221. Aquí els fets no estan agrupats per matèries, sinó que hi són col·locats cronològicament. L'autor no s'ha fiat

dels records personals ni de les tradicions orals; ha posat també a contribució altres fonts: "en un passatge es creuen percebre vestigis d'una cançó sobre Gue-rau de Cabrera; en conjunt, s'ha de presumir que notes en forma analítica, avui perdudes, han procurat alguns punts d'apoi indispensables. D'aquí vé un mínim d'imprecisions i d'inadvertències."

El darrer fragment de la redacció primitiva de les *Gesta* (integrat pels cinc darrers paràgrafs del capítol XI), "deriva, gairebé tot, del *De rebus Hispaniae* de Roderic de Toledo (lib. VI, cap. 5)"; si bé, "del model a la seva rèplica hi ha algunes diferències; ací i allà han estat afegits nous detalls; alguns passatges de Roderic han estat amplificats o parafrasejats; indicacions envellides han sofert els canvis indispensables." La composició d'aquest darrer fragment afegit a la crònica primitiva podria ésser datat dels últims anys de Jaume I, o, tal vegada, de poc després de la mort d'aquest rei.

Fa notar M. Barrau-Dihigo com, amb tot i els canvis de redactors, el text llatí primitiu de les *Gesta* presenta, en algun sentit, una unitat remarcable; que el to d'aquesta crònica és el d'un document oficiós; i que és absolutament probable que aquesta redacció va ésser concebuda, executada i continuada a Ripoll, monestir que des de l'abat-bisbe Oliva (mort en 1046), era esdevingut un centre històric i literari de primer ordre. "En aquest medi, on hom s'interessava vivament al passat i al present de Catalunya, tot contribuïa a afavorir l'eclosió i el desenrotllament d'una crònica nacional—la més antiga que hagi parlat de la història del període comtal i de la dinastia catalano-aragonesa."

REDACCIÓ DEFINITIVA DEL TEXT LLATÍ.—Aquesta era l'única forma de les *Gesta* publicada fins ara; Baluze la va editar en l'apèndix a la *Marca Hispanica*, utilitzant un manuscrit provinent de Ripoll (avui a la Biblioteca Nacional de París). A més a més d'aquest, altres quatre manuscrits de la redacció definitiva (de la qual ens han tramès dos estats distints) remunten a un original comú (perdut) que no es trobava pas exempt de faltes. Un grup d'aquests manuscrits deriva d'un antic còdex que hi havia a l'arxiu de Ripoll (perdut també), el qual tenia en alguns fragments certes coincidències amb la *Crònica de Sant Joan de la Penya*.

Aquesta redacció, que comença amb un prefaci tret gairebé enterament del *De rebus Hispaniae* de Roderic de Toledo, es compon, després, de dues parts ben distintes: l'una (que s'atura a la mort de Jaume I) agafa el mateix període que la redacció primitiva; l'altra (que comença amb Pere II de Catalunya i s'interromp el 2 d'octubre de 1299) tracta d'esdeveniments que Desclot i Muntaner varen exposar molt més extensament.

D'aquestes dues parts, la primera, integrada pels vint-i-set primers capítols, no és més que una compilació basada sobre la redacció primitiva; però aquesta, si es troba bastant literalment transcrita al principi, ha estat en canvi completada des de la fi del capítol II i refosa des del capítol III, tot alterant en els capítols III-XVIII l'ordre de la redacció primitiva, esmicolant-ne el text i constituint amb els fragments així obtinguts capítols nous, encapçalats amb títols i ordenats per ordre cronològic, i en aquesta refundició hi ha incorporada una quantitat important de notícies tretes, més o menys directament, de diverses fonts. Així han estat introduïts al text: "1, un gran nombre de dates, sense que mai s'anomeni un comte que la data de la seva mort no sigui consignada, i essent datats tots els altres esdeveniments dins la mesura possible; 2, donades numèriques referents a

la durada de cada govern comtal; 3, indicacions d'enterraments, sobretot les relatives a personatges sepultats a Ripoll; 4, elogis fúnebres, un dels quals, el de Ramon Berenguer IV, ha d'ésser posat a part i no té parió, car emana d'un contemporani que va saber traduir en termes expressius la dolor que va sentir per la fi prematura d'aquest príncep; 5, algunes noves indicacions, les més notables de les quals es refereixen a les dedicacions successives de Ripoll, una victòria de Borrell sobre els musulmans, la vida de l'abat-bisbe Oliva, que la redacció primitiva havia oblidat, la usurpació de Berenguer Ramon II i el govern del comte Ermengol VIII." Es principalment en aquest conjunt de capítols de la redacció definitiva, on probablement el seu autor hauria aprofitat les notes interlinials i marginals que diverses mans havien anat posant en el manuscrit de la redacció primitiva (si bé M. Barrau-Dihigo, no s'acaba de decantar prou resoltament en aquest sentit); però hauria procedit amb cert discerniment, no deixant de lliurar-se alguns cops a verificacions i rectificacions.

Dintre l'altre conjunt de capítols de la primera part de la redacció definitiva, (c sia els caps. XIX-XXVII) "han pres lloc, no solament els capítols IX-XI de la redacció primitiva, sinó també: 1, a manera de pròleg un compendi de la història dels reis d'Aragó pròpiament dits, des de Ramir I fins a Ramir el Monjo inclòs (cap. XIX-XXIII); 2, abans de la notícia consagrada a Jaume I, un sumari de la història dels comtes d'Urgell des de Guerau de Cabrera fins a Ermengol X (cap. XXVI); 3, després del darrer paràgraf inspirat de la redacció precedent, i continuant la història de Jaume I que havia restat inacabada, notícies sumàries sobre la conquesta de Múrcia i la revolta de València, la mort del sobirà i les conseqüències de la partició dels seus estats (cap. XXVII, § 7-10). D'aquests tres fragments, el primer deriva directament del *De rebus Hispaniae*; el segon amalgama notícies de procedència heterogènia; el tercer, encara que menys impersonal, no és pas menys banal en la seva sequestat extrema". Allargat així, en aquest segon grup de la primera part de la redacció definitiva el text de la primitiva ha estat encara, sota altres aspectes, formalment retocat. L'arranjador, "incapaç d'elecció, no ha tingut més que un propòsit, barrejar-ho tot, el fons i la forma, àdhuc amb el risc de formar un centó."

La segona part de la redacció definitiva del text llatí de les *Gesta*, constituïda pels tres darrers capítols (XXVIII-XXX), avarca una major extensió que la primera; però, així i tot, és relativament sucinta. "Que hagués estat influenciat per la brevetat de la redacció primitiva, o que no hagués tingut ell mateix el gust del detall i de l'anècdota, ni el sentit del pintoresc, l'autor no ens ha deixat altra cosa que una pintura ràpida, de contorns molt nets, però de factura un xic seca." No obstant, aquest autor, contemporani de Pere el Gran, d'Alfons el Liberal i de Jaume II, "estava ordinàriament ben informat i havia conservat records precisos; mestre del seu vocabulari, sabia traduir el seu pensament i hauria estat capaç, segons sembla, de desenrotllar el seu reconté d'una altra manera..." D'aquests tres capítols, el més circumstanciats és el XXVIII que explica les gestes de Pere II de Catalunya; resulta veritablement el punt dominant de l'obra, ço que no té res d'estrany—segons M. Barrau-Dihigo,—donat que "Pere III d'Aragó, II de Catalunya, és segurament la figura més representativa de la Catalunya medieval." Aquest és curullat de múltiples epítets elogiosos en el decurs del dit capítol, durant el qual està sempre en el principal paper i és objecte d'una admiració fervent, que contrasta amb el to més serenament impersonal del Desclot.

Estigué inspirada en l'obra d'aquest cronista, pel que fa referència al regnat de Pere el Gran, aquesta segona part de les *Gesta*, o fou redactada independentment? Sobre aquest punt M. Barrau-Dihigo no es pronuncia actualment ni en pro ni en contra de l'originalitat d'aquesta part de la redacció definitiva de les *Gesta*. Aquesta redacció definitiva, M. Barrau-Dihigo tendeix a creure que fou en la seva totalitat obra d'un mateix i únic autor; segons ell, la laboriosa compilació constituïda pels vint-i-set primers capítols, que formen un conjunt i han sortit d'una sola mà, és estretament lligada amb el grup dels tres darrers capítols que formen la segona part de dita redacció. "Es pot imaginar—diu—sense pena que un personatge que hagués assistit als grans esdeveniments de la fi del XIII. segle, concebís la idea de remuntar vers el passat i de fer revivre, en conjunt, la història de la nació catalana."

Qui seria aquest autor? Ja que n'ignorem el nom, M. Barrau-Dihigo, tracta de fixar els trets espirituals característics de la seva personalitat. "Se'ns apareix—diu—com un erudit que coneixia bé els rars monuments de la historiografia local i havia llegit atentament el *De rebus Hispaniae*. Era, també, un home lletrat, que exposava els fets simplement i amb lucidesa, però que, quan s'esqueia, usava tot seguit expressions fortes o feia imatges, i no li costava de formular en vers un elogi o una sàtira. Era, per altra part, un home d'església: certa manera de construir que té un perfum bíblic, algunes exclamacions semblants a les que es troben a la Sagrada Escripura, alguna frase cadenciada i ritmada a la manera dels himnes, mostren una formació eclesiàstica; i aquest home d'església havia viscut a Ripoll, si es té en compte l'interès que té per aquest monestir, almenys en els primers capítols." Als diversos exemples que dona M. Barrau-Dihigo en demostració del caràcter eclesiàstic de l'autor de la redacció definitiva de les *Gesta*, podem afegir-hi, encara, les paraules del paràgraf 43 del capítol XXVIII (ratlla 4) *qui vidit testimonium perhibuit veritati*, les quals recorden les de l'Evangeli de Sant Joan, en son capítol XIX, 35. És probable també que aquest autor de la redacció definitiva fos català de naixença; el fet que és "únicament a Catalunya que, en una invocació eloqüent, desitja glòria, èxits i riquesa per tota l'eternitat", inclina, més aviat en favor d'aquesta suposició.

Respecte l'època en què degué ésser escrita la redacció definitiva de les *Gesta* (la qual per cert ens ha pervingut probablement inacabada, car no té forma de conclusió de cap mena), M. Barrau-Dihigo, després de fer remarcar que en aquesta es troba com a última de les dates que consigna la de 1299, i d'examinar les cites que conté d'alguns personatges que vivien encara en començar el segle XIV, es decanta a creure que cal situar-la entre 1303 i 1314, aproximadament.

TEXT CATALÀ.—En la seva totalitat, aquest text que es correspon amb els vint-i-set primers capítols de la redacció llatina definitiva era encara inèdit. Dels sis manuscrits que ens l'han conservat, els més antics són del segle XIV.

D'on deriva aquest text català de les *Gesta*? Quina relació té amb les dues redaccions llatines conegudes? Aquest és l'interessant problema on els dos erudits editors no apareixen plenament d'acord en llurs respectius estudis, ni han pogut trobar prou dades categòriques ni raonaments prou decididament convincts per a donar-nos-el clarament resolt. M. Barrau-Dihigo, en el seu pròleg, refuta la hipòtesi que sobre la qüestió de la gènesi de les *Gesta* havia formulat el Sr. Massó l'any 1906 en el seu preat estudi sobre *Historiografia de Catalunya*,

segons la qual el text català seria traducció d'un text llatí de Ripoll que abraçaria, a més dels comtes, el primer comte-rei a tot tirar; a Ripoll hauria estat costum d'afegir-hi la gesta de cada nou rei (i així la crònica seria deguda a la mà de diferents monjos d'aquell monestir); la traducció i la redacció del text català relatiu a la gesta de Jaume I s'hauria fet en el terç quart del segle XIII; i aquesta crònica catalana seria la que el monjo de Ripoll, present a la invasió de Felip l'Ardit, tornà al llatí, completant-la fins a poc més de la mort d'Alfons el Liberal i tancant-la en 1299. Així el text català hauria servit d'intermediari entre les dues redaccions llatines. Però, M. Barrau-Dihigo addueix en contra d'aquesta conjectura arguments tan importants, que el seu mateix autor es veu obligat a reconèixer que la redacció definitiva del text llatí no deu ésser, en la part que té connexió amb el text català, una traducció d'aquest; el qual per altra part, si bé—segons Barrau—deriva d'un text llatí, no seria així el de cap de les redaccions i manuscrits conservats del text llatí. Llavors una nova suposició proposada pel Sr. Massó, resulta versemblant: "Existiria potser—diu ell—una redacció llatina intermitja entre la primitiva i la definitiva, acabant, també, al mateix punt que el redactor de la primitiva, contenint els noms i les dates i les formes concises tal com apareixen ara en el text català? Si això fos possible, el text català procediria directament d'aquesta redacció llatina intermitja." Però, per altra part, el Sr. Massó s'inclina també a creure en la possibilitat que hagués existit una altra crònica catalana avui perduda que correspongués als tres últims capítols de la redacció definitiva de les *Gesta*, els quals haurien estat una versió llatina d'aquella. Així podrien explicar-se, segons ell, les frases, noms i termes determinatius de càrrecs que es transparenten en forma catalana en la redacció definitiva del text llatí de les *Gesta*. Tot plegat, aquest problema resulta encara insuficientment esclarit; i respecte d'ell "caldrà esperar que un estat ulterior de coneixements, o sobretot l'aparició de nous textos, permeti fonamentar sobre terra ferma". Les distintes solucions proposades conjecturalment pels Srs. Barrau-Dihigo i Massó, no poden tenir més que un caràcter provisorori.

L'edició dels dos textos llatins avui coneguts de les *Gesta*, ha anat a càrrec de M. Barrau-Dihigo; la del text català ha estat feta pel Sr. Massó i Torrents. Una i altra van acompanyades, no sols de les principals variants no adoptades per al text, indicades al peu, sinó també d'erudites notes i comentaris històrics, que sols és de doldre que no hi siguin en major abundància. Bons fac-símils dels manuscrits típics, precedeixen en l'edició dels textos. A la fi del volum un índex minuciós de noms propis el completa. La tasca de l'illustre bibliotecari de la Sorbona i del distingit membre de l'Institut d'Estudis Catalans haurà resultat utilíssima per facilitar el coneixement de les *Gesta*. Congratulem-nos que aquest vell i important monument de la nostra historiografia hagi arribat a ésser posat, per mans tan expertes, en condicions d'ésser llegit i consultat per tots aquells qui de la història catalana són devots.

F. VALLS TABERNER

DULCIS AMICITIA, per Mossèn Jaume Collell, vol. XX de la "Biblioteca d'Autors Vigatans", Vich, 1926.

Si la "Biblioteca d'autors vigatans" no gaudís ja d'aquella justa fama que es mereixen les obres d'altura, res de tan abellidor no ens fóra avui com el seu elo-

gi fervorós bo i fent-ne una exposició extensa, amb motiu de la publicació del seu volum XX. Tanmateix una vintena de volums representen alguna cosa, assenyalen un fogar de cultura com difícilment en altres bandes podríem trobar. En efecte ¿qui no coneix el fogar de cultura que és la vigatana terra, d'on han eixit els caps-de-brot de la nostra renaixença?

Mossèn Cinto Verdaguier, Mossèn Jaume Collell, Martí Genís i Aguilar, Lluís B. Nadal, Antoni Griera, Francesc Rierola i Masferrer, Espadaler, Mossèn Guadiol, Antònia Bardolet, Felip Graugés, Ramon Casadevall, Antoni d'Espona i de Nuix: heus aquí els noms que constitueixen els titulars dels vint llibres fins ara apareguts de la "Biblioteca d'autors vigatans". Ens sembla que amb la sola relació d'aquests noms n'hi ha prou per fer-se càrrec, tot seguit, de la importància d'aquesta biblioteca. Dins les obres d'aquests autors es troben pàgines models. Ens apar "definitiu", per exemple: *la hibernada*, capítol de "Memòries d'un noy de Vich" de Mossèn Collell, precisament. Ens apar assolint categoria de gran contista En Martí Genís Aguilar en *la nit de Nadal i la flor de la mitja nit*, per exemple: de la segona sèrie de "Narracions casolanes". Així com ens apar un llibre de grandíssim interès, amb pàgines, a estones, tallades en un clàssic marmori, el "Dietari" de Francesc Rierola i Masferrer, un escriptor dels de tremp que pugui tenir Catalunya. Citem això mig a l'atzar; una mostra de les coses que ens han colpit de la lectura dels volums de la biblioteca vigatana.

No dubtem a dir que un lloc cabdal dins la mateixa biblioteca, i un lloc assenyalat dins la bibliografia catalana, ocupa el darrer llibre dels "autors vigatans", l'auri "Dulcis Amicitia" de Mossèn Collell, el cinquè que dona a la biblioteca; són els altres quatre: "Redall", "Memòries d'un noy de Vich", "Del meu fadrinatge" i les "Floretes de Sant Francesc", posades en català.

"Dulcis Amicitia", oh, nom que ja val per tot un llibre, és l'aplega de lletres adreçades per Torras i Bages (podem ometre, oi?, qualificatius) al canonge Collell, el qual les prologa i les glossa, quan és cas. Dir que es tracta de correspondència de Torras i Bages ja és dir tot, és anunciar un llibre d'un pes específic jense reserves. De bona gana començaríem ara—la temptació n'és forta—a seguir a comentar lletra per lletra (cap no n'hi ha de banal). Es un volum que podria donar matèria per molts volums. A manca de poder fer el que tant ens plauria, i perquè millor, segurament, cadascú en treurà les seves conseqüències, en farà les seves aplicacions, li suggerirà els seus comentaris, recomanem a tothom de la manera més càlida la lectura del llibre. Lectura massissa, densa, edificant, estimuladora, lectura apassionant.

Després d'això, després de la vàlua "objectiva" que cada full, cada peça té en si mateixa, hi ha, encara, els senyals d'un procés seguint una trajectòria cada cop més, podríem-ne dir, ampla i sonora: és la personalitat descabdellant-se cada cop més fermament, més apregonadament. La melodia inicial pren, a mesura que discorre, les proporcions d'una simfonia, amb els registres més greus i amb els més dolços i subtils.

Llegiu "Dulcis Amicitia", llegiu la novel·la d'un home de Déu. On, arreu arreu, el protagonista us parla amb coses com, per exemple:

"Crec que no es convenient que't donguis totalment a la vida pràctica; deixa algun espai a l'estudi, al tracte dels llibres, ten paciència, pensa que la vida no es una poesia lírica, sinó un drama, potser encara més aviat una epopeia, qual desen-

llaç y terminació no es veu amb els ulls de la carn, sinó de la fé." (Data: Barcelona, 28 novembre 1877.)

O això:

"Comprenc molt be el que'm dius de que no et sobra temps per passar-lo en algun recó d'església y gastar-lo en soliloquis místich-poètics; però aixís com l'exercici corporal torna la carn sòlida y la naturalesa límpia d'humors, crec qu'el treball corregeix molts defectes que la vida exclusivament teòrica té tendència a desarrotllar." (Data: Barcelona, 31 març 1878.)

O això:

"Tinc la convicció de que Sant Tomàs ha de salvar la societat; no es veu ningú més fora d'ell." (Data: Barcelona, 12 gener 1883.)

Tallem en sec. Si no, temem que de cites, soles, ompliríem mantes pàgines.

Fem gràcies, *ab imo pectore* (del més fons del pit, segons frase familiar en Virgili), a l'il·lustre canonge Collell que ens permet d'assaborir aquesta fruita, tan "dolça". I tan ben presentada per la mà destra del "poeta, predicador i agitador príncep", com el mateix Torras i Bages anomena En Collell, en la dedicatòria al pros vigatà d'un exemplar de "La Tradició Catalana" acabada de sortir pel mes de maig de l'any 1892.

I si la "Biblioteca d'autors vigatans" prou títols ja tenia que la feien albiradora, la seva categoria resta més segura encara en l'amonjoament de la bibliografia nostrada.

ANALECTA SACRA TARRACONENSIA. — *Anuari de la Biblioteca Balmes*, 1926, Vol. II. - Barcelona.

La impressió que fa la lectura d'aquest volum extens i densíssim és realment encoratjadora per als qui somniem en una cultura religiosa superior en la nostra terra. El solc obert pel volum I d'aquests *Analecta* és eixamplat i aprofundit per aquest segon, el qual dóna ja a la sàvia publicació, prestigi de cosa arrelada i definitiva.

Enguany té caràcter monogràfic. El Concili de Nicea, el setzè centenari del qual fou celebrat l'any passat, hi és estudiat en les seves preparacions doctrinals i històriques, en les seves decisions dogmàtiques i disciplinars, en les seves connexions i resultàncies. Es un contribut a l'estudi d'aquell gran esdeveniment històric que no creiem que hagi tingut igual en tot l'orbe catòlic. Així ho diu el Dr. Gomà en la seva bella i massissa Introducció: "El volum és un monument científic que no tindrà parió en la literatura commemorativa del gran Concili".

Impossibilitats de fer un resum de cadascun dels vintiquatre treballs que conté el volum, ço que ompliria gran nombre de planes, i molt més de fer una crítica, que, altrament, no seria pròpia d'aquest lloc, volem remarcar només la transcendència que té per a la nostra cultura religiosa el fet que les principals mentalitats de la nostra clerecia, capitulars, escriptors, professors de Seminari, investigadors isolats, s'ajuntin cada any en la bella germania d'unes pàgines doctes, on vagin adquirint esperit de col·laboració, comunicació de coneixements, de fonts i de mètodes, elaboració d'un estil de treball ben nostre, depuració de la llengua sàvia (que certament en aquest volum segon trobem gairebé perfecta i molt millorada respecte del primer) i aquella solidaritat cordial i intel·lectual que ha d'ésser base

indispensable per a d'altres grans empreses d'aquest ordre. Per exemple: No ha pensat encara ningú en la necessitat d'anar preparant l'ambient i els homes per a la fundació d'una Universitat Catòlica a Barcelona? Som una excepció en el món, una excepció vergonyosa. Obres com l'*Analecta Sacra Tarraconensis* són indicadíssimes per començar a assenyalar l'orientació i fressar el camí.

El lector es farà càrrec de la importància de la publicació que comentem pel següent índex:

Isidre Gomà. La nostra commemoració de Nicea (Introducció).

Precedents del Concili de Nicea

Josep Vives. L'Església en començar el segle IV.

Andreu Pont. L'Imperi Romà i el Cristianisme.

Jules Lebreton, S. J. La théologie de la Trinité chez Saint Irénée.

Climent Villegas. Arrius i la seva heretgia.

Miquel Vilatimó. La filosofia en el Concili de Nicea.

Estudis sobre el Concili de Nicea

Karl Bihlmeyer. El primer Concili general celebrat a Nicea en 325 i la seva significació. En la celebració del seu setzè centenari. (En alemany).

Alexis Mallon, S. J. Le Concile de Nicée dans la littérature copte.

Ramon Martí. El Concili de Nicea: la seva celebració i els seus canons.

Francesc Sagarra, S. J. Intervenció del Papa al Concili de Nicea.

Josep M. Bover, S. J. San Atanasio en el Concilio de Nicea.

Segimon Cunill. Osius bisbe de Còrdova.

Alfons M.ª Ribó. El dogma de la divinitat de Jesucrist.

Josep M. Dalmau, S. J. Les fórmules dogmàtiques a Nicea.

Albert Vaccari, S. J. La Sacra Scrittura al Concilio di Nicea.

Joan Rovira, S. J. Dominus condidit me initium viarum suarum in opera sua. (Prov. 8, 22) (Història de la interpretació d'aquest text en el Concili de Nicea).

Bartomeu Pascual. Una demostración de la divinidad de Cristo en la fiesta de los Tabernáculos (Joan, VII-IX, 34).

Pere Pous. Una nota bíblica de Sant Jeroni referent al Concili de Nicea.

Joan B. Manyà. De ratione admirationis in Christo.

Cebrià Montserrat. De Symbolis in romana liturgia adhibitis.

Estudis històrics entorn del Concili de Nicea

Josep Vives. Damasus i Filocalus.

Sanç Capdevila. Un Concili provincial de Tarragona desconegut.

Joan B. Altisent. Pontifical de Roda (S. XI).

Josep Rius. El Concili de Nicea en la província eclesiàstica Tarraconense.

Crònica de la Biblioteca Balmes.

A la meritíssima Institució i a tots els seus col·laboradors, la més fervorosa enhorabona de la nostra modesta publicació.—C.

IMPROMPTUS I QUADRETS, pel M. I. Dr. Francesc de B. Salesas, canon-ge magistral de la Seu de Lleyda.

Sabiem que aquest amic nostre, a més d'un notable orador sagrat, era un escriptor distingidíssim. Es un record nostre d'adolescència el d'un volumet de poe-

sies seves en llatí, català i castellà. Ara ha tingut el bon pensament de recollir en un llibre articles seus publicats al "Correo de Lérida".

Hi ha gran varietat de temes en aquestes poques pàgines: impressions de ciutat, de viatge, semblances de persones (magnífica la de Bisbe Grau), descripcions de paisatges i de tradicions populars, impressions religioses, etc.

És un llibret que fa alegria perquè demostra el camí ja gairebé immesurable que ha fet en menys de vint anys la nostra llengua. En aquell temps, un senyor canonge magistral hauria escrit en castellà o en català ruinós. Ara tenim un llibret escrit en català literari, ric, precís, correcte (malgrat alguns llurs referents a possessor singular, i alguns *duenyos* que l'autor corregirà fàcilment), fruit d'una assídua lectura i d'un treball de reeducació lingüística i literària que és tant més d'agrair com menys són els de la seva generació que han volgut fer-lo.

És un llibre bonic i saborós per la seva honradesa, l'objectivitat de la visió i l'escalfor de paraula. Té dos quadrets que són dues joies: *Els Fanalets de Sant Jaume* i *Tamarit*. Potser un xic de retoricisme en l'estil i de casolanisme en l'humor el desaparecen.

Esperem del senyor Magistral de Lleida nous fruits.—C.

LA RONDALLA CATALANA

Han sortit ja una dotzena de contes de la col·lecció "La Rondalla Catalana". Són rondalles per infants, contades amb l'estil propi d'aquest gènere i editades amb cura. Cada una té un parell d'il·lustracions que la fa més atractiva pels petits lectors. Totes aquestes condicions i el preu mòdic de 10 cts. que costa cada número, donaran èxit segurament a la petita col·lecció infantil. Han sortit *Els tres dons*, *La Reina Ratolina*, *El censalet*, etc.—J. M. C.

COL·LECCIÓ SANT JORDI, Editorial Barcino, Barcelona, 1926.

L'Editorial Barcino ha inaugurat aquesta novella col·lecció, en volumets bonics, i ha donat ja dos títols: *Sant Jordi, Patró de Catalunya*, per Ramon d'Alós-Moner i *La cortesia cristiana*, selecció de Josep M.ª Capdevila. En altra ocasió hom parlarà més concretament de cadascun d'aquests llibrets en particular, avui ens limitem a donar compte de la realització de la nova biblioteca, la qual salutem amb tot l'afecte.—L.

LES HORES LLIURES, per J. Freixas Freixas, Editorial Políglota, Barcelona, 1926.

J. Freixas i Freixas, una de les glòries més excelses de la nostra ciència mèdica, és alhora un escriptor de vàlua, per al qual el joc de la literatura no és rampell, o una excrescència de desvavat—tot i el títol que tan modestament dona a la seva darrera producció—, sinó que li és una vocació sentida d'ençà de la seva joventut, que és quan el veiem ja formar en els rengles pairals.

El cas de J. Freixas i Freixas ens fa pensar en l'àuria tradició d'aquells països on tota tècnica i tota ciència és rica d'"humanitats", no té l'eixerreïment del particularisme que es limita a la seva "especialitat" i desconeix la resta del món, el conjunt del món, teixit complex de formes i problemes "humans". Freixas és, per

la seva ventura i per la ventura nostra, d'aquells—massa pocs, encara, avui, entre nosaltres—quí sap descarregar la cella adusta de l'estudi amb una lleugera i gràciosa facècia literària, amb l'aleteig d'uns versos.

"Les hores lliures" (narracions), formen un llibre de lectura amena i clara, amarat tot ell d'una esponja de sentiments que inspiren enlairats ideals. Conté pàgines, arreu, i ens ofereix passatges que fan batre el cor, que fan clucar els ulls i pensar, pensar.—L.

CONTES A L'ALHOLI, per Louis Rouquier, Llibreria Occitània, Passatge Verdeau, 6, Paris, 1926.

Fa de mal dir ni de precisar, gairebé sempre, el punt on s'inicia el primer pas d'un retrobament. Després d'anys, ve la meravella de presenciar com d'aquell tímid balbuceig és vingut un gran cor de veus. Es el cas de la renaixença occitana, del bellugueig que hom nota a diferents bandes del "midi" de França. Prendrà, aquest bellugueig, un moviment fort i ritmat, amb el temps? No dubtem a respondre en sentit afirmatiu.

Tenim davant els ulls el llibre de Louis Rouquier, el qual ens dona un seguit de proses pintoresques i rústegues que tenen un encís de terra fresca i una cosa simpàtica de joventut que enamora. Heus aquí un bell llibre—un entre la munió ja—que representa quelcom més que una pura realització literària, escrit com és en llengua "del poble", en idioma que encara sovint s'ha de sentir anomenar "patois", com són anomenades "dialectes" altres llengües.

Ah! i Louis Rouquier no és pas un "somia-truites", ni un obscur insolent, ans té la seva representació social: és batlle (de Levallois Perret) i Conseller General del Sena.

El llibre "Contes à l'alholi", ultra les seves 120 pàgines de text, duu un vocabulari lleuguadocià-francès de més de 2.000 mots, per a la millor intel·ligència del contingut.—L.

ANTONI GAUDÍ (*la seva vida : les seves obres : la seva mort*), Editorial Poliglota, Barcelona, 1926.

Amb una absència de pretensions que ens en fa més car el gest, l'Editorial Poliglota presenta aquest recull d'escrits interessantíssims com una simple realització a indicacions d'altri. Tantseval, la publicació és un encert i és un gest que hem d'estimar en el que val, que és molt, per la multitud de matisos i aspectes, per la integralitat que ens dona de la fisonomia de l'home eminent, glòria sublim d'un poble.

Perquè En Gaudí no era solament un arquitecte, que era tot un home, un esperit polimorf, però no sols polimorf sinó polièdric, al voltant d'ell s'han pogut escriure tantes belles coses. La gràcia del llibre, en conjunt, és que no tira en cap sentit determinat, que podria limitar el seu interès a un sector tal o tal de persones, sinó que presenta l'avantatge d'un verger on la flor és tan exquisida com abundant i vària.

Gosàriem assegurar que qui en tastarà la lectura, ja no podrà deixar el llibre fins a tant que l'haurà llegit i tornat a llegir sencer. Es una miscel·lània, diguem un pomell on cada escriptor ha dut el millor esqueix del seu jardí, la millor part de

la seva ànima. I ara veiem perfectament que hauria estat un greu que tants d'escrits apareguts al volt de la mort del geni de la Sagrada Família haguessin romàs dispersos.

Ens semblen singularment interessants les il·lustracions que hi han estat afegides.—L.

CAMÍ. Lleus comentaris a textos sagrats, pel Marquès de Balanzó. Barcelona. Impremta Altés, Angels, 22 i 24. 1926. Un vol. (18 x 13 cm.) de XVI-218 pàg.

L'il·lustre autor d'aquest "petit eucologi del poble"—així l'anomena el no menys il·lustre prologador, P. Miguel d'Esplugues—ha sabut expressar, planerament i lleugera, tota una sèrie d'elevacions íntimes, cordials, efusives, fortament suggerides al seu esperit, amarat de fe primitiva, per la lectura intensament viscuda de textos evangèlics i apostòlics, emprats a la sagrada litúrgia dominical. El fet, verament edificant, d'un laic assaborint la llet pura de la Paraula de Déu, viva i eficaç, al bell mig d'una societat enfitada, morbosament afectada d'inetència espiritual, que troba insípida la divina literatura dels Llibres Sants, és un cas simptomàtic d'una pròxima i esperançadora reversió a les clares aigües de l'Evangeli, que, lentament, però decididament, s'està operant d'uns quants anys ençà en el nostre poble fidel, assenyaladament entre mig d'una escollida porció de laics anhelosos d'una més sòlida cultura cristiana; a la qual porció pertany el pròcer barceloní, autor d'aquesta obra. El seu exemple, digne d'emulació per part de molts altres laics, com ell dotats de vocació i evidents aptituds per al conreu de les lletres, hauria de persuadir-los, d'una vegada, de voler penetrar sense vacil·lacions (però, també, sense vehemències ni regust de diletantisme protestant), dins les inefables augustes profunditats del Text inspirat, per tal de cercar-hi aquella Llum Divina que, com deia el Dr. Torras, "aclareix les obscuritats de la vida".

A. R. M., *Prev.*

A REMARCAR.—Els dos volums mesaders de les Obres completes de Balma són el XXX i XXXI, vuitè i novè respectivament dels Escrits polítics, i contenen la campanya internacional i el desenllaç del cèlebre afer del projectat matrimoni de la reina Isabel II amb el Comte de Montemolín. El seu interès de document històric palpitant fa que es llegeixin d'una estricada i amb atenció creixent.

LES REVISTES

Les reproduccions i reduccions d'articles d'altri fetes en aquesta secció tenen només caràcter documental; la inserció d'elles no implica, doncs, conformitat plena amb llur contingut.

LA VIDA I LA RELIGIÓ DE SHAKESPEARE. *Léonce de Grandmaison*, a "Études" del 20 de juny.

La vida de Shakespeare, com a dramaturg, pot dividir-se en dos períodes: el primer s'estén de 1590 fins a les darreries de segle; l'altre, de 1599 a la mort del poeta.

El canonge Looten, en el seu llibre "Shakespeare i la Religió", ha ben demostrat que l'obra del primer període no és oposada, en principi, ni a la doctrina, ni a la moral cristianes. Les seves grans peces històriques, sobretot, suggereixen una filosofia qui respon netament a una concepció sana i noble de la vida.

Shakespeare fou educat en un ambient penetrat de catolicisme. La seva mare, Mary Arden, era catòlica, i quatre parents seus donaren la vida per la fe, vivint encara ell. Per la banda del pare, una tia del poeta, qui encara vivia quan aquest tenia catorze anys, era religiosa d'una comunitat més tard dissolta. El primer i principal professor seu fou Simon Hunt, catòlic fervent i després sacerdot i jesuïta. L'estudi del primer teatre shakespeareà confirma aquesta impressió de catolicisme. Fora qualche al·lusió fugissera, deguda gairebé inevitablement, a les passions del temps, aquest teatre no conté cap atac contra la Religió Catòlica. Però això és dir poc: Shakespeare coneix molt bé els ritus, les creences, les persones de l'Església, i en parla amb una competència, amb una deferència que els millors crítics han reconegut. El fet és més freqüent si es té en compte el frenesí anticatòlic de tots els dramaturgs contemporanis de Shakespeare, fora aquest, i que, per altra banda, els puritans són molt maltractats en les comèdies shakespeareanes.

En el segon període, la filosofia del poeta entra en una novella fase, qui sense contradir el primer, el modifica profundament. Shakespeare, al temps de les seves més grans obres, si bé no ha atacat baixament l'Església Catòlica, o blasfemat de Déu, com tots els seus confreres, però resta en suspens sobre la concepció cristiana de la vida i del món. No la nega, però tampoc no l'adopta. Per tot té el pro i la contra, la tesi providencial i l'antitesi fatalista i anàrquica. Jesucrist, nomenat sovint, és, però, absent de l'obra del dramaturg. Religiosament, Shakespeare es troba sol. En resum, ell resta en peu, però la seva fe vacilla.

Però, Shakespeare morí catòlic? Ricard Davier, ardiaca de Saperton, qui participà en els treballs de Burnet sobre la Reforma, a unes notes de Guillem Fuman sobre Shakespeare, en el volum dedicat a la poesia anglesa entre una col·lecció de més de vint-i-cinc volums de documents i correspondències recollits per aquell, que es troben a la Biblioteca del Col·legi del Corpus Christi, d'Oxford, afegí aquestes paraules: "Ell (Shakespeare) ha mort papista". Davies, ministre zelós de l'Església anglicana i enemic acèrrim del Papat, fou tingut com un dels millors protagonistes de la doctrina episcopaliana. Doncs si ell consigna el fet que Shakespeare ha mort catòlic, és que això li ha semblat indiscutible, i no pas que ell ho hagi volgut creure així.

Si un hom s'adona que una bella part dels amics del poeta eren catòlics, i si observa que la tendència de les darreres peces de Shakespeare és netament tradicionalista i tota la seva obra oposada al puritanisme, hom no rebutjarà com inversemblant la notació de l'ardiacà anglicà. Looten, en l'obra citada, tot i refusant de fer massa cas d'aquest testimoniatge, admet, però, que l'autor de l'"Hamlet", lligat de cor i d'esperit a l'Església Catòlica durant la primera part de la seva carrera teatral, i massa sensible en la segona a la mossegada del dubte, s'és refet al cap d'avall de la seva vida, i ha retut abans de morir un darrer homenatge, incomplet, però sincer, a la fe de la seva juvenesa. En l'estat present de la qüestió, és impossible d'anar més endavant. L'hipòtesi d'un catolicisme afeblit, endormiscat, seguit d'un desvetllament i d'un retorn desitjat, si no consumat per actes exteriors, a una fe jamai retractada, tot ben sospesat, és potser la més versemblant.

LA NOVEL·LA CATÒLICA, comentari al que en diu Émile Baumann, per Jean Morienvall, a "La Vie Catholique", de París, 15 maig, 1926, pp. 5-6.

Entre les qüestions literàries diversament agitada a França, figura la novel·la i la "novel·la catòlica mereix especial atenció de part de certs tractadistes. El tema és espinos, plé de dificultats (cal, diem nosaltres, no confondre la novel·la catòlica amb l'anomenada novel·la "blanca"). L'A. glossa els conceptes vertits per Émile Baumann a *Lettres*, el qual diu que el novel·lista catòlic deu ésser ensems un realista i un sobrenaturalista. Diu "realista", subratlla l'A., no pas naturalista. "El naturalisme rebaixa l'home fins a l'animal. La realitat no és solament material, és evidentment altre tant espiritual. Realisme i sobrenaturalisme no fan més que u."

Entre les obres modernes, n'hi ha que són nades amb un ritme catòlic i que no es comprendrien sense un autor catòlic que les hagués escrites. Autors d'aquests són, p. e., Bourget, René Bazin, Henry Bordeaux, François Mauriac, Louis Bertrand, Louis Veuillot (l'A. assenyala l'absència del darrer en l'estudi de Baumann).

Vers l'acabament, l'A. reproduceix d'Émile Baumann els següents judicis: "Les possibilitats de la novel·la catòlica són immenses; les seves dificultats les igualen. Que no desanimin els joves escriptors. Que expressin, en llur amplitud, el misteri *joiós* com el misteri dolorós de la vida interior."

DON JOAN ALCOVER, a "Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana", Palma de Mallorca, febrer-març de 1926, pp. 17-20, per Joan Pons i Marquès.

Amb notable i exemplar expressió sintètica fa l'A. un estudi de l'ègrega personalitat del gran mallorquí, en la sàvia publicació especialment dedicada a enaltir la memòria de l'inoblidable mestre. Heus en ací dos paràgrafs singularment afortunats:

"La seva paraula és, efectivament, d'una gran densitat de pensament. Son vers diu sempre coses, i no bé o malament, sinó que diu bé coses belles. Per la manera com ell els feia, els versos, que no els escrivia fins que els tenia tots construïts, cisellats d'un a un en la memòria, Don Joan no parlava sinó quan tenia qualche cosa a dir i el vers, que era el seu llenguatge natural ("Car la prose est d'argile et le vers d'airain", digué Victor Hugo), si diu sempre coses és amb el to magistral de qui és clàssic per naturalesa, si ésser clàssic vol dir l'art de fondre el fons i la forma en una harmonia inefable. Haurà de fer-se un dia l'estudi definitiu del vers del nostre poeta i de les magnífiques escalacions assolides per En Costa i ell, veritables Dii Majores de l'escola mallorquina, de la qual vint-i-tres anys enrera, en retreia ja Ors per exemplar la preocupació formal, l'ideal de dignificació de la forma. En En Costa, la forma poètica que arribà al límit imaginable de possibilitats en les Horacianes, diria que és assolida per procediments de fusa els més delicats, així com la cera perduda dels estatuaris. Les estrofes de N'Alcover, són sempre escairades, cisellades a cops d'escàrpara i martell en l'entranya viva del marbre.

"Clàssic per essència, repeteixo, sense que li manqui aquell viu calor d'humanitat patrimoni indefectible de l'alta categoria, l'estil de Don Joan segueix la directriu dels grans mestres que foren. El seu llenguatge és també el del clàssic:

usa sempre el mot just, que com no parla mai per cap cenacle, és el mot simple, senzill, el mot que usa tothom. Té, condició de clàssic encara, el do de dir coses extraordinàries amb mots ordinaris. La llengua cobra en el seu vers un color i una vida insospitada. Car ell no parlava sinó inspirat, i la inspiració és el Tabor de la llengua. Aquesta és, efectivament, transfigurada en boca dels veritables poetes, on els mots són abrandats per aquella roentor, aquella *frenesia* que reclamava Leopardi per decidir-se a escriure. Per això en totes les paraules, fins en les més humils, usades pel poeta, hi ha com vol Joubert, una certa llum, car els mots s'il·luminen quan el dit del poeta hi fa passar el seu sofre màgic."

UN NOU SOCIALISME A SUECIA, per *Ivan Oljelund*, a "Revue Bleue", París; núm. 10, pp. 293 a 295 (15 maig 1926).

Un interessant article resumint l'estat d'evolució en què es troba el socialisme suec, deduit de la posició doctrinària-pràctica que observa el jovent socialista de l'esmentada nació, del qual sobretot s'ocupa l'A. Diu que vist el que 'era quinze anys enrera i el que és en l'actualitat el socialisme a Suècia, hom s'adonà tot seguit de l'evolució que en mants punts de vista ha sofert. Fins a la vigília de la guerra gran "haviem viscut—diu—en un món clos, hipnotitzat per les idees extremistes de dreta i esquerra". El socialisme surt de la seva etapa d'"anti", per presentar-se amb caràcters més "constructius". Fa uns deu anys que es fundà la novella federació del jovent social-demòcrata qui emprengué de seguida de combatre amb vigor la superstició revolucionària. Traduí a la lletra:

"Aquest nou tipus de jovent es distingeix, si hom es fixa en els col·laboradors actius de la revista mensual: *Llibertat* i en els agitadors del moviment, per un sentit notori de la realitat. Potser exagera, potser podria hom reprotxar-li de reduir la realitat, àdhuc l'espíritual, a l'oportunitat pràctica, a la substància política. Aquesta exageració no serà sinó una cosa passatgera. La cosa que aquest jovent realitzarà, és la liquidació del romanticisme revolucionari i del somni qui-liàstic. Ha descartat d'una manera resolta tot projecte de trabucament pertocant a la societat sueca. Mai no ha sacrificat a l'evangeli bord que predicava encara Strindberg en 1910-1911 en el *Social Demokrat* (què hauria pogut esperar hom aleshores del jovent socialista!). Ha tingut la gràcia de néixer a la reflexió en un temps mig asfixiat pels fums de cuines revolucionàries fallides. Més sortosament encara per ella que per la societat, no ha hagut de prendre la paella pel mànec. El sol fet de situar-se enraonadament davant la realitat ha endegat la resta. I d'antuvi una orientació positiva i més objectiva de les idees i dels fets. Hom considera la societat com un organisme històric vivent, no com una peça de museu; hom descobreix la pàtria, i hom gosa francament dir-la seva; hom és internacionalista, i hom fa visites als companys d'Holanda, d'Alemanya i de França; però hom sent la satisfacció, no sens urc, d'ésser Suec. La tardor passada, al Congrés de la federació, un delegat de l'alt Norrland va presentar una moció antimilitarista segons la vella fórmula, declarant que els obrers no tenen pàtria; una enorme majoria va respondre que sí, que els obrers tenen pàtria."

CATALUNYA-CIUTAT, enquesta iniciada per la *Revista de Catalunya*.

Aquesta excellent revista inicià en un dels seus darrers números una enquesta sobre el procés per a la formació de la Catalunya-Ciutat, tema que adesiara, a

diverses repeses, ha merescut l'atenció dels qui es preocupen de la formació harmònica del nostre poble, per a la qual cerquen d'establir un ritme integral, vers un superior perfeccionament cívic, de forma que Catalunya, tota ella, el seu conjunt assoleixi un sentit de ciutat, en quant ciutat vol dir categoria espiritual més que no pas l'aspecte material d'un nucli urbà de certes proporcions.

A l'enquesta de la *Revista de Catalunya*, amb singular favor rebuda, han respost mants escriptors de diferents indrets assenyalats. En llurs disquisicions o respostes s'observa el mateix punt central: el fet de Barcelona, la seva capitalitat, la seva possible influència, els seus contactes.

Però a l'esperit de l'enquesta s'han associat també les revistes. Una d'aquestes, ben notable, i és *Ciutat*, de Manresa, exposa en el seu editorial darrer (Número 3 d'abril de 1926) les condicions del "solitari", apunta unes observacions al concepte en fons de "solitari", denominació amb la qual falsament, a judici de la revista, es confon tot aquell qui no viu d'una manera constant i directa enllaçat amb els nuclis vidents de cultura: lletres, arts, ciències. No és solitari, segons l'editorial de *Ciutat*, aquell qui, tot i viure distanciat d'aquests nuclis, és atent al curs de les coses de l'esperit, i té bon compte a renovar-se seguint uns mots que retreu d'En Ruyra: "O evolucionar o morir".

Una altra publicació ben recixida: *Revista del Centre de Lectura de Reus*, en el fascicle núms. 151 i 152, corresponent a 1 i 15 de maig de 1926, també hi pren la seva tanda. Jeroni Prat, en fer un estudi de Pere Cavallé, parla dels "solitaris", hi ho fa dins l'ambient del tema de la mateixa enquesta. En l'escrit de Jeroni Prat es noten bé uns tocs pessimistes. "Les nostres poblacions secundàries—diu—no tenen força espiritual". "Es fa difícilíssim d'actuar activament en un poble de poca categoria"; la joventut hi és "ferotjament distreta per l'esport". Diu que a Barcelona no tenen el ressò que haurien de tenir els treballs de mants solitaris, per als quals reclama simpatia i més atenció.

UNA PREDICCIÓ DEL BALMES RESPECTE DE RÚSSIA, per Jaume Collell, pvre., a *Gazeta de Vich*, núm. 3104, corresponent al dia 27 de maig de 1926.

El canonge Collell ran de la publicació de les "Obres Completes" de Balmes per la Biblioteca del mateix nom, fa una glossa plena d'interès a aquelles paraules que escriví Balmes en *La Sociedad* l'any 1844 (doncs més de 80 anys enrera):

"Crean algunos que la Europa no puede ya pasar por conflictos semejantes al de la irrupción de los bárbaros del Norte o de los árabes; pero tal vez no han reflexionado bastante sobre lo que de sí podría dar el Asia gobernada por la Rusia. Mehmet Ali con sus ensayos en pequeño ha evidenciado que el Oriente es susceptible de grandes revoluciones".

I diu el canonge:

"Els bolxevistes ara s'han girat cap a l'Àsia; y es cosa probada que són ells los qui s'han ficat en l'*imbroglio* de la Xina; són ells los qui fan la trabeta a l'Inglaterra y a la França en sos mandats de Siria y Palestina, com es segur que han enviat recursos a Abd-el-Krim, com ara n'envien als vaguistes de Inglaterra, no per solidaritat obrera, sinó per lo que té de revolucionari el moviment dels minaires.

De aqueixa influència dels comunistes russos en los recents successos de la Xina, ¿ne podria sortir el perill que denunciava'l Balmes per l'Europa? El pode-

rós imperi Japonès es lo qui podria actualment donar resposta a eixa pregunta. Sia com sia, és molt notable que en l'any 1844, el doctor Balmes, com qui no diu res, llencés al públic aqueix poc tranquilitzador *postulatum*, de lo que de sí podria dar el Asia gobernada por la Rusia."

CARTA POBLA DE LLEIDA, antiquíssim document reproduït a *Vida Lleidatana*, núm. 4 (15 de juny de 1926) amb una notícia de Ramon Aigé, arxiver.

L'A. descriu aquest document, un pergamí de 0,567 mm. de llarg per 0,521 d'ample, "escrit en llatí, i amb la majoria dels mots abreujats, segons usança de la època, porta la data del mes de gener, any de l'Encarnació del Senyor 1149 i va signat pel Comte Ramon Berenguer IV; son fill Alfons, Rei d'Aragó; Pere, Rei d'Aragó; Ermengol; Arnau Miró, Comte de Pallars; Guillem Ramon Dapié, Ramon de Pujalt; Arnau de Bell-lloch; Grau de Jorba; Guillem de Cervera; Guillem de Castellvell; Arnau Berenguer d'Anglesola; Berenguer Arnau d'Anglesola; Gombau de Ribelles; Arnau de Pons; Berenguer de Tarroja; Arnau de Cers, i Pons, escribà.

En ell, els Comtes de Barcelona i Urgell, aquest últim com feudatari del primer, donen i concedeixen als pobladors i habitants de Lleida presents i esdevenidors tota la ciutat dintre i fora dels seus murs, amb tots sos termes i pertinençies en franc i propi alou, amb facultat de donar, vendre i empenyar a qui volguessin, *exceptis militibus et sanctis*; concedint-los total franquicia de lleuda i qualsevol altre *usatge* dintre de la ciutat i el seu terme; que cap Senyor, inclosos los atorgants, Castlà, Veguer o Batlle, pugui acusar als habitants de la ciutat sense testimonis competents."

CULTURA VALENCIANA, publicació trimestral de l'Acadèmia Valencianista del "Centro Escolar y Mercantil", València, 1926.

Saludem de les nostres pàgines estant la novella publicació germana la qual és donada a llum per un estol de zelosos valencians, amb el doble tema de religió i pàtria. Heus ací el que diu la novella revista, que consta de 32 pàgines de bella impressió, en aparèixer per primera volta: diu que passaren els dies de decadència i que uns quants joves entusiastes han aportat la clara llum de les seves intel·ligències, l'ardor impetuós dels seus cors i l'empenta d'una voluntat decidida; l'Acadèmia reviu esplendorosa. Afegeix que a aquests nous elements activíssims es deu la iniciativa de publicar aquest Butlletí; ells volen ésser els qui porten el pes de la publicació. I quin fi es proposa l'Acadèmia Valencianista publicant aquest Butlletí? Donar plasticitat, donar forma tangible a la seva obra de *cultura valenciana* (subratllat en el text del Butlletí), per a la qual cosa compta, diu, amb la col·laboració de les persones més prestigioses en el camp dels estudis valencians i d'alguns altres competentíssims escriptors.

N'han sortit ja dos quaderns; tant l'un com l'altre, contenen una bella aplega d'estudis històrics, literaris i crítics remarcables, i duu, encara, la publicació, escol·lides il·lustracions que la fan més atractiva.

Molt celebrem la publicació d'aquesta revista valenciana, i fem vots per a la seva més llarga i esplendorosa vida.

LA PRODUCCIÓ RELIGIOSA EN CATALA; "La Revista dels Llibres", núm. 11 (març de 1926), publicació de l'"Editorial Barcino", Barcelona.

Indubtablement, una de les revistes més amables i gustoses entre el bé de Déu de les que avui surten, és "La Revista dels Llibres", la qual amb el número corresponent al mes de març d'enguany, ens acaba d'oferir un interessant estudi, noticiari-recensió, de la producció religiosa en català; constitueix, doncs, una espècie de monografia, amb les seves corresponents il·lustracions, tan pulcres, com de costum, reproduccions i facsímils d'algunes mostres dels llibres més famosos que en aquest ram són apareguts ací. Singularment es refereix a diverses edicions de la Bíblia, del Kempis, de la vida de Jesucrist d'Eiximenis, Sant Bonaventura, Sor Isabel de Villena; així mateix als escriptors ascètics Bernat Oliver i Fra Antoni Canals, del qual havíem ja donat a LA PARAULA alguns saborosos fragments.

Es un número notable i d'un especial interès per a nosaltres.

L'AMIC DE LES ARTS, "Gasetta de Sitges", Sitges, 1926.

Els amics dels bells papers impresos s'han sentit agraçosament regalats per la presentació d'aquesta novella publicació, gasetta mensual, inaugurada el propassat mes d'abril a la clara Sitges. *L'amic de les Arts* revela un esforç considerable que cal tenir en compte i que en aquestes pàgines nostres ens plau de subratllar. Fa cosa d'un any, el periodisme que podríem anomenar "local" pren un aire especialment interessant (en un sentit paral·lel, esmentariem també *Gasetta de Vilafranca*, per exemple, per reduir-nos a termes de la nostra terra gairebé lliniants). Aquestes aportacions "locals" enriqueixen qui-sap-lo la nostra bibliografia, que així s'acolora i es densifica.

A REMARCAR.—L'article de R. Rucabado a *La Veu de Catalunya*, del dia 10 de juny, parlant de "L'Esbós de la Història" de H. G. Wells. Es un article de llarga alenada i que posa al viu les mancances greus d'aquesta obra massa incondicionalment lloada, com fa remarcar l'A. el qual acaba l'article amb aquest colpidor paràgraf:

"Es curiós. Wells, que no para, ancià i tot, de fer marxar sa indústria de novel·les, utopies, religions noves i històries universals, jubilaria els Cardenals i el Papa com a responsables, per la seva ancianitat, del fracàs de l'Església de Roma. Fa una crítica del mètode electoral pontifici i diu que els cardenals haurien de dimitir en arribar a cinquanta anys i que ningú pogués ésser elegit Papa després dels cinquanta cinc. (P. 341). He mirat a la *Enciclopèdia Larousse* l'edat de H. G. Wells. Va nèixer a Londres el 1866. Té, doncs, seixanta anys justos. Quants ne fa que hauria d'haver dimitit de sa funció de novellista d'aventures?"

LES IDEES I ELS FETS

VIDA RELIGIOSA I MORAL

INSTRUCCIONS ALS CATÒLICS MEXICANS.—Amb motiu de la crudel persecució que sofreixen els catòlics mexicans, el Sant Pare ha adreçat als Bisbes d'aquella república, amb data de 2 de febrer, unes Lletres Apostòliques en les quals els dona normes pràctiques acomodades a les circumstàncies, i recorda certs principis que cal que tinguin presents tots els catòlics en llur actuació política.

Diu que el remei ha de venir de la misericòrdia de Déu implorada amb l'oració, i de l'acció catòlica que amb ordre i disciplina han de promoure els Bisbes en llurs diòcesis; i fa remarcar que diu acció *catòlica*, i no acció *política*, puix convé que els Bisbes, la clerecia i les associacions catòliques es mantinguin allunyats de qualsevol partit polític, si més no, per llevar als enemics de la fe catòlica el pretext de considerar la religió com un partit polític com els altres.

"Per consegüent, els catòlics de la República Mexicana, com a tals, no formaran un partit polític amb el nom de catòlic; i principalment els Bisbes i sacerdots, com ja fan, no estaran afiliats a cap partit polític ni collaboraran en la premsa de cap partit polític, puix llur ministeri s'ha d'estendre necessàriament a tots els fidels, i a tots els ciutadans."

La pràctica d'aquestes normes no prohibeix que els catòlics exerceixin llurs drets de ciutadà ni que ocupin càrrecs públics; al contrari, el bé de la religió i de la pàtria exigeixen que facin bon ús d'aquests drets i càrrecs. Ni és lícit que la mateixa clerecia prescindeixi completament de la política, ans bé, en compliment de l'ofici sacerdotal, té el deure de treballar pel bé de la pàtria exercint els seus drets i deures ciutadans i ensenyant als fidels com han d'exercir-los segons les lleis de Déu i de l'Església. Li resta obert un ample camp, en el qual, deslliçada de tot partit polític, ha de treballar en la religió i la moral, en l'ensenyament, i en les qüestions econòmiques i socials, procurant que pensin i obrin catòlicament tots els ciutadans, especialment la joventut estudiosa i els obrers.

PASTORAL DELS METROPOLITANS ESPANYOLS SOBRE LA IMMODESTIA DELS COSTUMS PÚBLICS.—Una de les causes que més allunyen les ànimes de Jesucrist és la corrupció de costums que cada dia pren més increment i fa estralls fins en les famílies cristianes i a la qual contribueixen les modes indecoroses.

Recorden els Prelats que, segons la doctrina catòlica, la passió de la carn sols pot ésser vençuda fugint de les ocasions i apartant els estímuls; és, doncs, falsa la teoria de la immunització pel costum, amb la qual hom pretén justificar el tracte íntim i lliure dels joves d'ambdós

sexes, la coeducació, les lectures escabroses, les exhibicions inverecundes de tota mena. Els principis de l'Evangeli són diametralment oposats als que informen la moral de la societat moderna i segons els quals és educada la infantesa i la joventut.

Per ço els Prelats donen les normes següents:

I. Els catòlics estan greument obligats a combatre totes les manifestacions de la pornografia en els espectacles, literatura, periòdics, revistes i exhibició de nueses en públics monuments.

II. Cal observar les normes de la moral cristiana en l'esport i la gimnàstica, tant en la indumentària com en la convivència de sexes; evitar els balls de certa mena, esquivar el tracte amb persones de vida escandalosa, i procurar que en els banys públics s'observi la deguda separació de sexes.

III. Les dones no seguiran modes contràries a la modèstia cristiana: en totes les esglésies es publicaran, en cartells i de la trona estant, les instruccions concretes del Prelat respecte d'això, i les que hi faltaran seran avisades caritativament, i en cas de reincidència no seran admeses a la Sagrada Comunió.

IV. Per l'èxit d'aquesta empresa es refien principalment del zel enèrgic i prudent dels confessors i predicadors, de l'actuació de les Comunitats de Religioses i altres persones seculars dedicades a l'ensenyança, i de les Associacions pies, les sòcies de les quals han d'anar al davant amb llur exemple.

V. Per més que els principals responsables sien els pares i marits, no estan per ço exemptes de culpa les dones, que amb la seva indumentària escandalosa, són ocasió de molts pecats.

PREGUEM PELS NOSTRES DIFUNTS

A tots els nostres lectors demanem en el Crist una oració per aquests germans nostres que ens han precedit en el senyal de la fe i dormen el son de la pau: En Ramon Turró, subscriptor, Na Irene Laporta i Mercader, germana del subscriptor En Jacint Laporta, de Barcelona, i senyora Babot vídua de Canyelles, mare del subscriptor Joan R. Canyelles, de Tarragona.

Tots els mesos LA PARAULA CRISTIANA farà dir una missa en sufragi dels seus difunts, amics i afavoridors i llurs pròxims parents.

Agraïrem, doncs, que ens siguin comunicades les notícies de defuncions a fi que pugui tenir-les el celebrant presents en les seves intencions.

MOVIMENT INTERNACIONAL

EL TERROR BLANC.—Ja fa bastant de temps que una comissió composta per M. Henri Barbusse, Mlle. Paule Lamy, doctora belga en Dret i el professor Lèon Vernochet, empenyé un viatge a les nacions orientals europees per tal de constatar la certesa d'inqualificables abu-

sos de poder que els governs d'aquelles terres cometien. Només pel fet de portar la representació d'uns intel·lectuals d'Occident, els comissionats trobaren de la banda dels governs que anaven a censurar, aquest és el veritable mot, un acolliment que no era d'esperar. De segur que aquests, amb l'esperança d'ésser benèvolament jutjats, extremaren l'amabilitat amb els emissaris de les terres occidentals. Arreu, doncs, els foren donats els elements de judici demanats i facilitada la tasca d'inspecció. Es de creure que, de totes maneres, els governants procurarien posar-los en condició de veure les coses des d'un aspecte que predisposés al judici favorable; almenys fan suposar-ho les recepcions i obsequis de què foren objecte.

Es cosa sabuda que les nacions orientals tenen totes uns òrgans oficiosos escrits per als estrangers, en llengua francesa i alemanya. Aquests periòdics, durant el temps de l'enquesta, parlaven dels emissaris i dels judicis que aquests emetien amb referència a la terra que visitaven. Sempre eren, naturalment, favorables.

Acabada, però, l'enquesta, M. Barbusse anuncia la pròxima aparició d'un llibre que en tractarà, i en un article de revista avença una mena de sumari de les qüestions que en ell es proposa tractar. Aquest llibre deurà produir una gran tristesa, puix el tast que l'extracte en dóna deprimeix profundament l'esperit. Són quasi increïbles les barbaritats que s'esmenten com a realitzades per pobles que es volen fer passar per paladins de la civilització, que reclamen continuament l'imperi de la justícia i exigeixen ininterrompudament reparacions per greuges comesos per altres estats, que en neguen l'existència i la intenció.

Fóra massa llarga la descripció dels fets concrets a què alludeix i cita M. Barbusse en el seu article. Quasi cap de les nacions visitades en surt neta de culpa. A Jugoslàvia, a Grècia, a Hongria i a Romania. la persecució cruel contra els oposicionistes—per només parlar d'un aspecte de les il·legalitats—és o ha estat portada a terme d'una manera sistemàtica i implacable. A on, però, ha adquirit proporcions aterradoras, ha estat a Bulgària, puix—segons afirmacions de l'articulista—el nombre de víctimes innocents de la persecució puja a molts milers.

Motiu d'aquest estat de coses? Primer i principal la resolució dels Governos de conservar-se en el poder, que usufructen quasi a tot arreu contra la voluntat de la majoria dels súbdits. Aquests, encara abrivats pels anys marcial de la gran guerra, que ni ha donat als vencedors els guanys esperats, ni als vençuts l'esperança d'una normalització ràpida i completa, es comporten de dues faisons completament oposades segons llur situació respecte al poder executiu.

De bell antuvi, en acabar-se la guerra, la successió de governs per la multiplicitat de partits, era cosa sovintejada. Per tal de limitar-ne la freqüència hom apellà infructuosament a les concentracions. Per fi, s'imposaren quasi en absolut els partits d'un nacionalisme més radical, els quals, per no tenir la força del nombre recorregueren a la força de les armes. D'això a la repressió marcial de tots els intents de canvi de règim, només hi havia un pas; i, dissortadament, el pas es donà, i els efectes, a desgrat de la censura, de la vigilància a les fronteres i de la

falsa interpretació que hom els donava, foren coneguts i comentats i moltes vegades blasmats amb fonament, puix ni el dret de gent ni el de propietat ni la justícia eren respectats quan es tractava d'assegurar la permanència en el govern. Per donar una mena de forma legal a les extralimitacions, foren promulgades unes lleis, anomenades de seguretat o defensa de l'Estat, que sancionaven severament tots els actes que atemptaven contra la supremacia dels legisladors; règim d'excepció gairebé insospitat en una època que vol anomenar-se de democràcia.

Solament per una exacerbació del sentiment partidista es pot comprendre que els desafectes a un govern que té a la mà tots els medis per a sufocar els intents de rebel·lió, mostrin el seu descontentament en forma que posi a aquell en situació de poder fer 18,000 o bé 20,000 víctimes, que aquestes són les dades que cita M. Barbusse en referir-se al Govern romanès i al búlgar respectivament.

S'ha parlat molt aquests darrers temps de la crisi de la democràcia. Tal com va el món pot parlar-se de la ruïna total de la democràcia. Si són certes, algun fonament bé el tenen, les aportacions de M. Barbusse, quina diferència hi ha entre el terror roig demagògic que batejà una trista època de la història de França d'un segle enrera, i el terror blanc oligàrquic de l'època actual? Els historiadors futurs, no hauran d'esmentar-los amb un mateix gest de repulsió, no hauran de reprovar-los enemics?

LA DESFETA D'ABD-EL-KRIM.—La desfeta d'Abd-el-Krim, aixafat per França i Espanya, no ha suscitat, en general, els comentaris, a nostre juí oportuns, sobre la influència que hagi pogut exercir en les càbiles subjectes al protectorat de les dues nacions vencedores. Aquests agrupaments més ètnics que polítics, es comporten en tot com a petites nacions d'una constitució rudimentària i d'un esperit refractari a tot el que sigui ordenadament podriem dir-ne funcional. L'esperit col·lectiu dels marroquins és un reflex de l'esperit individual, simplement humà, d'un humanisme lliure i poc comprensiu, mal adaptable a impositcions externes. L'home neix dintre un ambient de llibertat, només limitat per la subjecció patriarcal al cap de la tribu, quasi sempre santificat per la sang que corre per les seves venes, procedent de la sang d'aquell gran amic de Déu gran, Sidi Mohàmed. Aquest esperit de llibertat, el dedica a la satisfacció de necessitats i impulsos en els quals té gran significació la força. L'encavalcament de tots els herois dels darrers temps, ha obeït indistintament, al Marroc, i ens atrevirem a dir a tot el menysvingut món musulmà, a una ostentació de força o destresa. Per aquesta s'imposava als seus immediats, i en créixer la fama creixia el domini. Aquest, d'altra banda, era necessari de mantenir-lo amb la continuada demostració de les qualitats que l'originaren, altrament riscava a adquirir el prestigi suprem de la llegenda, cosa no molt difícil entre gent ignorant, fanàtica i supersticiosa com la immensa majoria dels marroquins són.

Aquest predicament arribà a aconseguir-lo el Raisuli, un temps tan celebrat. Descendents de santons i, per tal, santó ell mateix, començà la seva carrera com a bandoler de camí a la clàssica usança de criminal

i benfactor alhora. La seva sort el portà a fer-se senyor d'Arzila i dominador de moltes càbiles de la Garbia occidental. Els seus èxits contra el Magzèn, li valgueren una gran popularitat, i el feliç acabament de moltes aventures—com és ara, l'alliberar-se d'un empresonament o d'una emboscada—li aconseguiren la fama d'invencible i invulnerable. Quan la intervenció d'Espanya en els assumptes del Marroc, ell, bon diplomàtic com tots els moros, sabé aprofitar-se de totes les situacions per apuntar-se davant la credulitat dels seus, uns èxits que moltes vegades no eren més que contratemps i fracassos. Mai, entre els moros que conviuen amb els ocupants europeus, que portaven i tot les armes d'aquests, no hi hagué el convenciment que pogués ésser vençut. Hom sabia prou que al retorn d'una batalla, tot just entrat a la tenda, es desfeia la faixa, i queien a terra les bales que havien anat disparades en direcció al seu cos. Ningú no gosava a malparlar-ne, sobretot en presència d'alguna bèstia, baldament fos un pacífic gatet o un gall emporprat, puix era exposar-se a què, sentint l'heroi la conversa, transformat en aquell ser irracional, fes víctima de la seva ira el gosat parlaire. El Raisuli, mort i tot, tindrà l'honor d'una tradició venerable.

Abd-el-Krim no arribà a tant. La seva gosadia, però, superà la de tots els seus antecessors. Ja no es limitava a atacar llocs isolats, on una trentena o una cinquantena de soldats, deixaven entendre, més que la força, el fet de l'ocupació per una potència estrangera; organitzava un exèrcit i lluitava contra dues potències alhora front a front. L'encegament inicial li fou favorable. Després, les exigències d'aquella mena de lluita, la regularitat, la duració, la disciplina, li cavaren el terreny i ell mateix es senti insegur. La temporada que havia conviscut amb els seus actuals enemics; l'admetre cristians entre la gent de consell i direcció, no li podia guanyar la confiança; ben al revés, havia hagut d'excitar la sensibilitat malhiadissa dels seus; i com a conseqüència havia exigit d'ell una exteriorització del principi d'autoritat, difícil de reconèixer per gent que n'abominaven i el podien evitar.

Fracassades les negociacions de pau, retut i captivat el cap rebel, pot dir-se que ha acabat la rebel·lió? Creiem que no es pot dir tant; precisament perquè el cap no representava el moviment. I penyora d'això és l'activitat en què estan encara els exèrcits. Altra cosa hauria estat si la influència d'Abd-el-Krim s'hagués aparellat en eficàcia, ja que la superà en extensió, a la del Raisuli. Aquest pogué un temps imposar als seus l'amistat amb l'antic adversari; i, mentre ell se'n deia amic, la convivència i el tracte mercantil i oficial eren planers i afectuosos, almenys aparentment. Es de dordre que el cas no s'hagi repetit, i que ens trobem encara davant l'eventualitat de noves accions bèl·liques, que no farien sinó enterbolir de sang la clara correntia que hom voldria veure entre protegits i protectors.

Aquest número de la PARAULA CRISTIANA ha passat per la censura governativa
